

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE VE RUSYA'NIN SURİYE SORUNUNA YÖNELİK
POLİTİKALARININ MEDYAYA YANSIMASI: SPUTNİK NEWS TÜRKÇE
VE ANADOLU AJANSI ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Yalçın Cihat PEKÇETİN

NİĞDE
2020

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE VE RUSYA'NIN SURİYE SORUNUNA YÖNELİK
POLİTİKALARININ MEDYAYA YANSIMASI: SPUTNİK NEWS TÜRKÇE
VE ANADOLU AJANSI ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Yalçın Cihat PEKÇETİN

Danışman : **Dr. Öğr. Üyesi Lokman ZOR**
Üye : **Prof. Dr. Mustafa TALAS**
Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Fikret YAZICI**

NİĞDE
Eylül, 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye ve Rusya'nın Suriye Sorununa Yönelik Politikalarının Medyaya Yansıması: Sputnik News Türkçe ve Anadolu Ajansı Örneği” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içerisinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25.09.2020

Yağın Cihat PEKÇETİN

ÖNSÖZ

Şüphesiz ki bu çalışma, uzun ve meşakkatli bir araştırma serüveninin ürünüdür. Çalışma boyunca desteklerinden yararlandığım insanlar ayrı ayrı teşekkürü hak etmektedir. Öncelikle tezimin hazırlanmasında danışmanlığımı üstlenen çalışmalarımı titizlikle inceleyip tecrübelerini aktaran değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Lokman ZOR hocama teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmamın her aşamasında bana yol gösteren ve bilgilerinden yararlandığım Doç. Dr. Mehmet ÇELİK hocama teşekkürü bir borç bilirim. Elbette Annem, Babam, değerli nişanlım Ece Kaşdaş ve sevgili ablam Nefise Kübra Çelik çalışmalarım boyunca en yakın destekçim olmuşlardır.

Niğde, Eylül 2020
Yalçın Cihat PEKÇETİN

ÖZET

TÜRKİYE VE RUSYA'NIN SURİYE SORUNUNA YÖNELİK POLİTİKALARININ MEDYAYA YANSIMASI: SPUTNİK NEWS TÜRKÇE VE ANADOLU AJANSI ÖRNEĞİ

Yalçın Cihat PEKÇETİN
Yüksek Lisans Tezi, Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Lokman ZOR
Eylül, 2020, 122 Sayfa

Soğuk savaş sonrası oluşan ve bir süre ABD merkezli tek kutuplu olarak kendini gösteren Yeni Dünya Düzeni, zaman içerisinde çok kutuplu, çok merkezli bir dünya düzenine dönüşmeye başlamıştır. Çok merkezli yapının oluşum sürecine denk gelen 2010 yılı sonunda, Tunus'ta başlayıp kısa sürede geniş bir coğrafyayı etkisi altına alan “Arap Baharı”, Orta Doğu'da kırılmalı bir yapı oluşturmuştur. Çok merkezli yapının oluşumu için Suriye meselesinde varlık göstermeyi zorunlu gören Rusya ve güvenlik kaygıları nedeniyle Suriye'de varlık göstermeyi önemli gören Türkiye, Suriye meselesinin sahada ve masada aktif aktörleri arasında yer almışlardır. Her iki ülkenin Suriye sorununda izledikleri politikalar ve bunların dünya kamuoyuna yansıtılması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, iki ülkenin izlediği politikaların resmi haber ajansları aracılığıyla yansıtılış biçimi bu tez çalışmasının temelini oluşturmaktadır.

Çalışmamızda Suriye meselesi tarihsel süreçler dikkate alınarak genel hatlarıyla incelenip Rusya ve Türkiye'nin, Suriye meselesine yönelik izledikleri politika ele alınmış, bu politikaların resmi medya kuruluşları aracılığıyla dünya kamuoyuna yansıtılış biçimleri üzerinde durulmuştur. Türkiye'nin resmi haber ajansı Anadolu Ajansı ve Rusya'nın resmi haber ajansı Sputnik News Türkçe'nin Suriye meselesine yönelik yapmış oldukları haberler Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analiz tekniği kullanılarak incelenmiş, her iki haber ajansının haber içerikleri ile ilgili buldukları devletlerin Suriye sorununda izledikleri politikalar arasındaki ilişki ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Rusya, Suriye, Anadolu Ajansı, Sputnik News Türkçe.

ABSTRACT

MEDIA POLICY TOWARDS A REFLECTION OF TURKEY AND RUSSIA SYRIA ISSUE: SPUTNIK ENGLISH AND TURKEY NEWS AGENCY SAMPLE

Yalçın Cihat PEKÇETİN
Master Thesis, Department of Eurasian Studies
Supervisor: Assist. Prof. Lokman Zor
September, 2020, 122 Pages

The New World Order, which emerged after the cold war and demonstrated itself as a US-centered unipolar world order, began to transform into a multi-polar, multi-centered world order within time. The "Arab Spring", which started in Tunisia and affected a wide geography in a short time, at the end of 2010, which coincided with the formation process of the multi-centered structure, created a fragile structure in the Middle East. For the formation of a multi-centered structure, Russia found it necessary to exist in the Syrian problem. At the same time, due to security concerns Turkey also found it necessary to show significant presence in this country. Thus, these two countries have been among the active actors of the Syrian issue on the field and on the table.

The policies followed by both countries in the Syrian issue and their reflection to the world public opinion is of great importance. In this context, the way the policies followed by the two countries reflected through official news agencies forms the basis of this thesis study.

The study examined the issue of Syria outlined taking into account historical processes in Russia and Turkey, the policies pursued against the Syrian issue is discussed. The ways in which these policies are reflected to the world public opinion through official media organizations have been emphasized. News prepared by Turkey's official news agency, Anadolu Agency and the official news agency Russian Sputnik related with the Turkish - Syrian problems, was examined using Teun A. van Dijk's critical discourse analysis technique. The relationship between the news content of both news agencies and the policies

followed by the states they are affiliated with on the Syrian issue has been revealed.

Keywords: Turkey, Russia, Syria, Anadolu Agency, Turkish Sputnik News.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
ONAY SAYFASI	i
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	xi

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SURİYE

1.1. Sykes-Picot'dan Fransız Mandasına Kadar Suriye	4
1.2. Fransız Mandası ve Suriye.....	9
1.3. Suriye'de Bağımsızlık ve Baas Partisi'nin Kuruluşu	14
1.4. Suriye'de Darbeler Dönemi	16
1.5. Hafız Esad'ın Kurduğu Siyasal Sistem ve Bu Sistemin Temel Özellikleri	22
1.6. Beşar Esad Dönemi	25
1.6.1. Beşar Esad'ın İktidara Geliş Süreci	26
1.6.2. Beşar Esad Dönemi Suriye'nin Siyasal Yapısı.....	27
1.6.3. Beşar Esad'ın Reform Girişimleri.....	28
1.6.4. Şam Baharı ve Reformlar	29
1.6.5. Arap Baharı ve Beşar Esad Yönetimi	30
1.6.6. Beşar Esad Rejimini Ayakta Tutan Unsurlar.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞTAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE ve RUSYA’NIN SURİYE POLİTİKASI

2.1. Soğuk Savaş Dönemi Suriye-Sovyetler Birliği İlişkileri.....	35
2.2. Soğuk Savaş Sonrası Rusya-Suriye İlişkileri.....	39
2.3. Putin Dönemi Rusya-Suriye İlişkileri.....	40
2.4. Suriye İç Savaşı ve Rusya.....	42
2.5. Arap Baharı’na Kadar Türkiye Suriye İlişkileri	46
2.6. Arap Baharı ve Türkiye-Suriye İlişkileri	49
2.6.1. Askeri Operasyonlar	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SPUTNİK NEWS TÜRKÇE, ANADOLU AJANSI HABER ANALİZLERİ ve YÖNTEM

3.1. Problem Durumu	54
3.2. Yöntem.....	55
3.3. Amaç	58
3.4. Önem.....	59
3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	60
3.6. Sınırlılıklar	60
3.7. Haber Ajanslarının Doğuşu	61
3.8. Sputnik News Türkçe	62
3.9. Anadolu Ajansı.....	66
3.10. Rusya’nın Suriye Politikasının Sputnik News Türkçe Haber Ajansı’nda Yansıtılma Biçimi.....	70
3.11. Spunik News Türkçe Haber Analizleri.....	71
3.11.1. Haber 1 - Rusya Hava-Uzay Kuvvetleri’nin Suriye’deki Operasyonunun Detayları	71
3.11.2. Haber 2- ABD, Türkiye’de Renkli Devrim mi Planlıyor?	73

3.11.3. Haber 3- ABD'ye meydan okuyan Erdoğan'ın günleri sayılı	74
3.11.4. Haber 4- Rusya ve Suriye İnsanlığı Terör Tehdidinden Koruyor.....	76
3.11.5. Haber 5- Türk Ordusunun Esad'ı devirmesi imkânsız	78
3.11.6. Haber 6- Erdoğan Moskova'yı karşısına alırsa, Türkiye'nin sonunu getirmiş olur	79
3.11.7. Haber 7- Putin: Suriye'nin Neredeyse Tümü Teröristlerden Özgürleştirildi.....	81
3.11.8. Haber 8- Suriye'deki Başarı Rusya Değil Koalisyona Ait.....	82
3.11.9. Haber 9 - Rusya: Bizden Önce Topraklarının Yüzde 8'ini Elinde Tutan Suriye Ordusu, Şu Anda Yüzde 96,5'ini Kontrol Ediyor	84
3.11.10. Haber 10- Rusya, Suriye'deki Varlığını Koruyacak	85
3.11.11. Haber 11- Rusya-Türkiye-İran İttifakı Suriye Sorununu Çözerse Bölgede Yeni Güç Haline Gelir.....	87
3.11.12. Haber 12- Esad Rusya'nın En Başından Beri Saha Şartlarını Gözeterek Suriye İle Hareket Ettiğini Vurguladı	89
3.12. ANADOLU AJANSI HABER ANALİZLERİ	91
3.12.1. Haber 1- Suriye'deki Rus Saldırıların Kısa Vadeli Sonuçları	91
3.12.2. Haber 2- Rusya'nın Operasyonları Suriye'deki Çözüm Arayışlarını Zora Soktu	93
3.12.3. Haber 3- Rusya'nın Suriye'deki Saldırıları 1. Yılında Protesto Edildi	94
3.12.4. Haber 4- Fırat Kalkanı Harekâtı'nda 960 Kilometrekarede Kontrol Sağlandı.....	96
3.12.5. Haber 5- Türkiye-Rusya yakınlaşması Suriye'de çözümü yakınlaştırır .	97
3.12.6. Haber 6- Pentagon: Türkiye ile Krizde Değiliz	99
3.12.7. Haber 7- Orta Doğu yabancı güçlerin askeri üssü gibi	101
3.12.8. Haber 8- Rusya'nın Suriye'deki Askeri Bilançosu	102
3.12.9. Haber 9- Suriye Zirvesinde Ortak Vurgu 'Ayrılıkçı Gündemlerle Mücadele'	104
3.12.10. Haber 10- Suriye'de 2019'un dönüm noktaları	105
SONUÇ	108
KAYNAKÇA	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Rusya hava-uzay kuvvetleri'nin Suriye'deki operasyonunun detayları	71
Şekil 2. ABD, Türkiye'de Renkli Devrim mi Planlıyor	73
Şekil 3. ABD'ye meydan okuyan Erdoğan'ın günleri sayılı	75
Şekil 4. Rusya ve Suriye İnsanlığı Terör Tehdidinden Koruyor	77
Şekil 5. Türk ordusunun Esad'ı devirmesi imkânsız.....	78
Şekil 6. Erdoğan Moskova'yı karşısına alırsa, Türkiye'nin sonunu getirmiş olur.....	80
Şekil 7. Putin: Suriye'nin neredeyse tümü teröristlerden özgürleştirildi	81
Şekil 8. Suriye'deki başarı Rusya değil koalisyona ait	83
Şekil 9. Rusya: Bizden Önce Topraklarının Yüzde 8'ini Elinde Tutan Suriye Ordusu, Şu Anda Yüzde 96,5'ini Kontrol Ediyor	84
Şekil 10. Rusya, Suriye'deki varlığını koruyacak.....	86
Şekil 11. Rusya-Türkiye-İran İttifakı Suriye Sorununu Çözerse Bölgede Yeni Güç Haline Gelir	87
Şekil 12. Esad Rusya'nın En Başından Beri Saha Şartlarını Gözeterek Suriye ile Hareket Ettiğini Vurguladı.....	89
Şekil 13. Suriye'deki Rus saldırılarının kısa vadeli sonuçları	91
Şekil 14. Rusya'nın Operasyonları Suriye'deki Çözüm Arayışlarını Zora Soktu.....	93
Şekil 15. Rusya'nın Suriye'deki saldırıları 1. yılında protesto edildi.	94
Şekil 16. Fırat Kalkanı Harekâtı'nda 960 kilometrekarede kontrol sağlandı	96
Şekil 17. Türkiye-Rusya yaklaşması Suriye'de çözümü yakınlaştırır	98
Şekil 18. Pentagon: Türkiye İle Krizde Değiliz.....	99
Şekil 19. Orta Doğu yabancı güçlerin askeri üssü gibi	101
Şekil 20. Rusya'nın Suriye'deki Askeri Bilançosu	103
Şekil 21. Suriye Zirvesinde Ortak Vurgu Ayrılıkçı Gündemlerle Mücadele	104
Şekil 22. Suriye'de 2019'un dönüm noktaları	106

SİMGELER ve KISALTMALAR

- IŞİD** : Irak Şam İslam Devleti
NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PKK : Kürdistan İşçi Partisi
SSCB : Sovyet Sosyalistler Cumhuriyetler Birliği
YPG : Halkçı Koruma Birlikleri
PYD : Demokratik Birlik Partisi
BM : Birleşmiş Milletler
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi
ÖSO : Özgür Suriye Ordusu
BMGK : Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
FKÖ : Filistin Kurtuluş Örgütü

GİRİŞ

Günümüzde Ortadoğu'da bulunan devletler, yapı ve işleyiş şekilleri açısından çağ dışı ve anti-demokratik olarak görülmektedir. Oysa modern dönem öncesi Ortadoğu, ilk devlet yapılarının ortaya çıktığı, medeniyetin doğduğu yerdir. Ayrıca devlet mekanizmasının ilk ortaya çıktığı yer olması açısından, devlet aygıtının çalışmalarının sonuçlarının ilk tecrübe edildiği yerdir. Fakat Ortadoğu sahip olduğu bu devlet tecrübesini günümüze kadar taşıyamamıştır.

Ortadoğu'nun geçmişte ve günümüzde çok önemli olduğunu doğrulayan politik, ekonomik ve coğrafi açıdan birçok etken vardır. Ortadoğu uzun yıllar boyunca stratejik ve ticari önemiyle, dünya genelinde yükselen güçler için bir cazibe merkezi olmuştur. Bu sebeptendir ki, dünya tarihi boyunca özellikle yeryüzünün en önemli kara ve deniz yollarına sahip olması nedeni ile dünyada güçlü olmak isteyen ülkelerin ilk hedefi olmuştur. Ayrıca üç büyük dinin bu bölgeden çıkmış olması Ortadoğu'ya ayrı bir önem katmıştır.

Endüstri Devrimi ile petrolün bir enerji kaynağı olarak önem kazanması zengin ve kaliteli petrol rezervine sahip olan Ortadoğu'nun önemi daha da artırmıştır. Devletlerin enerji kaynağına sahip olma istekleri birçok uluslararası gücün ilgisini Ortadoğu üzerine yoğunlaştırmıştır. Ortadoğu tarihini şekillendiren lokomotif güçlerin her biri, bölge ülkelerinde etkileri günümüze kadar süren izler bırakmıştır. Hem dış güçlerin, hem de Ortadoğu'nun iç dinamiklerinin etkisi ile bölgede otoriter siyasi rejimler ortaya çıkmıştır. Bu otoriter rejimler, siyasi iktidarın değişimine karşı çıkan, halkın siyasi katılımını kısıtlayan, temel hak ve hürriyetlerin yok sayıldığı bir yapı yaratmıştır.

Suriye meselesi de yukarıda bahsi geçen Ortadoğu tarihi ile paralel şekilde seyretmiştir. İki dünya savaşı arası dönemde Fransa'nın Suriye'de takip etmiş olduğu manda yönetimi politikası Suriye'nin demografik yapısındaki farklılıkları artırmış ve bir

çatışma ortamı yaratmıştır. Fransa'nın kolay yönetim amacıyla takip ettiği böl ve yönet politikası, Suriye'de çözümsüzlük yaşanan sorunlara neden olmuştur. Bağımsızlık sonrası Suriye'de iktidar savaşları baş göstermiş Hafız Esad iktidarına kadar yaklaşık yirmi tane başarılı başarısız darbe yaşanmıştır. Suriye, Esad iktidarı ile baskıcı fakat yönetsel açıdan istikrarlı bir döneme girmiştir.

2010 yılında Tunus'ta Muhammed Buazizi isimli üniversiteli bir gencin iş bulamaması nedeniyle kendini yakmasıyla başlayan isyan dalga dalga diğer Arap ülkelerine de sıçramıştır. Arap Baharı olarak adlandırılan süreç ilk başlarda halkın daha fazla hak ve özgürlük talebi ile yaptığı gösterilerle başlamış, iktidarların sert tepkileri sonucu kısa zamanda çatışma haline dönüşmüştür. Bölgede yaşanan bu ciddi hareketlilik, küresel ve bölgesel aktörleri içine çekerek rekabet ortamı oluşturmuştur. Ortadoğu'daki bu istikrasızlık nedeni ile ortaya çıkan güç boşluğu terör örgütlerine rahat hareket alanı sağlamıştır. Bölgedeki siyasi sınırlar belirsiz hale gelmiştir.

Arap Baharı kısa süre içerisinde Suriye'yi de etkisi altına almıştır. Halkın reform taleplerine yanıt vermeyen rejim ile halk arasındaki mücadele kısa zamanda çatışmaya dönmüştür. Suriye Halkının demokrasi, özgürlük, adalet, evrensel insan haklarına yönelik taleplerinin karşılanmaması, dahası bu taleplerde bulunan halka silah kullanılması ülkeyi daha derin bir çatışmaya sürüklemiştir.

Ortadoğu coğrafyasında 21. yüzyılda yaşanan önemli olaylardan biri haline gelmiş olan Arap Baharı, sürecin yaşandığı ülkelerin tamamında yönetim değişikliğine neden olurken, sonradan sıçradığı Suriye'de yaşanan olaylar, bir sonuca ulaşmamış, 9 yılı aşan bir süre ile etkileri hala devam etmektedir. Bu anlamda Suriye krizi devamlı derinleşerek, küresel ve bölgesel güçleri içine çekmeye devam etmektedir.

Yüzyıllardır sıcak denizlere inme idealine sahip olan Rusya da bu hedef doğrultusunda Ortadoğu'da ve özellikle Suriye'de önemli bir aktör konumunda bulunmaktadır. Soğuk Savaş döneminin bitmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ABD'nin tek kutuplu Yeni Dünya düzeninin lideri olması, Ortadoğu'da da ABD hegemonyasının yayılmasına olanak sağlamıştır. Bu dönemde, büyük sıkıntılar yaşayan Rusya ekonomik ve siyasi yük getirecek dış politika hamlelerinden uzak durmaya çalışmış ve yakın çevresi dışında kalan bölgelere yönelik politika geliştirememiştir.

Putin yönetimi ile bu durumda değişim yaşanmıştır. Soğuk Savaş sonrasında, ABD'ye karşı ekonomik, askeri ve siyasi alanda sürekli zemin kaybettiğini düşünen Rusya, Suriye meselesini bu durumu tersine çevirme adına bir fırsat olarak görmüştür. Bu bağlamda Rusya, Suriye'de askeri, ekonomik ve siyasi çıkarlarını gerçekleştirmek üzere harekete geçmiştir.

Genel bir ifadeyle Suriye'de Arap Baharı sonrasında yaşanan süreci ele alan bu çalışmada, Ortadoğu'da güvenlik ve istikrarın önündeki engellerden biri konumunda olan Suriye krizi ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri Türkiye ve Rusya açısından incelemek; bu iki ülkenin söz konusu sorun bağlamında üstlendiği roller ve izledikleri politikaların medyaya yansıma biçimlerini ortaya koymak hedeflenmiştir.

Çalışmanın, ilk bölümünde Suriye'de yaşanan iç savaştaki çözümsüzlüğün temelini oluşturduğu düşünölen 1916 tarihli Sykes-Picot anlaşmasından, 2010 yılında patlak veren Arap baharına kadar geçen dönem incelenmiştir. Geçmiş yılların sorunlarının Suriye'de nasıl kronik hale dönüştüğü ve şuan yaşanan çatışmaların temelini nasıl oluşturduğu yönünde tezlere yer verilmiştir. İkinci bölümde, Türkiye ve Rusya'nın Suriye meselesine yönelik izlemiş oldukları uluslararası politikalara ve ilişkilere odaklanılmıştır.

Son bölümde ise, Anadolu Ajansı ve Sputnik News Türkçe'nin tarihsel kuruluş süreçleri incelenmiş ve Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analiz tekniği kullanılarak Anadolu Ajansı ve Sputnik News Türkçe'de belirli tarih aralığında yer alan haberler analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SURİYE

1.1. Sykes-Picot'dan Fransız Mandasına Kadar Suriye

Birinci Dünya Savaşının başlamasının temel sebepleri, XIX. Yüzyılda gerçekleşen ekonomik ve siyasi gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı yeni fikir akımları, liberalizme bağlı olarak dünyayı kimin yöneteceği sorusundan kaynaklı rekabet ve bunların yanı sıra petrolün keşfi son derece etkili olmuştur.

İngiltere bu rekabet ortamı içerisinde, Akdeniz'de olduğu gibi, Arap coğrafyasında da nüfusunu artırma çabası içerisinde olmuştur. Bu amaçla bir taraftan uzun zamandır sömürgesi altında bulunan Hindistan deniz yolunun güvenliğini temin etmek, diğer taraftan da yüzyılın keşfi niteliğindeki “petrolün” ana vatanı Arabistan Yarımadası üzerindeki etkinliğini artırmak istemiştir. Dolayısıyla XIX. Yüzyıldaki dış politikasını bu iki ilke üzerine inşa etmiştir (Doğru, 2001: 51). İngiltere'nin bu deniz aşırı politikası, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan Arap Yarımadası üzerinde cereyan etmiştir. Bu hedefleri doğrultusunda İngiltere, Arabistan yarımadasına sahip olabilme veya kendi idaresinde bir iktidar kurma yollarını aramıştır (Tibi, 1998/1998: 155).

İngiltere'nin I. Dünya Savaşı öncesinde Ortadoğu ile ilgili planlarının önünde aşılması gereken iki sorun vardır; ilki Fransa'nın da Ortadoğu'da İngiliz çıkarlarına ters düşen planlarının olması, ikincisi Osmanlı karşısında denge oluşturabilecek etkili bir isim bulma gerekliliğidir. İngiltere, Fransa'nın Suriye'yi istediğini bilmektedir. Fakat Ortadoğu'da kendisine rakip olabilecek güçlü bir devlet istememektedir. Buna rağmen muhafazakâr Parti'den Avam Kamarası üyesi Mark Sykes Suriye konusunda Fransa'nın ikna edilebileceğini düşünmektedir. Ayrıca Sykes'e göre Rusya'nın

baskısını üzerinde hisseden İstanbul'daki halife yerine İngiltere'nin kontrolünde bir halife olması İngiliz çıkarlarına daha uygun düşmektedir (Fromkin, 2008: 139-141).

Fransa ise bu dönemde İngilizlerin Suriye'yi işgal etme planı olduğunu düşünmekte ve Suriye'yi onlardan önce işgal etmeyi planlamaktadır. İki ülke arasındaki bu yanlış algılar Fransa Dışişleri Bakanı Theophile Delcasse'nin, İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Grey ile Şubat 1915'teki görüşmesinde düzeltilmiştir. Görüşmede İngiltere, Fransa'nın Suriye'deki emellerine karşı çıkmayacağını belirtmiştir. Suriye'nin parçalanmamasının, iki ülke içinde daha yararlı olacağı konusunda ortak karara varılmıştır. (Çomak, vd. 2016: 16).

İngiltere'nin Ortadoğu ile ilgili diğer planı, halife karşında denge oluşturabilecek bir isim bulmak olmuştur. Bunun nedeni İngiltere'nin İslami dayanışma ihtimalinden çekinmesidir. Halife-Sultan'ın İttifak devletlerine cihat ilanı, İngiltere'nin Hindistan yolunu tehlikeye soktuğu gibi Hindistan içinde de huzursuzluk çıkarma ihtimali taşımaktadır. İngiliz yöneticiler, İttifak devletleriyle işbirliği yapacak ve böylelikle Osmanlı halife-sultanının prestijini sarsacak önemli bir Müslüman lider aradılar. Mekke emiri Şerif Hüseyin İbn Ali bu konuda ilk akla gelen isim olmuştur. Şerif Hüseyin Mekke Emiri'ydi. Emirler Osmanlı Devleti tarafından peygamber soyundan geldiği düşünülen ailelerden seçilirdi. Seçilen kişi, Mekke Emiri unvanını alarak Mekke ve Medine'nin koruyucusu olurdu. Bu özellikleri itibari ile Şerif Hüseyin, İngiltere tarafından aranan niteliklere uygun görülmüştür (Cleveland, 2004: 176).

1892 yılında Şerif Hüseyin, II. Abdülhamit tarafından İstanbul'a çağırılmıştır. İstanbul'a giden Hüseyin, burada padişahla görüşmüş ve 1908 yılında Mekke Şerifi olarak atanana kadar İstanbul'da tutulmuştur. O dönemde İstanbul, emirlere karşı bir baskı aracı olarak kullanılmaktaydı. İlerde Emir olması düşünülen kişiler İstanbul'da tutularak, Osmanlı geleneklerine göre eğitiliyor ve gerektiği takdirde mevcut emirlerin yerine kolayca gönderilebiliyorlardı. (Öztürk, 2017: 156-157).Hüseyin İttihat ve Terakki yönetiminin ataması ile göreve gelmiş olmasına karşın Peygamber soyundan gelmesi kendisine Arap dünyasında önemli bir mevki kazandırmaktaydı. Bu siyasi handikabın farkında olan Şerif Hüseyin, Osmanlı Devleti'nden ayrılarak Hicaz'da bağımsız bir Arap krallığı kurma hayaline kapılmış fakat para, silah vb. olan ihtiyacından dolayı belirli bir süre sessiz kalmayı tercih etmiştir (Hülagü, 1996:

432).Şerif Hüseyin, oğlu Abdullah'ı İngiltere'nin Mısır Yüksek Komiseri Lord Kitchener'la Osmanlı Devleti savaşa katılmadan önce görüştürerek kendisi için siyaset belirlemeye çalışmıştır. Görüşmede Abdullah, İngiltere tarafından destek verildiği takdirde bağlı olduğu Büyük İslam Halifesine karşı isyan edebileceği mesajını vermiştir. Böylece İngilizlerin beklediği olmuş Şerif Hüseyin'in kendilerine müracaatı gerçekleşmişti. 14 Temmuz 1915 tarihinde İngilizlerin Mısır Valisi Mc Mahon ile Şerif Hüseyin arasında meşhur yazışmalar başlamıştır (Bostancı, 2014: 121-122).Mektuplar özetle; İngiltere'nin, bağımsızlık savaşında Araplara, Türkleri ve Almanları Arap bölgelerinden çıkarmaları için her türlü yardımı yapma sözünü içermektedir.

Hüseyin Arap ülkesinin sınırlarını şu şekilde belirlemiştir; Büyük Suriye, Irak'ın bir bölümü ve Türkiye'den Mersin ve İskenderun'un da içinde bulunduğu bir bölge. İngiltere Büyük Suriye içerisinde yer alan Lübnan, Suriye, Mersin ve İskenderun'u Fransa'nın da istemesi nedeniyle vermeye yanaşmazken Suriye'nin batısındaki bölgelerin de verilemeyeceğini belirtmişti (Bostancı, 2014: 122).Hüseyin, İngiltere'nin istediği takdirde Fransa'nın bölgedeki beklentilerinden vazgeçirebileceğini düşünüyordu. Fakat McMahan-Hüseyin mektuplaşmaları başladıktan iki ay sonra Mayıs 1916'da Mark Sykes (İngiltere) ve Georges Picot (Fransa) savaştan sonra Ortadoğu'yu nasıl paylaşacakları konusunda gizli bir antlaşmaya varmışlardı. Sykes-Picot antlaşmasına göre, bugünkü Lübnan ve Suriye Fransız nüfuz alanına bırakılıyordu. Picot Suriye'yi ve Filistin'i "Ortadoğu'nun Fransa'sı" olarak görüyordu. Fransızlara göre Ortadoğu'nun üçüncü kutsal kenti Şam'dı, başka bir gücün eline bırakılamazdı (Çomak, vd. 2016: 16).

Oysa Suriye halkı Fransızları kesinlikle bölgede istemiyordu. Fransa, Suriye kıyıları ve Lübnan'ı isterken, Suriye'nin iç bölgeleri için de Fransa'nın himayesinde bir yönetim kurmak istiyordu. İngiltere ise Şerif Hüseyin'in isyan başlatması için Suriye'de bir Arap krallığı kurulması konusunda Picot'un onayını almayı ve Fransa'yı Musul'a kadar sokarak kendi İngiliz bölgeleri ile Rusya arasında tampon bir Fransız bölgesi bulunmasını istiyordu. Antlaşma iki tarafında isteklerini karşılayacak düzeydeydi. Fransa kendi etki sahasında bir Arap krallığına evet derken, Lübnan'ın ve Suriye kıyılarının kontrolünü ele alıyordu(Fitzgerald, 1914: 716-719).

İngiltere Sykes-Picot antlaşmasını Hüseyin'den gizleyecekti. Hüseyin'i rahatsız eden ikinci gelişme de yine aynı ay içinde gerçekleşti. İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour, Siyonist İngiltere vatandaşı Lord Rorthchild'e tarihe Balfour Deklarasyonu adıyla geçen bir mektup gönderdi. Bu Mektupta Yahudilere Filistin'de "ulusal yurt" kurmaları konusunda hükümetinin görüşünü dile getirdi. Balfour, diğer yandan da Şerif Hüseyin'i Yahudilere yurt vermenin devlet kurma anlamına gelmediği ve İngiltere'nin bu yönde bir siyaset takip etme hedefi olmadığı konusunda da ikna etmeye çalıştı (Çomak, vd. 2016: 17).

McMahon-Hüseyin mektuplaşmaları başladığı dönemde Suriye valiliğine atanan Cemal Paşa, Suriye'ye geldiğinde Arapların ve Türklerin kardeş olduğuna dair vurgular yapmıştır. Bu yumuşak siyaset, Arapların bölgede ayrılıkçı faaliyetlerini artırdıklarına dair bilgilerin gelmesi sonucu takip edilmiş ve bu faaliyetlerin azalmasına olumlu katkı sağlamıştır. Ancak Fransa ile ilişkilerin kesilmesi sonrası Osmanlı Devleti Beyrut ve Şam'daki Fransız konsolosluklarını işgal etmiş ve Fransa'nın bölücü faaliyetlerine dair belgeleri ele geçirmiştir. Daha sonra bu belgelere dayanılarak halkın önünde onlarca idam gerçekleştirilmiştir. Orduda tehlikeli görülen Araplar tasfiye edilerek yerine Türkler getirilmiştir (Kayalı, 1997: 168-169). Cemal Paşa'nın bu idamlarının ardından Şerif Hüseyin'le bağlantı kurduğu düşünülen el Ahd ve el-Fatat'ın Şam'daki örgütlenmelerini dağıtması ve tutuklamalara başlaması Şerif Hüseyin'i daha da kaygılandırmıştır. Çünkü oğlu Faysal, Mayıs 1915'de yaptığı Suriye gezisinde bu örgütün mensuplarıyla görüşmüş ve Osmanlı Devletine karşı İngiltere'yi destekleme konusunda ortak karar almıştır. Bu nedenle tutuklananların kendisinin faaliyetleri hakkında bilgi vermesinden korkmuştur (Doğru, 2001: 54).

Şerif Hüseyin 1916 Nisan ayında Cemal Paşa'dan, 3.500 kişilik Osmanlı birliğinin Hicaz'dan geçerek Arabistan Yarımadası'nın bir ucuna gideceği ve birliğin içinde bulunan Alman subayların bir telgraf istasyonu kuracağı haberini almıştır. Osmanlı birliğinin, büyüklüğü ve ilerleyişi karşısında telaşa kapılan Hüseyin, ilk hamleyi kendisinin yapmasından başka şansı kalmadığını düşünerek kıyı açıklarında bulunan İngiltere donanmasından yardım istemiştir. Bu süreçte Cemal Paşa tarafından Şam ve Beyrut'ta 21 kişi daha idam edilmiş, söz konusu gelişmeyle birlikte, Hüseyin harekete geçerek İngilizlerden aldığı elli bin altın lira ile Haziran başlarında Osmanlı'ya karşı isyan başlatmıştır. Hüseyin başlattığı isyana, Osmanlı ordusunda Arapça konuşan

askerlerin destek vereceğini düşünüp yüz binden fazla Arap askerinin kendi askerlerine katılacağına inanarak hareket etmiştir. Kedisinin topladığı askerler birkaç binden fazla değildir. Fakat Osmanlı Ordusundan Hüseyin'in beklediği gibi bir geçiş olmamış, İngilizler teçhizatın yoksun ve sayıca yetersiz bu birliklerin Osmanlı ordusu karşısında başarı sağlayamayacağını görmüşlerdir. İngiltere'nin gördüğü bir başka nokta da Hüseyin'in milliyetçi olmadığı, kendi iktidarını genişletme peşinde koşan, fakat yeterli gücü bulunmayan bir hayalperest olduğudur (Fromkin, 2008: 178-179).

1917 yılında başlayan ve bir yıl süren İngiliz saldırıları sonucunda, 1918 yılının Eylül ayında Suriye, İngiltere'nin eline geçmiştir. Ancak 1917 yılında savaştan çekilen Rusya'da iktidarı eline geçiren yeni Bolşevik rejim Sykes-Picot gizli antlaşmasını deşifre etmiştir. Durumdan haberdar olan Şerif Hüseyin'in kaygıları artmış, İngiltere ise bu antlaşmanın Rusya'nın da dâhil olduğu eski bir metin olduğunu iddia ederek Şerif Hüseyin'i ikna etmeye çalışmıştır (<https://resources.saylor.org/wwwresources/archived/site/wp-content/uploads/2011/08/HIST351-9.2.1-Sykes-Picot-Agreement.pdf> Erişim Tarihi:22.11.2019).

Ancak bu gelişmelere rağmen İngiltere Suriye'yi Fransızlara değil Şerif Hüseyin'e verme gayretindedir. İngiltere'nin amacı Hüseyin'in çıkarlarını savunmak değil, Fransa gibi güçlü bir devleti Hindistan sömürge yolu üzerinde bulunan Suriye'de barındırmamaktır. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı ve Hindistan eski valisi Lord Curzon'da, Suriye'nin Fransa'nın kontrolünde olmasının Hindistan için bir tehdit olduğunu dile getirmiştir. İngiltere bunun yerine Faysalın yönetiminde bağımsız fakat İngiltere kontrolünde bir Suriye oluşturmayı hedefliyordu. Savaş sonrası dünya düzenlemelerinin tartışıldığı Paris Barış Konferansı'na, zorlama ile davet edilen Faysal burada umduğunu bulamamıştır. İngiltere'nin, Woodrow Wilson'ın "kendi kaderini tayin" ilkesinden yola çıkarak Fransa'yı bölgeden çıkarma çabaları, Fransa'nın tepkisini çekmiştir. Faysal'ın bölge halkının isteklerinin belirlenmesi için komisyon kurulması fikri ABD'nin zorlamasıyla kabul edilmiş, komisyon çalışmalarının sonucunda elde edilen rapora göre; halkın manda yönetimini istemediği, Fransa'nın varlığına karşı oldukları ancak ABD ve İngiltere'nin dışarıdan desteğine sıcak bakılabileceği sonucu elde edilmiştir. Ne var ki raporun İngiltere ve Fransa tarafından görmezden gelinmesinin yanında, ABD'nin II. Dünya Savaşına kadar kutasına

çekilmesi sayesinde İngiltere ve Fransa'nın bölge politikalarının önünde hiçbir engel kalmamıştır (Çomak vd. 2016: 19).

İngiltere, bir yandan Fransa'nın Suriye'nin iç bölgelerine girmesine engel olurken diğer taraftan Faysal'a konuyu Fransa ile görüşmesini tavsiye etmiştir. Ocak 1920'de Faysal ile Paris'te Fransa Cumhurbaşkanı Georges Clemenceau arasında yapılan görüşmede kıyıların Fransa'ya ait olacağı ve iç bölgelerde de Fransa desteğinde bir devletin kurulması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Ancak Faysal'ın yokluğunda Suriye'nin önde gelenleri ve Osmanlı döneminde, yönetimde yer alan kadro birleşerek bir parti kurmuşlardır. Tam bağımsızlık isteyen bu partinin çabaları sonucu 8 Mart 1920'de "Suriye'nin Bağımsızlık Deklarasyonu" coşkulu bir şekilde kabul edilmiştir. Daha sonra Lübnanlı Hıristiyanlar da, Lübnan'ın Suriye'den bağımsız olduğunu ve Fransız mandasının Lübnan'da kabul edildiğini ilan etmişlerdir (Çomak, vd. 2016: 20).

25 Nisan 1920'de San Remo Konferansı'nda alınan kararlar, Arap coğrafyasını Osmanlı Devletinden alıp İngiltere ile Fransa arasında paylaşmıştır. Osmanlı dönemindeki eyaletler "manda" adındaki birimlere bölünmüştür. İngiltere Irak'ın ve Filistin'in, Fransa ise Suriye'nin manda yönetimini almıştır. Irak üç eski Osmanlı vilayeti olup pek az ortak özelliği bulunan Musul, Bağdat ve Basra'nın birleşiminden oluşturulan yepyeni bir devlet haline gelmiştir. İngiltere'nin bu özel parçaları birleştirmesinin temel sebebi bu yolla Basra Körfezindeki durumunu sağlamlaştırmasıdır. Ayrıca bu sayede Hindistan sömürge yolu emniyete alınmış ve petrol kaynaklarına erişme imkânı artmıştır (Cleveland, 2008:185). İngiltere'nin, Suriye'yi Fransa'dan koparma çabaları dokuz ay sürmüştür. Osmanlıyla yapılan Sevr Antlaşmasının gecikmesinin sebebi de bu olmuştur. İngiltere artık Faysal ile iş birliğine son verirken, Ağustos 1920'de Sevr kentinde Osmanlı topraklarını paylaştıran antlaşmayı Osmanlıya dayatmış ve imzalatmıştır (Fromkin, 2008: 361-366).

1.2. Fransız Mandası ve Suriye

Fransa'nın, Suriye'yi ısrarla istemesinin altında iki temel sebep vardı. İlki, Fransa'nın Suriye'ye yapmış olduğu ekonomik yatırımlar ikincisi, Ortadoğu'da oluşan

İngiliz ağırlığına denge oluşturabilmek adına Levant¹'da bir sömürge elde etme isteği idi. Fransa'nın Levant'da bir sömürge elde edememesi durumunda gerçek bir Akdeniz devleti olamayacağı inancı hâkimdi (Cleveland, 2008: 244).

Fransızlar Suriye manda yönetimi boyunca, Suriye'yi bağımsızlığını kazanacak şekilde hazırlayacağı yerde kendi idarelerini kolaylaştıracak ve uzatacak şekilde politikalar takip ettiler. Bu durumu ise Suriye'de var olan dini, etnik ve bölgesel farklılıkları çatışmaya dönüştürecek şekilde kullanarak böl ve yönet politikası uygulayarak yürüttüler. Böylece Fransa milli birlik ve beraberlik sağlayacağı yerde, kendi yönetimini kolaylaştıran ve kendine güçlü bir muhalefet oluşmayacak şekilde Suriye'yi parçalara ayırdı (Cleveland, 2008: 245).

Fransa'nın böl-yönet siyasetinin ilk uygulaması Lübnan'ın yaratılması oldu. Lübnan'ın sınırları Suriye'nin aleyhine genişletilerek Sayda ve Bekaa vadisi Lübnan sınırlarına dâhil edildi. 31 Ağustos 1920'de General Gouraud, Sayda, Trablusgarp, Bekaa, Sidon Vadisi ve Lübnan Dağı'nı kapsayan bir alanda Lübnan'ın kurulduğunu ilan etti. Beyrut dışında Lübnan'a eklenen bölgelerin nüfusunun ezici çoğunluğu müslümandı ve bu çoğunluk Hıristiyan hâkimiyetinde bir devletin yönetime katılmasına itiraz ediyordu. Fransız politikası bu şekilde bölgede çatışma çıkma ihtimalini artırmıştı (Çomak, vd. 2016: 21). Fransa, Aralık 1920'de Suriye'de Halep, Şam Devletleri ve otonom Alevi bölgesinin kurulduğunu bildirdi. Bu iki ayrı devlet yerel yöneticiler tarafından yönetilecek ancak Fransa'nın atadığı danışman gözetiminde tutulacaktı. Şam'ın güneyinde ise 1 Mayıs 1921'de Dürziler için otonom bölge ilan edildi. Bu bölge Fransa'nın koruması altında, seçilmiş bir meclise sahip olacaktı. Alevlerin çoğunlukta olduğu Lazkiye'de ise yine Fransız korumasında ayrı bir devlet kurulacaktı. Hatay'da da otonom bir yönetim anlayışı uygun görüldü. 1922'de Cebel Dürüz bölgesi, Suriye Federasyonu ile birleştirildi ancak bu federasyonda 1924'de dağıtılarak yerine Halep, Şam ve otonom Hatay'ın dâhil edildiği Suriye devleti oluşturuldu (Fildis, 2011: 135).

---

¹ Akdeniz'in doğusunda yer alan ülkeleri tasvir eden bir kavram olan Levant ayrıca Lübnan, İsrail, Suriye ve Ürdün'ün batısını içine alan ve sınırları kesin olmayan bir bölgeyi ifade eder.

1936'dan 1939'a kadar geçen kısa dönem hariç Alevi ve Dürzi Devletleri Suriye'den idari olarak ayrı tutulmuş daha sonra bu devletler 1942 yılında Suriye'ye dâhil edilmiştir. Fransa'nın ayrıca önem verdiği bu iki devlet siyasi anlamda diğer bölgelerden farklı bir konumda tutulmuştur. Böylece bu iki bölgenin, Fransız karşıtlığının daha yoğun olduğu diğer bölgelerle birleşmesi önlenmiştir. Bu şekilde Suriye birliğinin oluşması önlenmeye çalışılmıştır (Fildis, 2011: 135).

Lazkiye ve çevresinde yaşamakta olan Alevilerin temel kaygısı Suriye'de yönetime Sünnilerin gelmesidir. Faysal'ın Suriye Krallığına bu nedenle karşı çıkmışlardır. Hatta Alevilerin önde gelenleri 1919'da bir telgrafla Fransa korumasında ayrı bir devlet talebinde bulunmuşlardır. Bu duruma rağmen Alevi önder Salih al-Ali yine aynı yıl içinde Fransızlara karşı isyan başlatmıştır. Bu isyan Suriye'de Fransızlara karşı ilk isyan olarak tarihe geçmiştir. İsyanın nedenleri noktasında çeşitli tartışmalar olsa da genel kabul gören sebep Fransızlara karşı iki yıl direnen milliyetçi kaygılar taşıyan bir hareket olmasıdır. İsyan başlarda başarı kazansa da Haziran 1921'den sonra Fransızlar karşısında daha fazla direnemeyen al-Ali dağlara sığınmıştır. İlk önce hakkında idam cezası verilen al-Ali daha sonra affedilmiştir. Fransa ve Aleviler arasındaki ilişkiler Alevilerin ayrı bir devlet kurmasına izin verilince düzelmiş, 1 Temmuz 1922'de kendi devletlerine kavuşan Aleviler Fransızlara karşı hiçbir muhalefette yer almamış hatta Fransız yönetimine destek vermişlerdir (Çomak, vd. 2016: 22).

Fransız manda yönetimi kurulmasının ardından karşılaşılan ikinci isyan Dürzilerin önde gelen kabile reislerinden Sultan Paşa el-Atraş'ın iki yıl devam eden ve Suriye'nin geneline yayılan isyanı olmuştur. İsyan 18 Temmuz 1925'te başlamış ve 1 Haziran 1927'de ancak bastırılmıştır. İsyanın sebebi Dürzilerin, Osmanlı zamanındaki özerk konumlarını yeniden kazanmak istenmeleridir. 1920'lerdeki bu isyanların genel amacını birleşik bir Suriye bağımsızlığı kazanmak değil Alevi, Dürzi ya da Bedeviler gibi ayrı ayrı grupların yabancı müdahalesine ayaklanmaları şeklinde yorumlamak daha doğru olur (Okur, 2009:146). Fransa Sultan Paşa el-Atraş'ın isyanına sert bir şekilde müdahale etmiştir. Şam, 18 Ekim 1925 akşamından başlayarak havadan ve karadan yoğun bir şekilde bombalanmıştır. Bombardıman sonucunda 1.400 Suriyeli hayatını kaybetmiştir. Bu katliama rağmen isyan Fransızlara büyük destek kuvvetinin geldiği 1927 yılına kadar devam etmiştir. Sonuçta 6 bin Suriyeli hayatını kaybetmiştir. İsyanın

bastırılması sürecinde Fransa da para ve insan olarak büyük kayıplar vermiştir. Çıkan büyük isyanlar sonucunda Fransa sadece askeri yöntemlerle Suriye'yi elinde tutamayacağını farkına varmıştır. Bu yüzden genel politikalarda değişiklik yaparak Suriyelilere rağmen Suriye'yi yönetmek yerine Suriyelilerle birlikte yönetme yoluna gitmişlerdir. Bu siyaset dâhilinde 1928 yılında Suriyeli yerel eşrafın oluşturduğu Ulusal Blok, bağımsızlığa kadar geçen sürede halk ve Fransız manda yönetimi arasında iletişimi sağlayan kurum olmuştur (Cleveland, 2008: 248).

İsyanın bastırılmasında yaklaşık 2 bin Fransız askerin hayatını kaybetmesi sadece Fransız manda rejimini değil, aynı zamanda devlet yönetimini de zora soktu (<https://uca.edu/politicalscience/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/french-syria-1919-1946/> Erişim Tarihi: 23.11.2019). İsyanın bastırılmasının ardından Fransa, Suriye'de yükselen tansiyonu düşürmek, siyasi reform taleplerini karşılamak ve Avrupa'dan gelen tepkilere cevap vermek adına Suriye'de seçimler düzenlemesine ve anayasa hazırlanmasına onay verdi. Nisan 1928'de meclis seçimi yapıldı ve anayasa hazırlandı. Fakat anayasa teklifi Fransız Yüksek Komiseri tarafından, Fransa'nın Suriye'deki yasal otoritesini ortadan kaldırdığı sebebiyle reddedildi ve meclis ertelendi. Daha sonra Fransız Yüksek Komiseri'nin sunduğu seçilmiş bir meclis ve meclisin seçtiği bir cumhurbaşkanını esas alan anayasa teklifi kabul edilince Aralık 1931 ve Haziran 1932 tarihleri arasında seçimler yapılarak Muhammed Ali al-Abid cumhurbaşkanı oldu (Commins ve Lesch 2014: 137).

1932 yılının Temmuz ayında, Suriye Devleti'nin adı "Suriye Cumhuriyeti" olarak değiştirildi. Ancak Ulusal Blok'un, ülkede artan işsizlik ve ekonomik sorunlara çözüm bulamaması, 1930'da Milliyetçi Hareketler Birliği'nin kurulmasına neden oldu. Milliyetçi fikirleri ön plana çıkaran Birlik, Ulusal Blok'un Fransa ile yakın ilişkilerinden dolayı Birliği, Fransız çıkarlarını savunmakla suçlayarak Fransa ile olan ilişkilerinde daha sert tutum sergilemeye zorladı. Ulusal Blok bu şekilde halkın gözünde itibar kaybederken Fransız manda rejimi de tavrını sertleştirerek Ulusal Blok'un Şam'daki ofisini kapattı. Bu olay, Ulusal Blok'a toplumdaki prestijini tekrar kazanma şansı verdi. Bu durumdan cesaret alan Ulusal Blok genel grev çağrısında bulundu. Ülkenin çeşitli yerlerinde çıkan gösteriler Fransa'nın sert müdahalesi ve yüze yakın göstericinin ölmesi ile sonuçlandı. Fransa isyan bölgelerinde sıkıyönetim ilan ederek durumu kontrol etmeye çalıştı. Buna rağmen olayları kontrol altına alamayan

Fransız manda yönetimi uzlaşma yoluna gitti. Hasani hükümeti istifa ettirilerek yerine Ata al-Atasi liderliğinde milliyetçi bir kabine kurduruldu. Kısa süre sonra Fransa'da yeni kurulan sosyalist Leon Blum hükümeti Ulusal Blok'la görüşmeyi kabul edince Paris'te konuyla ilgili görüşmeler yapılarak bir anlaşmaya varıldı. Bunun üzerine Mart başında Ulusal Blok grevlerin sonlandırılması çağrısı yaptı (Çomak, vd. 2016: 24-25). Böylece 9 Eylül'de "Fransız-Suriye Antlaşması" imzalandı. Antlaşmaya göre Fransız manda yönetimi üç yıl içerisinde kaldırılacaktı (Dostal, 2015: 10).

Ancak Alevi bölgelerinin de Suriye sınırlarına dâhil edilmesi Aleviler arasında tepkiye neden oldu. Alevi ileri gelenleri Şubat 1936'da Suriye ile birleşme konusunu ele almak için Tartus'da bir araya gelerek, Fransa yardım etmese dahi Suriye ile birleşmeye karşı direnme yönünde karar aldılar. Buna karşın dini önderler birleşmeye konusuna sıcak baktıkları, hatta birleşmeye destek veren bir fetva yayınladıkları için büyük bir Alevi direnişi olmadı. Ancak bu fetvaya bazı aşiret liderleri karşı çıktı. Bu birleşmeye karşı olanlar Haziran 1936'da Leon Blum'a mektup gönderdi. Mektuba imzalarını atanlar arasında Süleyman al Murşid ve Hafız al Esed'in babası Süleyman el Esed'de bulunmaktaydı (Çomak, vd. 2016: 25). Bu süreçten sonra Aleviler Süleyman al Murşid liderliğinde ayaklanıp Temmuz 1939'da isyana kalkıştılar. Bu isyan hareketi sonucu Fransa geri adım attı. Alevi bölgesinin Suriye'ye dahil edilmeyeceğinin açıklanmasıyla isyan son buldu (Commins ve Lesch 2014: 137).

1936'da imzalanan bu antlaşma, Fransa Ulusal Meclisinde koloni yanlılarının engeliyle karşılaştı. Daha sonra 1937 yılında Blum Hükümetinin düşmesi ile yeni gelen hükümet, 1939 yılında II. Dünya Savaşı'nın kendini göstermesini bahane ederek antlaşmanın mecliste reddedilmesini sağladı. 1939 yılında Hatay'ın Türkiye'ye katılması nedeniyle Suriye'deki hükümet istifa etti. II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Fransa, Almanya tarafından işgal edildi. İşgal sonucunda Fransa'da Almanların atadığı Mareşal Philippe Petain'in Vichy tarafından yeni bir hükümet kuruldu. Bunun sonrasında Suriye mandası Temmuz 1940'ta Vichy Fransa'sına bağlandı (Esmer ve Sander 1987: 156).

1941'de General Charles de Gaulle'e bağlı ve İngiliz destekli "Hür Fransa" ordusu Fransız Vichy hükümetine bağlı kuvvetleri yenince Suriye yeniden manda rejiminin kontrolüne geçti. Bu olay üzerine Fransa ve İngiltere arasında yapılan

görüşmede Charles de Gaulle Suriye için “beklemeksizin” bağımsızlık kararı verdi. Fransa Eylül’de Suriye’nin bağımsızlığını ilan etti (Cleveland, 2008: 256-257).

Ancak bu gelişmelere rağmen Fransa, çıkarlarını korunmadan Suriye’den çıkma niyetinde değildi. Bu duruma bağlı olarak Fransa’nın Suriye’deki askeri varlığını artırma girişimleri halk tarafından tepki gördü. Bunun üzerine Fransa 1925’teki isyanı bastırma sırasında yaptığı gibi ülkeyi havadan bombalamaya başladı. Bombardıman sırasında 400 kişinin hayatını kaybetmesi İngiltere’nin tepkisine neden olunca Fransa Suriye’deki askeri varlığını sonlandırma kararı aldı. Böylece Suriye ve Lübnan 1946 yılında bağımsızlıklarını kazandılar (Okur, 2009: 152).

1.3. Suriye’de Bağımsızlık ve Baas Partisi’nin Kuruluşu

1943’de yapılan seçim ile Suriye yönetimini devralan Ulusal Cephe Hükümeti, 1946 yılında Fransa’nın Suriye’yi terk etmesi ile bağımsızlık mücadelesini kazanmış ve Suriye halkını ortak hedefler doğrultusunda birleştirebilmek için büyük çabalar harcamıştır. Bu dönem Suriye’inde 1948 yılına kadar Şamlı politikacıların aktif olduğu Ulusal Parti ve Halepli tüccarların aktif olduğu Halkçı Parti, iki siyasi aktör olarak kendilerini göstermişlerdir. Günümüzde Suriye ve Arap coğrafyasında etkin olan ve bu coğrafyanın kaderini çizen, 1943 Mişel Eflak ve Salahaddin Bitar tarafından kurulan, yoğun olarak azınlıklardan destek bulan BAAS (Arap Yeniden Diriliş Partisi) Partisi ise o dönemin aktif siyasi partisi değildir (İnce, 2017: 269).

1946 yılında bağımsızlığını kazanan Suriye’de demokrasi havası çok kısa sürmüştür. Bu olumsuzluğun sebebi ise iç ve dış dinamiklerdir. O dönemde siyasal hayat daha çok dini mezhepler ve kabileler bağlamında şekillenmiştir. Güç odakları arasındaki iktidar mücadelesi bağımsızlık sonrası daha çok artmıştır. Hem bölgede yaşanan güç mücadelelerinin iç politikaya yansması hem de farklı mezheplerin iktidardan duyduğu hoşnutsuzluk ülkede uzun süren askeri darbeler döneminin fitilini ateşlemiştir. Bağımsızlıkla birlikte askeri darbelerin yaşanmaya başladığı 1950’li yıllarda Fransız manda döneminde etkin olan ve sadece geleneksel muhafazakâr elitlere dayanan dar tabanlı rejimin dayatılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ardından küçük çaplı tarım ve sanayi burjuvazisinin ortaya çıkması beraberinde sendika ve işçi

sınıfını doğurmuş diğer taraftan eğitimin yaygınlaşması ise bürokrasi ve ordudan meydana gelen yeni bir ücretli orta sınıf oluşmuştur. Siyasi partiler, basın ve çıkar grupları 1950'li yıllarda artarken, ortaya çıkan bu yeni sınıflar BAAS ve Komünist partiler gibi sol kesimdeki partileri desteklemişlerdir (Çomak, vd. 2016: 48).

Bu partilerden en dikkat çekenini, Suriye'nin henüz bağımsızlığını kazanmadığı 1943 yılında Arap Yeniden Diriliş Partisi (al-Ba'th al-Arab, Arab Resurrection) adıyla, neredeyse tamamı Batı'da eğitim görmüş ve liderliğini Ortodoks Hıristiyan Mişel Eflak'ın ve Selahattin Bitar'ın yaptıkları Suriyeli bir grup Arap entelektüel tarafından kurulmuştur. Kurulan bu yeni parti Avrupa'da egemenliğin Tanrı'dan halka verilmesine, skolastik düşüncenin yerini modernizme bırakmasına yol açan gelişmelerin temellerini atan Rönesans hareketinin izlerini taşımaktaydı. Bu anlamda "Ba'th" kelimesi, Avrupa'nın geçirmiş olduğu tarzda bir uyanışın sürecinin Arap dünyasındaki karşılığına atıfta bulunuyordu. Parti'nin kurucuları olan Mişel Eflak ve Selahaddin Bitar'ın düşüncesine göre, Arap halkı tarih boyunca süreklilik göstermiştir. Yapılması gereken Avrupa'nın geçirdiği tarzda bir modernleşme hareketinin fitilini ateşlemektir. Parti'ye "Ba'th" adının verilmesi bu açıdan büyük anlam taşımaktadır (Özkoç, 2008: 32-33).

BAAS Partisi'nin kuruluşunda dile getirilen baskın ideoloji Arap milliyetçiliği olmuştur. Ancak 1950'lerde Ortadoğu dünyadaki güç sistemine bağlı olarak iki blok arası güç mücadelesinin merkezi haline gelmiştir. Burada gerçekleşen bağımsızlık hareketlerinin Sovyet deneyiminden ya da Leninist self-determination anlayışından esinlenmeleri, alternatif bir kalkınma planı olarak sosyalizmin Arap versiyonunun, milliyetçilik kadar etkili bir ideoloji olmasına neden olmuştur. Esasen Mişel Eflak'ın Arap Diriliş Partisi ile Ekrem Havrani'nin Arap Sosyalist Partisi'nin birleşmesi ile doğan BAAS Partisi bütün Arapların tek bir ulus çatısı altında birleşmelerini hedefleyen ve bu çatıyı sosyalizm ile perçinlemek isteyen siyasi bir oluşum şeklinde kurulmuştur (Özkoç, 2008: 36).

BAAS Partisi, kendisini Suriye kimliği temelinde değil Arap kimliği temelinde tanımladığı ve tüm Arap dünyasına seslendiğini düşündüğü için, imkânları ölçüsünde, bütün Arap devletlerinde örgütlenmeye çalıştı. Çünkü parti kurucusu Eflak, doğuda Arap Körfezi'nden batıda Atlantik Okyanusu'na kadar uzanan geniş bir coğrafyada

“birleşik bir Arap Devleti” içerisinde sosyalizm ve milliyetçilik arasında bir sentez kurmak istiyordu. Parti, 1948-1951 yılları arasında “birleşik bir Arap Devleti” sloganıyla faaliyetlerini Suriye dışına taşımaya çalıştı. Bu düşünce çerçevesinde Lübnan, Ürdün ve Irak’ta çalışmalar yoğunlaştı. Bu ülkelerde partinin ofisleri açıldı. BAAS pan-Arabizmi temel alan ilk siyasi parti olarak, diğer ülkelerde yürüttüğü faaliyetler sayesinde birlik düşüncesinin yayılmasında önemli rol oynadı. Ancak tüm Arap ulusunu kucaklama ve birleştirme fikri programda ön görüldüğü gibi başarı sağlayamadı. BAAS ideolojisi yalnızca Suriye ve Irak ile sınırlı kaldı (Çomak, vd. 2016: 49).

1.4. Suriye’de Darbeler Dönemi

Suriye, Fransızların bölgeden uzaklaştırılması ile görünüşte bağımsız olmuştur. Ama gerçekte böyle bir durum tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Suriye, artık yeni emperyalist güçlerin (Amerika, Rusya, İngiltere) rekabet alanı haline gelmiştir. Emperyalist güçlerin çıkarlarını gerçekleştirmek adına başvurdukları en etkili yöntem, darbe yolu ile kukla yönetimleri iş başına getirmek olmuştur. Bu durum sonucu olarak Suriye’de Hafız Esad’ın iktidara gelmesine dek, on tane başarılı bir o kadarda başarısız darbe yapılmıştır. 1950’den 1970’e kadar geçen yirmi senede toplam yirmi başarılı veya başarısız darbe gerçekleştiğini düşünürsek ülkedeki genel tabloyu daha iyi analiz etmek mümkün olur (Akdemir, 2000: 217)

Askeri darbelerin zincirinin ilki, Amerikan gizli istihbarat örgütü CIA tarafından desteklenen General Hüsnü Zaim’in 30 Mart 1949 yılındaki yapmış olduğu darbedir. Bu darbenin altında dünya ve Suriye siyaseti için önemli bir takım durumlar söz konusudur. Suriye siyaseti açısından bağımsızlık sonrası Suriye’inde siyasetin yegâne belirleyici faktörünün ordu olduğunu açıkça gözler önüne sermiştir. Dünya siyaseti açısından ise Suriye’de ve hatta üçüncü dünya ülkelerinin neredeyse tamamında, emperyalist güçlerin, bölgedeki çıkarlarını, darbe ile iktidara getirttikleri askeri rejimler sayesinde gerçekleştirdikleri gerçeğini ortaya koymuştur. Bunun en net kanıtı, General Hüsnü Zaim’in, kendisini iktidara getiren ABD’nin çıkarları için, Arap-Amerikan Şirketi Aramko’nun çıkardığı petrolün, Suriye üzerinden Akdeniz’e taşınmasına zemin

hazırlayacak olan Tapline Anlaşmasını imzalamasıdır. Bunun yanı sıra Amerika'nın isteği üzerine İsrail ile ateşkese kabul etmesidir (Akdemir, 2000: 217).

General Hüsni Zaim iktidarı çok uzun sürmemiş, beş ay sonra Ağustos 1949'da karşı bir darbe ile General Sami Hınnavi tarafından yönetimden uzaklaştırılan Hüsni Zaim, idam edilmiştir. Sami Hınnavi yönetimi ele geçirdikten sonra siyasi partilerin tekrar faaliyete geçmesine ve seçimlerin tekrar yapılmasına müsaade etmiş olsa da siyasetin arka planında yine ordu etkin olmuştur. Sami Hınnavi'nin yapmış olduğu darbe İngiltere tarafından desteklenmiştir. Bunun en önemli sebebi, İngilizlerin, Suriye'yi, Irak ile aynı kampa çekmek istemesidir. Irak'ı krallıkla yöneten Haşimi ailesi İngiltere yanlısı bir politika izlemektedir. O dönemde "verimli hilal" denen bir projeye Suriye ile Irak tek bir devlet çatısı altında birleştirilmek istenmiştir. Özellikle, BAAS Partisi ve Ekrem Hurani (Arap Sosyalist Partisi kurucusu) Suriye ile Irak'ın birleşmesi fikrini emperyalist bir komplo olarak değerlendirmiştir. Bu düşüncelerden dolayı harekete geçen Ekrem Hurani çocukluk arkadaşı olan Albay Çiçekli'yi yeni bir darbe yapmak için ikna etmeye çalışmıştır. Ekrem Hurani'nin de girişimleri sonucunda 1949'da Sami Hınnavi'ye karşı Edip Çiçekli darbesi gerçekleşmiştir (İnce, 2017: 270).

Edip Çiçekli darbesinin üzerinden çok geçmeden 27 Aralık 1949'da Halk Partisi liderliğinde bir hükümet oluşturulmuştur. Bu hükümet içerisinde Ekrem Hurani'de bakan olarak görev almıştır. ABD'nin çıkarlarına göre bir yönetim anlayışı benimsenen Çiçekli döneminde, karmaşık ve gergin bir hava söz konusu olmuştur (Akdemir, 2000: 216). Bunun temel nedenleri, meclisteki farklı grupların aralarında anlaşmazlıkların yaşanması, karşılıklı grupların birbirlerine güvenmemesi ve ordu ile hükümetler arasında yaşanan çekişmelerdir. Söz konusu çekişmeler temelde sivil hükümetler ile darbeci subaylar arasındaki iktidar mücadelesine dayanmaktadır. O dönemde kurulan muhafazakâr hükümetler ordunun siyasetteki gücünü sınırlamak isterken, darbelerin yaşandığı belirsizlik süreçlerinde yeteri güce sahip olamayan ordu, ülke genelinde güçlü olan muhafazakâr yapıdaki eski elitlerin iktidara gelmelerine engel olmak istemiştir. Dolayısıyla, mevcut koşullar içerisinde Halk Partisi önderliğinde kurulan hükümetlerin birkaç kere istifa etmek zorunda kalmaları olağan olmuştur. Son olarak yaşanan hükümet istifası 10 Kasım 1951'de toprağı olmayan köylülerin Hama ve Humus kentlerinde isyana kalkmaları üzerine gerçekleşmiştir. Aynı tarihte ve aynı günde hükümetin istifasından birkaç saat sonra kurulan yeni hükümette istifa etmek

zorunda kalmıştır. Edip Çiçekli, bu istifaya istinaden yeni kurulan hükümetin orduya dost olmadığı gerekçesini öne sürmüştür (Aslan, 2006: 38).

Muhalefetin artması ile daha sert tepkiler alan Çiçekli Hükümeti, 1952 yılında tüm siyasi partileri yasa dışı ilan etmiştir. “Arap Kurtuluş Hareketi Partisi” adı altında yeni bir parti kuran Çiçekli, yeni bir anayasa hazırlatmış, Haziran 1953’te yapılan referandum sonucunda Suriye halkının büyük çoğunluğu yeni anayasayı kabul etmiştir. Bu anayasa ile birlikte, Edip Çiçekli devlet başkanı seçilmiş ve devlet başkanlığı sistemine geçilmiştir. Ancak yaşanan tüm bu gelişmeler ülkede hoşnutsuzluk yaratmış ve tansiyonu yükselmiştir. Artan gerilim sonucunda yıl içinde gerçekleşen seçimlere katılmama kararı alan diğer partiler, durumu protesto etmek amacıyla, Homs (Humus) kentinde bir araya gelmiştir. Burada yapılan görüşmeler sonucunda Çiçekli hükümetine karşı ülke genelinde isyan hareketi kararı alınmıştır. İsyen hareketinde önemli rol oynayan Dürzi azınlıklar ve ordu içine sızan Çiçekli’nin rakipleri 1954 yılında gerçekleştirdikleri askeri darbe sonucunda Çiçekli’yi iktidardan uzaklaştırmışlar ve 26 Şubat, 1954’de Beyrut’a kaçmak zorunda bırakmışlardır (Çomak, vd. 2016: 51).

Darbe ile Çiçekli iktidarını yönetimden uzaklaştıran darbeciler, askeri bir yönetim yerine sivil hükümeti iş başına getirmiş, Eylül 1954 yılında seçimler yapılmıştır. Yapılan bu seçimler sonucunda ilerde Suriye yönetimini günümüze kadar eline alan BAAS Partisi, 142 üyeden oluşan mecliste 17 sandalye kazanmıştır (Çomak, vd. 2016: 51). Suriye’de halk, batının kendi ülkeleri ile ilgili tutumlarından ve İsrail Devleti’nin kurulması ile ilgili İngiltere, ABD, Fransa’nın politikalarından büyük oranda rahatsız olmaya başlamıştır. Bu rahatsızlık, batı karşıtı söylemleri ile öne çıkan BAAS Partisi ve Komünist Parti gibi sol partilerin taraftar sayılarını arttırarak söylemlerini de birbirlerine benzetmiştir (İnce, 2017: 271). Özellikle Arap Birliği, Batı karşıtlığı, Sovyetler Birliğine yakınlaşma, ekonomik ve demokrasi alanında iyileştirme talepleri gibi söylemler BAAS Partisi, Arap Sosyalist Partisi ve Komünist Partiyi bir araya getirmiştir (Özkoç, 2008: 31). Bir azınlık partisi hedefi ile yola çıkmasa da, gücünü, daha çok öğrencilerden, entelektüellerden, kırsal kesimden gelen genç subaylardan ve kentlerdeki çalışan azınlık sınıftan alan BAAS Partisi, bu dönemde, Arap Sosyalist Partisi ile birleştikten sonra Suriye siyasi hayatında önemli bir güç haline gelmiştir (Özkoç, 2008: 71).

Bağımsızlık sonrası da Suriye’de yaşanan en önemli sorun ekonomik eşitsizlik olmuştur. Bu yıllarda ülke ekonomisinde özel teşebbüsün önemli bir yeri olmasına karşın, Batı ile bozulan ilişkiler ve küçük ama aşırı sağ ve sol gruplar arasındaki mücadeleler iyi organize olmayan iş ve ekonomi çevrelerinin durgunluğunu artırmıştır. Bu gelişmeler, toplumda ekonomik reform taleplerinin daha yüksek sesle ifade edilmesine neden olmuştur. Geline durumda ise yoksul sınıfların sosyal ve ekonomik beklentileri artmış ve istenilenlerin ancak ihtilalci bir rejim ile yerine getirilebileceğine dair inançlar artmıştır. Dolayısıyla çizilen bu genel tablo, sosyalist fikirlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim Suriye’deki parlamenter rejimi 1949’da deviren Hüsnü Zaim ve sonraki generaller sosyalist sloganlarla ortaya çıkmıştır (Aslan, 2006: 37).

BAAS Partisi, 1954 yılından itibaren Suriye siyasetinde etkinliğini giderek artırmıştır. BAAS Partisi’nin, Komünist Parti ile yaptığı iş birliği sonuç vermiş, böylece her iki parti, 1957 seçimleri ile birlikte yönetime gelmiştir. Ancak bu birliktelik çok geçmeden bozulmuştur. Komünist Partiden kurtulmak isteyen, BAAS Partisi, Mısır ile ittifak kurma çabasına girişmiştir. Mısır, bu konuda seçilen rastgele bir devlet değildir. Bunun sebebi, Mısır devlet başkanı Cemal Abdül Nasır’ın ülkedeki Komünist Partiyi kapatmış olması etkili belirleyici olmuştur. BAAS partisi Nasır’ın aynı şeyi, Suriye’de de yapmasını ümit etmiştir. Bu yüzden Aralık 1957 yılında Nasır ve BAAS partisi arasında birleşme görüşmeleri başlamıştır. Şubat 1958 yılında Birleşik Arap Cumhuriyeti’nin kurulduğu ilan edilmiştir (Akdemir, 2000: 218).

Suriye’nin Mısır’la birleşme çabalarına ülkenin iç dinamikleri kadar dış dinamikleri de etki etmiştir. Zira Soğuk Savaş döneminde, dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi Ortadoğu ülkelerinde de, Amerikan ve Sovyet yanlısı rejimler yönetime gelmiştir. ABD bu dönemde Eisenhower Doktrini ile Ortadoğu ülkelerini komünizm tehlikesinden korumayı amaçlamış, Doktrin bağlamında yaptığı maddi yardımlarla ülkeleri kendi safına çekmeye çalışmıştır. Bu noktada 1957 yılının başlarında Suriye’yi bir Sovyet uydusu olarak değerlendiren ABD, Suriye’ye Eisenhower Doktrinini kabul etmesi için baskı yapmıştır. Suriyeli siyasetçiler ve ordu mensupları bu baskılara Mısır’la birleşerek güçlenen bir Suriye’nin karşı koyabileceğini düşünmüşlerdir. Diğer taraftan Mısır’la birleşme fikri sadece Amerikan baskılarından kurtulmak için değil, ayrıca Suriye’nin Irak’taki gerici hükümet ile birleşme ihtimalini ortadan kaldırma

adına da gündeme gelmiştir. Zira Irak ile birleşme fikri daha çok ordudaki subaylara aittir (Çomak, vd. 2016: 52-53).

Mısır ile Suriye arasında kurulan Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) en başından beri Suriye aleyhine gelişmeye başlamıştır. Ekim 1959'da Mısırlı başkan yardımcısı Abdülhakim Amir, Suriye'nin başına atanırken birçok resmî göreve de Mısırlılar getirilmiştir. Suriye ordusundaki önemli mevkilerde bulunan pek çok subay görevlerinden atılarak (yaklaşık 11.000 subay) yerlerine Mısırlılar görevlendirilmiştir. Oluşan bu durum, birliğe karşı milliyetçi bir muhalefetin güç kazanmasına neden olmuştur (Dağ, 2013: 28).

Eylül 1961'de Albay Kerim el-Nahlavi önderliğindeki Şamli Sünni subayların gerçekleştirdikleri darbe, Mısır ile oluşturulan Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni sona erdirmiştir. Darbeyi gerçekleştiren subaylar, darbeyi planlarken, kendileriyle aynı mezhep ve bölgeden gelen subayları önemli noktalara atamışlardır. Bu durum Suriye'deki iktidar mücadelelerinde mezhep ve bölgecilik faktörünün ne denli önemli olduğunu ispatlamıştır (Dam, 2000: 60-61). Darbenin ardından Suriye'de temelde Nasır yanlısı birlikçiler ile bağımsızlık yanlısı ayrılıkçılar arasında gerçekleşen bir iktidar kavgası başlamış ve bu durum ülkeyi bir siyasal kaos dönemine sokmuştur. Suriye'nin geleceği ile ilgili farklı ideolojik yaklaşımlara sahip siyasal ve askeri gruplar arasındaki çatışmaların arttığı bu istikrarsızlık dönemi, 8 Mart 1963'te ayrılıkçılara yönelik yapılan yeni bir askeri darbe ile farklı bir sürece dönüşmüştür.

Nasır taraftarı subaylar, Arap Ulusal Hareketi temsilcileri, Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni savunan diğer muhalif gruplar ve BAAS hareketinin birlikte gerçekleştirdiği darbe, Suriye tarihinde yeni bir dönemin kapılarını açmıştır. Darbenin ardından ordu içinde hızla güçlenen BAAS hareketi, Nasır yanlıları başta olmak üzere diğer grupları tasfiye ederek Suriye'deki tek siyasal odak noktası haline gelmiş ve ülkeyi tek partinin yönettiği bir rejimin inşacısı olmuştur (Gökcan, Ö. 2008: 169-170).

Çoğu Sünni olan üst düzey subayların kendi aralarındaki iktidar mücadelesi sonucunda gerçekleşen çok sayıda temizlik operasyonu, ordunun üst kademelerinde bulunan Sünnilerin temsil edilme oranını büyük ölçüde azaltmıştır. Arapça konuşan dinî azınlıklara mensup subaylar, 1950'lerde politik arenada çok fazla faaliyet

göstermediği için daha az yıpranmışlardı. 1960 yılların başında bu subaylar, Sünnilerin birbirlerini ordudan tavskiye etmeleri üzerine boşalan mevkilere gelmişlerdir (Dam, 2000: 63).

Bu süreçte BAAS Partisi güçlenmek adına yeni ittifak arayışlarına girmiştir. Yönelindiği kesim ise ordu içerisindeki azınlık subaylardır. Çünkü BAAS ve azınlık subayların birleştiği ortak payda, Sünni oligarşinin iktidarını yıkmak istemeleridir. Nitekim orduda üstünlüğü ele geçiren BAAS'çı subaylar, Nasırcı ve Birlikten yana olan subaylarla birleşerek, 8 Mart 1963 yılında gerçekleştirilen darbe ile Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne son veren darbecileri görevlerinden uzaklaştırmışlardır. Bu darbeye beraber BAAS Partisi iktidarı ele geçirmiştir (Akdemir, 2000: 219).

Daha sonra, BAAS Partisi, üyeler arasında çok keskin ayrılıkların yaşandığı siyasi mücadelenin içine düşmüştür. Bu yüzden ideolojisine ve hedeflerine zarar veren bu sorunu ortadan kaldırmak amacıyla 1963 yılının Ekim ayında BAAS Partisi Altıncı Ulusal Kongresi düzenlenmiştir. Kongrede karşıt gruplar arasında çözüm aranmış ancak tam anlamıyla çözüme ulaşılamamıştır. Kongre boyunca ağır eleştirilere maruz kalan Mişel Eflak, kongre bittiğinde parti genel sekreteri olmuştur. Ancak BAAS Partisinde ciddi bir dönüşüm söz konusu olmuş, parti içerisinde yeni siyasal akımlar taraftar bulmaya başlamış ve partinin siyasal ideolojisi de Arap milliyetçiliği çizgisinden çıkıp daha sol görüşlere kaymıştır. Öyle ki, parti bazı çevrelerce “Yeni BAAS” olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Çomak, vd. 2016: 54). Bütün bunların sonucunda Suriye’de istikrarsızlık istikrarlı hale gelmiş bu kaos ortamı BAAS Partisi’ne de sıçramıştır.

1963 darbesinden üç yıl sonra orduda Salah Cedit ve Hafız Esad etrafında toplanmış ve çoğunluğu Nusayri ve Dürzi olan subaylar, 23 Şubat 1966’da Suriye’nin en kanlı darbesi olarak anılan bir darbe daha yaparak ülkedeki muhalif kadroları, BAAS içindeki muhalif kadroları ve BAAS’ın kurucu çekirdek kadrosunu tasfiye etmiş, bu şekilde ülkedeki yönetimi büsbütün ele geçirmişlerdir. Ancak Suriye’de darbeler dönemi bu kanlı darbe ile son bulmamıştır. Çünkü Suriye’de son darbe sondan bir önceki darbeyi gerçekleştiren Salah Cedit ve Hafız Esad arasındaki anlaşmazlıklar ve görüş ayrılıkları neticesinde yaşanan iktidar mücadelesi dönemin Savunma Bakanı ve Hava Kuvvetleri Komutanı Hafız Esad tarafından yoldaşı Salah Cedit’e 13 Kasım 1970

tarihinde yapılan darbe ile sonlanmıştır. Bu tarihten itibaren 30 yıllık Hafız Esad döneminde Suriye’de askeri darbe yaşanmamıştır. Bir bakıma Hafız Esad dönemi baskıcı olup, demokratik ilkelerden yoksun olsa da yeni bir darbenin gerçekleşmediği istikrarlı bir dönem olmuştur (Gökcan, 2018: 173).

1.5. Hafız Esad’ın Kurduğu Siyasal Sistem ve Bu Sistemin Temel Özellikleri

Hafız Esad, 13 Aralık 1970’te en yakın arkadaşı Salah Cedit’i darbe ile iktidardan uzaklaştırarak iktidarı ele geçirip Şubat 1971’de Suriye’nin ilk Nusayri (Arap-Alevi)² kökenli Devlet Başkanı olmuştur. Böylelikle Suriye’deki Sünni Devlet Başkanı geleneği de son bulmuştur (Dam, 2000: 119). Hafız Esad bu dönemden itibaren, aralıksız yaklaşık 30 yıl Suriye’yi yönetmiştir. Esad iktidarı hem Soğuk Savaş döneminin en kritik zamanlarına hem de Soğuk Savaş sonrası Yeni Dünya düzeninin şekillendiği sancılı bir döneme denk gelmiştir.

Esad, iktidara geldiği günden itibaren başarılı bir şekilde yürüttüğü kendi iktidarını sağlamlaştırıcı stratejik hamleler bütününden oluşan bir politika izlemiştir. Bir başka deyişle kendi yönetimini sağlamlaştırmak adına atılması gereken tüm adımları atmıştır. Bağımsızlık sonrası darbeler dönemini bitiren ve Suriye’yi günümüze kadar taşıyacak olan kendine özgü Başkanlık Monarşisi Sistemini, iktidarı boyunca titizlikle attığı adımlarla oluşturmuştur. (Özdemir, 2012: 10).

Öncelikle Hafız Esad, Salah Cedit’in yaptığı gibi Sünni bir devlet başkanının arkasına saklanarak ülkeyi yönetmek yerine, bizzat yönetimi tek elinde tutarak, daha

---

² Fırkanın adlandırılması, ortaya çıkışından günümüze kadar tartışmalı ve hassas bir konudur. 9. yüzyılın sonu ve 10. yüzyılın başında Ebû Şu‘ayb Muhammed ibn Nusayr en-Nemîrî’ye atfen “Nemîrîyye” ve Abdullâh el-Cenân el-Cunbulânî’ye atfen “Cunbulânîyye” olarak adlandırılan fırka, fırkanın gerçek kurucusu kabul edilen Ebû Abdullâh el-Hüseynibn Hamdan el-Hasîbî’den sonra “Hasîbîyye” ve “Nusayrîyye” olarak adlandırılmaya başlanmıştır. 1920’lerden itibaren Alevî adının kullanılmaya başlanmasıyla tarihi süreçte mezhebin kurucusuna atfen kullanılan Nusayrî adının günlük kullanımı azalmıştır. Günümüzde fırkanın üyeleri kendilerini Alevî olarak adlandırmakta çoğunluk Nusayrî adının kullanılmasını tasvip etmemektedir. Muhakkak ki Nusayrî adının tarih boyunca Sünnî otoriteler tarafından sapkın, kâfir, râfîzî gibi kelimelerle eş anlamlı kullanılması ve son zamanlarda Suriye’deki iç savaşta yer alan cihatçı grupların şiddet içeren mezhepçi tutumunu çağrıştırması büyük bir rahatsızlık teşkil etmektedir. Bununla birlikte bu tezde konunun anlaşılması ve kafa karışıklığına yol açmaması açısından iki veya daha fazla adı aynı anda kullanmak yerine fırkanın tarihsel kullanımı olan Nusayrî adı tercih edilmiştir.

sonra oluşabilecek Sünni bir muhalefete karşı tedbirler almıştır. Esad diğer taraftan devletin varlığını ve tüzel kişiliğini tipik otoriter yönetim anlayışlarında olduğu gibi kendi varlığı ile özdeşleştirmiştir. Kurumları genişletmiş ve çoğaltmıştır. Ancak ordu, parti ve hükümet içerisinde kendisine muhalefet oluşturabilecek hiçbir oluşuma müsaade etmemiştir. Bir başka deyişle yönetimini ve iktidarını ülkenin her noktasına taşıyacak kilit kurumları genişletmiş ve güçlendirmiştir. Fakat bunu yaparken hiçbir şekilde kendisine tam sadakat göstermeyen kişilere görev vermemiştir. Sadakatinden şüphe duyduğu kişi ve kurumları yavaş yavaş tasfiye etmiştir. Emniyet, ordu ve istihbarat gibi kilit noktalarda görev yapan kişilerin hepsi Esad'ın kabilesi olan Nusayri kabilesinden kasıtlı olarak seçilmiştir. Bu gibi kritik kurumlara, devlete değil de direkt devlet ile özdeşleşen Hafız Esad'a sadakat duyan kişileri yerleştirmiştir. Önemli gördüğü mevkilere akrabalarını ve yakın adamlarını yerleştirmiş, kendisine muhalefet olabilecek kişileri ise ordudan ve partiden uzaklaştırmış ya da pasif görevlere yerleştirmiştir. Bu yolla kendisine rakip olabilecek çoğunluğu Sünni kesimi ihraç etmek yerine pasif görevlerde tutarak kendisine oluşabilecek tepkileri önlemeye çalışmıştır. Bu yönüyle yönetim başka azınlıkların önemli pozisyonlara gelmesini engellemiş ve olası darbe teşebbüslerinin önüne geçmiştir. Esad, İsrail'e karşı ordunun güçlendirilmesi gerektiğini, orduya iç ve dış kaynaklardan destek sağlanması gerektiğini vurgulamış, bununla da yetinmeyerek ekonomide kamu sektörünün etkinleştirilmesi, altyapının ve elektrik ağlarının genişletilmesi çabasında bulunmuştur. Yine bu bağlamda Arap ülkeleriyle politik ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini önemsemiştir (Özdemir, 2012: 11 - Çimen, 2016: 28).

Esad iktidarı ile bütünleşen BAAS partisinin dikkat çekici iki özelliği vardır. Bunlardan ilki ideolojisidir. Ülkenin en hassas noktası olarak görülen mezhep gruplarının ve etnik yapıların birleşmemesi ve ülke yönetiminde alevi azınlığın başta olması, Suriye'de Esad'ı kilit noktalara kendisinin de bir üyesi olduğu Nusayriileri getirmesine ve arka planında korku ve bağılılık kültürünün bulunduğu baskı politikalarını uygulamaya itmiştir. İkincisi ise, Esad politikalarının kuramsal altyapısında yer alan Arap Milliyetçiliği yer almaktadır. Bu çerçevede ülkeye Arap Milliyetçiliği benimsetilmek istenmiş fakat atılan adımlar ülkenin farklı etnik gruplarını etkilemeye yetmemiş, sadece kısa bir süre susturmuştur. Sonuçta Arap milliyetçiliğinin tabanında bulunan, Suriyelilik kimliği kabul görmemiştir (Kodaman ve Birsell, 2012: 23).

Hafız Esad iktidarında Suriye, siyasal ve ekonomik anlamda sürekli darbelerin yaşandığı ve yapılan darbelerin ekonomik anlamda krizlere neden olduğu istikrarsız bir devletten, siyasal krizlerin yaşanmadığı, darbelerin görülmediği ordusu ve ekonomisi ile bölgesel anlamda güçlü bir devlet haline geldiği söylenebilir.

Bu durumun oluşmasında Esad'ın yönetime geldikten sonra attığı bazı adımlar etkili olmuştur. Hafız Esad iktidarını iç içe geçmiş halkalar şeklinde ifade edilebilecek tarzda oluşturmuş, değişik zamanlarda ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda bu halklardan gerekli olanını ön plana çıkarmıştır. En dar halkada Esad'ın kişiliği yer almıştır. Oluşan siyasal sistem kişisel özellikler göstermiştir. Esad'ın karakteri, tecrübesi, siyasal görüşü ve ideolojisi devletin genel siyasetini belirlemiştir. Hinnebusch, rejimin farklı kabilelerden oluşmasından kaynaklanan kırılğanlığın, oluşan yeni askeri ve ekonomik seçkinlerin “başkanlık monarşisi” etrafında toplanmasıyla giderildiğini iddia etmektedir (Ataman, 2012: 13). Esad üç temel kurumu denetimi altına alarak otoritesini sağlama almıştır; genel sekreter olarak partiyi, devlet başkanı olarak bütün idari yapıyı silahlı kuvvetler başkomutanı olarak orduyu kontrol altında tutmakla ülkenin siyasal sistemini kendi kişiliğinde toplamıştır (Yıldız, 2005: 47).

Esad iktidarının ikinci halkasını ise kabile ve aile bağları oluşturmaktadır. Suriye'de bulunan dört temel Alevi kabilesinden biri olan Kelbiye Kabilesine mensup olan Hafız Esad yönetimde kilit noktalarda, yakın akrabalarına ve kabile üyelerine görevler vermiştir (Dam, 2000: 27). Örneğin, kardeşi Rıfat Esad iktidar kavgasına girmeden, uzun zaman Savunma Birlikleri'nin komutanı olarak görev yapmış ve Suriye'de ikinci adam olarak görülmüştür. Esad'ın büyük kardeşi Cemil Esad Lazkiye'deki milislerin, kuzeni Adnan Esed Başkent Şam'ın güvenliğinden sorumlu olan Savaş Birlikleri'nin, kayıncıbiraderi Adnan Mahluf ise Başkanlık Sarayı'nı koruyan Cumhuriyet Muhafızları'nın komutanlığını yapmıştır. Bunların haricinde, Esad ailesine ve Alevi kabilesine mensup kişiler parti bürokrasisi, ordu ve sivil bürokrasi içinde diğer kilit noktalarda görev almışlardır (Dam, 2000: 60-62).

1.6. Beşar Esad Dönemi

Suriye'nin gerçek kurucusu olarak anılan ve darbe ile birlikte iktidarı ele geçirdiği 13 Kasım 1970 tarihinden ölümüne kadar 30 yıl Suriye'yi yöneten Hafız Esad'ın 10 Haziran 2000'deki ölümü Suriye tarihinde bir dönemin sonu yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (İstif, 2011: 43). Yeni dönem, Hafız Esad'ın oğlu Beşar Esad'ın iktidarının başlamasıyla söz konusu olmuştur. Baba Esad öldüğünde iktidarı devralacak oğluna ordu ve istihbarat servisleri içerisinde güvenilir adamların bulunduğu güçlü bir devlet mirası bıraktığını söylemek yerinde olur. Baba Esad henüz hayatta iken oğlu Esad'ın iktidara gelmesi için gerekli çalışmaları yapmıştır. Adeta anahtar teslim şeklinde tüm kurumları ve bu kurumlarda kendisine sadık şekilde işleyen son derece otoriter ve baskıcı bir yönetim bırakmıştır. Bu nedenle Hafız Esad'ın ölümü sonrasında iktidara geçen oğlu Esad genel olarak neredeyse hiçbir zorluk çekmeden babasının mirasına konmuştur. Bir başka deyişle Hafız Esad'ın ölümüyle Suriye'nin siyasal ve ekonomik yapısında neredeyse kurumsal ve ideolojik anlamda hiçbir değişiklik yaşanmadan iktidar el değiştirmiştir (Acar, 2013: 130).

Beşar Esad da babasından aldığı bu mirası göstermelik küçük değişimlerle süsleyerek yaklaşık 10 sene boyunca problemsiz bir şekilde yönetmiştir. Fakat gerek Suriye içindeki problemler ve gerekse Ortadoğu coğrafyasında yaşanan halk ayaklanmaları kaçınılmaz olarak Suriye'yi de etkilemeye başlayınca Hafız Esad'ın kurmuş olduğu bu siyasal sistem sarsılmaya başlamıştır. Buna rağmen Ortadoğu'da yaşanan bu güçlü değişime karşı ayakta kalabilen tek devlet olmuştur. Bu durumun en önemli sebebi ülke içinde azınlıkta bulunan fakat yönetimde söz sahibi olan Nusayrilerin Esad rejiminin yıkılmasını beka meselesi olarak görmeleridir. Bu sebeple Suriye'deki devlet kurumlarının ülkede yaşanan her türlü duruma karşı tüm güçleri ile Beşar Esad'a destekleri sürmektedir. Fakat günümüzde gelinen noktada Beşar Esad rejiminin meşruluğu ve ülkenin ne kadarına egemen olduğu tartışmalı bir hale gelmiştir. Ayrıca ülkede yaşanan çatışma ortamının ekonomik olarak rejim tarafından sürdürülebilirliği kritik bir duruma geldiği söylenebilir (Çomak, vd. 2016: 69-70).

1.6.1. Beşar Esad'ın İktidara Geliş Süreci

Hafız Esad kurmuş olduğu güçlü siyasal sistemi ileriki kuşağa aktarmak için ölmeden önce hazırlıklara başlamıştır. Bu noktada varisi olarak gördüğü büyük oğlu Basil Esad'ı iktidara hazırlamaya başlamıştır. Ancak Hafız Esad'ın veliaht olarak düşündüğü büyük oğlu Basil Esad'ın 21 Ocak 1994'te şüpheli bir trafik kazası sonucu 32 yaşında hayatını kaybetmesi sonucu planlar değişmiştir (Vurmay, 2011: 96). Basil'in beklenmedik ölümü üzerine o dönemde İngiltere'de göz doktorluğu stajı yapan küçük oğlu Beşar Esad, 1994 yılından başlayarak 2000 yılında Hafız Esad'ın ölümüne kadar iktidarın veliahdı olarak özel hazırlanmıştır. Zira 28 yaşındaki Beşar Esad hem genç olması hem de askeri ve siyaset işlerindeki deneyimsizliği nedeni ile sıkı bir eğitim dönemine girmiştir. Bunun yanı sıra Suriye'nin resmiyette monarşi olmayışı Beşar'ın bir şekilde halkın gözünde meşruiyetini sağlamasını, getirildiği makamı hak ettiğini ispatlaması gerekmiştir (Çomak, vd. 2016: 70).

Beşar Esad'ın yönetime geliş sürecinde üç kriter işletilmiştir: Yönetim sürecinde deneyim kazandırma, potansiyel rakiplerini ortadan kaldırma ve halkın gözünde meşruiyet kazandırma. Beşar Esad'ın askerlik eğitimine başlaması deneyim sürecini başlatmıştır. İlk olarak zırhlı birlikler okulunda eğitim alıp dönem birincisi olarak Kurmay Binbaşı rütbesiyle mezun olmuştur. Ardından 1996'da yarbaylığa ve daha sonra 1999'da albaylığa terfi ettirilmiştir. Ardından daha önce ağabeyi Basil Esad'ın yürüttüğü Cumhuriyet Muhafız Alayı Komutanlığına getirilmiştir. Bir yandan askeri alanda eğitim alırken diğer yandan dış politika alanına yönelerek Lübnan'a dış seyahatler düzenlemiştir. Ayrıca yolsuzluklarla savaşılabilecek, Batı ile ilişkileri normalleştirebilecek, reformcu ve ekonomiyi kalkındırabilecek bir lider olarak halka sunulmuştur (Aslan, 2008: 54).

Esad'ın iktidara hazırlanma sürecinin önemli bir aşaması da potansiyel rakiplerinin ortadan kaldırılması olmuştur. Kilit noktalarda bulunan ve sadakatinden şüphe duyulan kişiler görevden alınmış, istifaya zorlanmış ya da emekli edilmiştir. Bu çerçevede başta Genelkurmay Başkanı Hikmet Şahabi olmak üzere birçok üst düzey askeri ve istihbarat çalışanı görevden alınmış, yerlerine Esad'a sadık kişiler getirilmiştir. Siyasi olarak da dönemin başbakanı istifaya zorlanmış, hatta yolsuzlukla suçlanıp malvarlığına el konulmuştur. Mahmut Zubi gelişmeler karşısında intihar

etmiştir. Bir yandan sadakatinden şüphe duyulan kişiler tasfiye edilirken sadakatinden güven duyulan kişilerin konumları korunmuş ve yükseltilmiştir (Aslan, 2008: 54-55).

Hafız Esad, 1994 yılında küçük oğlu Beşar Esad'ı İngiltere'den çağırması olsa da ilginç bir biçimde yaşadığı dönemde yönetimi oğluna bırakmamıştır. Bir yandan çeşitli görevler vererek tecrübe edindirmiş, diğer taraftan ise iktidarına engel olabilecek engelleri ortadan kaldırmıştır. Sağlığında belki de Beşar Esad'ın yönetimi devralacak olgunluğa henüz erişmediğini düşünerek teslim etmemiştir (Zisser, 2000: 8). Belki de kendi rızası ile ölümüne kadar yönetimde kalmak istemiştir. Bu sayede Hafız Esad'ın 2000 yılında ölümü ile birlikte Beşar Esad'ın yönetimi devralması çok çabuk ve sorunsuz gerçekleşmiştir.

1.6.2. Beşar Esad Dönemi Suriye'nin Siyasal Yapısı

Hafız Esad iktidarında Suriye'de, darbelerin yaşandığı döneme nazaran daha istikrarlı bir süreç söz konusu olmuştur. Hafız Esad, yönetimi sırasında devlet ideolojisini; İsrail ve Batı karşıtlığına, Pan-Arabizme ve Sosyalizme dayandırmıştır. İktidarın içyapısı ise, Nusayrilerin egemen olduğu, kısıtlı anlamda diğer azınlıkların ve bir nebze Sünnilerin temsil edildiği, kurumsallaşmamış bir yapı halindedir.

Beşar Esad'ın devraldığı azınlık rejimi ve ülkedeki hassas dengeler kişisel özelliklerini ikinci plana itmiş, Nusayri ve BAAS seçkinlerinin baskıları sonucunda bu seçkinlerin çıkarına dayanan yönetimin devam ettirilmesi dışında bir söylem geliştirememiştir. Bunun yanı sıra her ne kadar babasının kurduğu baskıcı ve otoriter yönetimi devralıp baba Esad'ın tüm unvanlarına sahip olsa da mensubu olduğu Nusayri azınlığın genel çıkarlarına boyun eğen bir yönetim sergilemekten kaçamamıştır. Arap isyanları dalgası ülkesine sıçrayınca yönetimi protesto eden halka yönelik tutumunun çok sert ve kaba şiddete dayanması da, büyük ölçüde BAAS rejimi ve iktidar elitinin imtiyazlarını savunmasının bir sonucu olmuştur (Ataman, 2012: 23).

Esad, iktidarı 2000'li yılların siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda yaşanan sorunlarına denk gelmiştir. Suriyelilerin, yeniden yapılanma ve birçok alanda reform beklentisi yüksektir. Bu beklentilere karşın iktidara gelişi ile birlikte değişim vadeden

Esad, bu sayede yönetiminin ilk zamanlarını sakın geçirmiştir. İktidara geldiğinde reformlarını gerçekleştirmesi sırasında Esad'a destek olacak yakın çevresi bulunmamaktaydı. Suriye'de reform sinyalleri veren Beşar Esad'ın, takıldığı engel babasından devraldığı rejim koruyucuları durumundaki bürokratik yapı olmuştur. Bu yapı çıkarları doğrultusunda, Beşar Esad'ın bağımsız karar vermesini güçleştirmiştir (Çomak, vd. 2016: 73).

1.6.3. Beşar Esad'ın Reform Girişimleri

Beşar Esad devlet başkanı seçildikten sonra halka yaptığı ilk konuşmasında oldukça umut vadeden bir görüntü çizmiştir. Gelecekte reform yapacağına dair mesajlar vermiş, hatta geçmişte yapılan hatalarla ilgili öz eleştiride bulunmuştur. Ekonomik reformların öneminden bahsetmiş ve bunların bürokratik yapının gelişmesinin önündeki en büyük engel olduğunu vurgulamıştır. Daha sonra babasından farklı bir bakış açısına sahip olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir: “Büyük lider Hafız Esad'ın yaklaşımı şahsına münhasırdır. Bu nedenle onun yaptıklarını yapabilmek hiç de kolay değildir ki; biz yönetimi sürdürmekle yetinmek değil aynı zamanda yönetimin geliştirilmesini de istiyoruz”. Beşar Esad'ın reformist yönünü gösteren açıklamasının biri de “Uluslararası toplum gibi Ortadoğu bölgesi de sürekli değişiyor. Yeni nesil yeni fikirler istiyor. Benim babamla dedem arasındaki fark küçük bir farktı. O zamanlar yaşam böylesine hızlı değişmiyordu. Benimle babam arasındaki fark büyük, benimle benden 10 yaş daha genç olanlar arasında da uçurum var” (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/besar-babamla-aramdaki-fark-buyuk-39160771> Erişim Tarihi: 10.12.2019) şeklinde olmuştur.

Beşar Esad yönetime gelirken ekonomi, eğitim ve idareyi geliştirmek ve modernize etmekten bahsetmiştir (Hinnebusch, 2009: 12). Aslında her Suriyeli gibi Beşar Esad'da değişimin gerekli olduğunun farkına varmıştır. Hafız Esad'ın otuz yıllık yönetimi sonucu her ne kadar istikrar yakalansa da Suriye birçok alanda çıkmaza girmiş, politik ve sosyal yapı halkın gerçeklerini yansıtmaktan uzaklaşmıştır (Zisser, 2000: 10). Bu sebeple yönetimin devamı için tüm halkı sistemin içine dâhil etmenin zorunluluğunu kavrayarak, bir anlamıyla bütünleşme çabalarına girmiştir. Kilit rolün sosyal ve ekonomik kurumların modernizasyonunda olduğunu fark etmiş, uzun vadeli

reform çalışmalarını hayata geçirmeye karar vermiştir. Ancak bunu yaparken baba Esad döneminden kalan bürokratik yapının muhalefetine uğramış, reformları yetersiz kalmış, hatta başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Özdemir, 2012: 43).

Yönetimdeki kişi ve kadroların değişmesine rağmen reformlarda yaşanan başarısızlığın temel sebebi zihniyetin sabit kalmasından kaynaklanmıştır. Çünkü Baba Esad döneminde sönük, dar görüşlü ve temel hedefi bulunduğu mevkiyi korumak olan kemik kadro hemen hemen yerinde kalmıştır. Aslında Beşar Esad yönetimle birlikte babasından miras kalan bu güçlü kadro ile karşı karşıya gelmekten kaçınmıştır. Ayrıca reformlar için gerekli yasal düzenlemeleri yapacak teknik eleman eksikliği ve etkin finansal sektörün olmayışı reformların önünde önemli bir engel oluşturmuştur. Aslında Beşar Esad'da babasından anahtar teslim aldığı yönetimi zedeleyecek hareketlerden kaçınmıştır. Rejimin ayakta kalmasını ve cumhurbaşkanı olarak son karar organı olmasını olumsuz etkileyecek her türlü reformdan kaçınmıştır. Bu yaklaşım sonucunda belirli bir süre sonra vaat ettiği reform çabalarından vazgeçmiştir (Özdemir, 2012: 44).

1.6.4. Şam Baharı ve Reformlar

Beşar Esad'ın iktidara gelişinin ilk günlerinden itibaren halka siyasi ve ekonomik alanda reform sinyalleri vermesinin yanı sıra yeni kurduğu hükümette genç kadrolara yer vermesi, ekonomiyi dünyaya uyumlu hale getirmek adına serbestleştirme çalışmalarında bulunması, özellikle de ülkeye interneti getirmesi Suriyelilerin Beşar Esad'a olan güvenini artırmıştır. Bu sebeple Beşar'ın iktidarının ilk zamanları birçok Ortadoğu uzmanı tarafından "Şam Baharı" olarak adlandırılmıştır (Zisser, 2003: 15-23).

Bu bahar döneminde insanlar sokaklarda siyasi ve entelektüel tartışmalar yapmaya ve sivil toplum örgütleri kurmaya başlamıştır. Aynı dönemde sanatçılar, akademisyenler, iş adamları ve yazarlardan oluşan bir entelektüel sınıf ortaya çıkmıştır. Bu oluşumlar aracılığı ile demokratik hak talepleri gündeme getirilmiştir. Beşar Esad'da Şam başta olmak üzere tüm ülkede kültürel ve politik konuların tartışıldığı forumları desteklemiş, sivil toplum örgütlerinin oluşmasını kolaylaştıracak adımlar atmıştır (Zisser, 2003: 17).

Fakat 2000 yılında başlayan bu durum fazla uzun sürmemiştir. Entelektüellerin, iktidara yapmış olduğu reform baskısı yönetim tarafından aşırıya kaçıldığı iddiası ile sert tepkiye neden olmuştur. Entelektüellerin taleplerini tartıştıkları toplantılar zamanla Suriye yönetimini reforma zorlayan baskı gruplarına dönüşmüştür. Hatta bir adım daha ileri giderek 2001 yılında, hükümete “Ulusal İlerici Cephe” dışında yeni partilerin kurulması ve özgür seçimlerin yapılmasını içeren bir manifesto sunmuştur. Bu manifesto ciddi manada yönetimde bulunan Alevilerin ve BAAS Partisi'nin egemenliğine son verebilecek maddeler içermiştir. Bu durum ülkede bulunan çıkar gruplarını rahatsız ederken, reform talebinde bulunan grupların üzerindeki baskıyı artırmıştır. Öyle ki Başkan yardımcısı Haddam, 19 Şubat 2001'de entelektüelleri Suriye'yi Cezayir veya Yugoslavya'ya çevirmelerine izin vermeyeceklerini vurgulayarak karışıklık çıkarmamaları konusunda uarmıştır (Oytun, 2005: 24).

Sonuç olarak Esad yönetimin reformist yaklaşımı kısa sürmüş 2001 yılının ortalarından itibaren reformistlerin Batının ajanları olarak bile nitelendirildiği bir döneme girilmiştir. Yönetim, Suriye boyunca yayılan forumları feshettiğini açıklamış, aralarında Riyad Seyif, Mamun el Humsi gibi meclis üyelerinin de bulunduğu önde gelen entelektüelleri tutuklamıştır (Zisser, 2003: 17).

Beşar Esad tarafından ilk önce destek verilen reform faaliyetleri ve özgürlük ortamı birden yasadışı ilan edilmiştir. Bu durum halkın gözünde Esad'a karşı bir güvensizlik oluşturmuştur. Her ne kadar Beşar halkın gözünde reform yanlısı bir izlenim oluşturmuşsa da, her şeyden önce kurumsal alandaki eksiklik Cumhurbaşkanı'nın küçük bir çıkar grubu tarafından kısıtlanıyor oluşu reformların önündeki büyük engellerden birisi olmuştur. Reform hareketleri rejimin devamını tehdit ettiği gerekçesiyle önlenmekte ve eski otoriter sistem reformları ikame etmektedir. Özetle, bireysel çıkarlar rejimle adeta bütünleşmiş, Beşar Esad'da bu çıkarlar doğrultusunda hareket etmek zorunda kalmıştır (Dinçer ve Coşkun, 2011: 18).

1.6.5. Arap Baharı ve Beşar Esad Yönetimi

Beşar Esad yönetimi Ortadoğu'da Arap ülkelerinde başlayan halk ayaklanmalarının yeni görülmeye başlandığı dönemlerde bu değişim hareketinin

Suriye'ye sıçrayacağını öngörememiştir. Hatta olayların ilk dönemlerinde reformların gerekliliğinden bahsederek halk hareketlerini desteklemiştir. Bunun sebebi Suriye'nin, Filistin meselesinde ABD ve İsrail karşıtı en sert tutumu sergileyen ülke olması ve hiyerarşik olarak sağlam temellere dayanan rejime, karşı çıkacak örgütlü bir muhalefetin olmaması açısından isyanların yaşandığı diğer ülkelerden iktidar lehine pozitif ayrıldığı hususlar olmuştur. Bu iki kıstas Esad'ı yaşanan gelişmeler karşısında kendini güvende hissetmesine neden olmuştur. Fakat protestoların 2011 yılının Şubat ayında Der'a şehrinde başlaması ve ülkenin geneline yayılması, sürecin Suriye'yi de etkisi altına aldığını göstermektedir. Esad yönetimine bağlı silahlı kuvvetler, ilk aşamada silahsız protesto gösterileri şeklinde gelişen muhalefet hareketini bastırmak için aşırı güç kullanıp, gerektiğinde silaha dahi başvurmuş, bu şekilde yaşanan krizin boyutu çok kısa sürede artmıştır. Daha sonra ise tam bir kısır döngü oluşmuştur. İktidar insan öldürdüğüce halkın öfkesi artmış buna bağlı olarak gösteriler yoğunlaşmış, bu durum karşısında güvenlik güçleri daha çok şiddet kullanmış ve insan kayıpları artmıştır (Atman, 2012: 24-25).

Esad yönetimin ana hedefi siyasi istikrar, ekonomik kalkınma ve refah projeleri olması gerekirken halktan etnik ve kültürel açıdan kopuk azınlık iktidarının varlığını devam ettirme gayreti, ülkede reformların göz ardı edilmesine neden olmuştur. Reform ihtiyacına rağmen temelini Nusayri azınlığının oluşturduğu BAAS rejimi, iktidar elitinin çıkarlarını "ulusal çıkar" olarak tanımlamaya devam edince, Suriye'deki bu siyasi atmosfere Arap isyanları kıvılcım olmuş, Esad rejiminin devrilmesi için halkı harekete geçirmiştir (Ataman, 2012: 55).

Reform talepleri karşısında Esad, göstermelik olsa da çeşitli reformlar yapmaya başlamıştır. Mart 2011'de mevcut hükümet istifa etmiş, Nisan 2011'de bir önceki hükümette Tarım Bakanı olan Adil Safer başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur. Beşar Esad yeni kurulan hükümetten Suriye'de 48 yıldan beri uygulanan "olağanüstü hal"i bir hafta içerisinde kaldırmasını istemiştir. Yeni hükümet bu isteği derhal yerine getirmiş, ardından vatandaşlık hakkı olmayan ve neredeyse tamamı ülkenin Türkiye sınırında yaşayan 300 bin Kürt asıllı Suriyeliye vatandaşlık verilmiştir (Sandıklı ve Semin, 2012: 7)

Esad bir yandan sınırlı olsa da muhaliflerin istekleri doğrultusunda reform yaparken bir taraftan da iktidarının devamını sağlayacak önlemlere yönelmiş ve protestolara şiddetle karşı koymaya devam etmiştir. Öyle ki 2014'te yapılacak devlet başkanlığı seçimleri için adil bir seçim vaat eden Esad, diğer yandan reform adı altında gerçekleştirdiği anayasa değişikliği ile iktidarda kalabileceği süreyi 2028'e kadar uzatmıştır. Esad, olağanüstü hal uygulamasını kaldırdıktan sonra toplu cezalandırma yaklaşımıyla, gösterilerin yoğun olduğu bölgelere yönelik silahlı saldırıların dozunu artırmış, binlerce sivil vatandaşın ölümüne neden olmuştur. Vatandaşlık kimliği verilen Kürtler daha sonra askere alınmış, Kürt asıllı Suriyelilerin muhalif saflarına geçmesini engellemek amacıyla ülkenin kuzey ve kuzeydoğusunda PKK (Kürdistan İşçi Partisi) terör örgütü ve PYD (Demokratik Birlik Partisi) ile işbirliğine gidilmiştir (Çomak, vd. 2016: 78).

Esad rejiminin reform taleplerine gereken karşılığı vermemesi, halkın yaptığı gösterileri şiddetle bastırmaya çalışması, ilerleyen süreçte Suriye'deki sürecin niteliğini değiştirmiştir. Rejimin kullandığı şiddet, muhalefet cephesinde silahlanma ile cevap bulmuştur. Kitlesele gösteriler ile başlayan muhalefet hareketi böylece iktidara karşı silahlı bir ayaklanmaya dönüşmüş ve taraflar arasındaki çatışma ilerleyerek iç savaş halini almıştır.

1.6.6. Beşar Esad Rejimini Ayakta Tutan Unsurlar

Suriye'de yaşanan halk isyanları, diğer Arap ülkelerindeki muhaliflerin yakaladığı başarılarla nazaran kısa sürede olumlu bir sonuca gidememiştir. Mısır ve Tunus'ta yönetimdeki güçlü liderlerin devrildiği aylarda Suriye'de kitlesele protestolar başlamış ancak yıllar geçmesine rağmen Esad rejimi iktidarını korumaya devam etmiştir. İktidar değişikliğinin gerçekleştiği Arap ülkelerinden farklı olarak Suriye'de Esad yönetiminin varlığını devam ettirmesine olanak tanıyan ve muhalefet hareketinin başarılı olmasını engelleyen bazı unsurlar belirleyici olmuştur. Bu unsurlar Sandıklı ve Semin (2012: 11-12) tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

1) *Heterojen Nüfus Yapısı ve Nusayriler*: Suriye'de nüfus Arap isyanları sonucu iktidar değişikliklerinin yaşandığı Mısır, Tunus ve Libya'dan farklı olarak homojen

değildir. Suriye içerisinde çok farklı etnik gruplar bulunurken, iktidar Suriye'nin yaklaşık %10'unu oluşturan Nusayrilerin elinde bulunmaktadır. Öyle ki Suriye'de Beşar Esad'ın üyesi olduğu Nusayriler devletin bütün kurumlarında etkilidir. İktidar eliti, BAAS Partisi vasıtasıyla siyasi iktidarı ve bürokrasiyi farklı etnik gruplar arasında kurduğu çıkar dengeleri üzerinden kontrol etmektedir.

2) *Ordu ve İstihbarat Teşkilatlarının Etkisi:* Suriye'de Nusayri azınlık aynı zamanda ordu hiyerarşisinde üst ve orta düzey subay sınıfının çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bazı politikacı ve askerler muhalif tarafta yer alsa da, muhalefet cephesine katılım düzeyi Esad yönetiminin gücünü ve etkisini azaltma konusunda yetersiz kalmıştır. Ordu hiyerarşisinin Nusayri subayların elinde olması, Esad rejimine muhalif harekete silahlı müdahale etme imkânını tanımış ve ordunun taraf değiştirmeye ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Suriye'nin bağımsızlığını kazanması sonucu üst üste gelen sünni darbelerle birlikte ordu içerisinde yaşanan tasfiyelerde üst düzey kademelere Nusayrilerin gelmesi sonucu ordu hiyerarşisi içerisinde edindikleri hatırı sayılır üstünlük neticesinde göstericilere müdahale çabuk ve sert olmuştur

3) *Batı'nın İlgisizliğine Karşılık Rusya Federasyonunun BMGK'daki Veto Desteği:* Esad rejiminin muhalif harekete karşı aldığı dış destek, rejimin uzun süre ayakta kalmasına katkı sağlamıştır. BMGK (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi) daimi üyesi Rusya, Suriye'de olası bir rejim değişikliğine karşı çıkmış, uluslararası toplumun Esad rejimini kınayan kararlarını veto etmiştir. Suriye'ye yaptırım ve uluslararası müdahaleyi mümkün kılacak karar tasarılarının Konsey tarafından kabul edilmesini engelleyen Rusya, Esad rejimine silah ve mühimmat temin etmektedir. Hatta Moskova Suriye'deki IŞİD³ (Irak Şam İslam Devleti)'le mücadele bahanesiyle Savaş uçakları ile ülkedeki ılımlı muhaliflere askeri operasyonlar düzenlemektedir.

4) *İran ve Hizbullah'ın Esad Rejimini Desteklemek İçin Silah ve Ekonomik Yardım Göndermesi:* Esad'a yapılan dış desteğin önemli bir kısmının İran tarafından sağlandığı bilmektedir, Suriye'de gösteriler kitlesel yürüyüşler şeklinde ortaya

---

³Irak Şam İslam Devleti (IŞİD), terimi "Terörün dini ve milleti olmaz" deyiminden hareketle adının Arapça'daki kısaltmasının telaffuzunun Latin alfabesine göre karşılığı olan DAES, DEAS veya DAİŞ şeklinde de kullanılmaktadır. Yabancı kaynaklarda ise Islamic State (IS) ve The Islamic State of Iraq and Syria (ISIS) veya The Islamic State of Iraq and Levant (ISIL) şeklinde yer almaktadır. Bu tezde ise günümüzde sıkça anılan IŞİD kısaltması kullanılacaktır.

çıktıktan sonra İran, Esad rejiminin ayakta tutmak amacıyla adeta tüm imkânlarını seferber etmiştir. İran, uluslararası politikada Esad rejimine yönelik bir dış müdahaleye karşı çıkmış, Suriye krizinin BMGK'ya taşınmasına itiraz etmiştir. Esad yönetimine gösterilerin kontrol altına alınmasına yönelik profesyonel danışmanlık desteği veren ve istihbarat sistemleri tedarik eden Tahran, Suriye'de Esad ve protestocular arasında şiddetli çatışmalar başlayınca ülkeye büyük oranda askeri teçhizat ve mühimmat desteği sağlamaya başlamış, ayrıca silahlı kuvvet olarak Devrim Muhafızları'nı göndermiştir. Bunun yanı sıra Lübnan'da faaliyet gösteren Hizbullah milisleri de birçok cephede ılımlı muhaliflere karşı açıkça savaşmaktadır.

5) Muhalif Gruplar Arasında Birlik Kurulamaması ve Yetersiz Kılması: Muhalif unsurlar arasındaki birlik sorunu ve görüş ayrılıkları güçlü bir direniş grubunun oluşmasını engellemiştir. Ayrıca ÖSO (Özgür Suriye Ordusu)'nun erken kurulması, Suriye'deki muhalif hareketin başarıya ulaşmasını engellemiştir. Muhalefetin erkenden silahlı direnişe geçmesi uluslararası arenada destek bulmasını zorlaştırmıştır. Suriye muhalefeti Esad rejiminden sonra yönetimi devralabilecek güçte olduğunu hem ülke içinde hem uluslararası arenada göstermekte yetersiz kalmıştır.

Halk hareketlerinin kısa zamanda Ortadoğu'da otoriter rejimleri yerinden ettiğini göz önüne alırsak Esad rejiminin de devrilmesi gerekirdi. Fakat Suriye'de dokuzuncu yılına giren iç savaş ortamına rağmen rejim konumunu korumaktadır. Zira ordunun, Libya'da muhaliflerin safına katılması, Mısır'da yaşanan olaylarda halka sıcak davranması, Tunus'ta eylemsiz kalması gibi durumları Suriye ordusunda görmek mümkün olmamıştır. Bahsi geçen ülkeler genel olarak homojen bir nüfusa sahip olduğu için ordu ile halkın etnik yapısı aynıdır. Ordu mensupları kendinden olan insanlara silah çekmekten ve kan dökmekten kaçınmıştır. Hatta göstericilere yer yer moral ve destek vermiştir. Suriye'de ise ordu bir azınlığın elinde bulunmaktadır. Eylemcilerin başarılı olması bu azınlık grup tarafından beka meselesi olarak görülmüştür. Dolayısıyla ordu halka karşı silah çekmekten ve kan dökmekten çekinmemiştir. Bu durum Esad rejiminin ayakta kalmasının en önemli sebeplerindedir.

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞTAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE ve RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKASI

2.1. Soğuk Savaş Dönemi Suriye-Sovyetler Birliği İlişkileri

II. Dünya Savaşı (1939-1945)'nin müttefik devletler aleyhine sonuçlanmasının kesinleşmesi ile birlikte Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'ya ilgisi artmış, bu ilgiyi 1943 yılında Mısır'ı, 1944 yılında da Suriye, Lübnan ve Irak'ı tanıyarak belli etmiştir. Savaş, Ortadoğu'da sömürgeleri bulunan Fransa ve İngiltere'yi oldukça yıpratmıştır. SSCB, eski gücünde olmayan bu sömürge devletlerin Ortadoğu'daki nüfus alanlarında kendisine rakip olabilecek tek güç olan ABD'den önce davranarak hâkimiyet kurmak istemiştir (Okur, 2009: 151).

Sovyetler Birliği, bu yaklaşım doğrultusunda Suriye'nin bağımsızlığını kazındığı 1946 yılında Suriye ile gizli bir anlaşma imzalamış ve bu anlaşma ile Fransız ordusunun ülkeden çekilmesi konusunda hükümete destek vermeyi, kısa sürede ulusal bir Suriye ordusu kurulması için eğitmen ve üst düzey subay göndermeyi kabul etmiştir (Sarıkaya, 2015: 3).

Suriye yönetimi bağımsızlık sonrası süreçte dış politikada, Fransız ve İngiliz manda yönetimlerinden ötürü batı karşıtı bir politika izlemeye yönelmiştir. Bu doğrultuda ABD'nin desteği ile Türkiye, Pakistan, Irak ve İngiltere tarafından 1955 yılında kurulan Bağdat Paktına üye olmaktan kaçınmıştır (Serbest, 2016: 403). Suriye'nin izlemiş olduğu bu Batı karşıtı tutum, Sovyetler Birliği'nin gözünde Suriye'yi potansiyel bir müttefik haline getirmiştir. Daha sonra taraflar Kasım 1955'te ekonomik içerikli bir anlaşma yapmıştır (Anderson, 1995: 21). Devamında Sovyetler Birliği, Suriye'nin ekonomik kalkınması için destekte bulunmuştur (Dostal, 2015: 14-15). Batı karşıtı duyguların geliştiği Suriye'de, Sovyetler Birliği ile çıkarlar doğrultusunda yakın ilişkiler yaşanmaya başlamıştır.

Suriye ve Sovyetler Birliği yakınlaşmasına sebep olan başka bir olay ise Süveyş Krizi'dir. Nsır'ın Süveyş kanalını millileştirme düşüncesiyle başlayan kriz, Fransa ve İngiltere'nin Mısır'a saldırmalarıyla ileri bir boyuta taşınmıştır. Sovyetler Birliğinin Süveyş'in millileştirilmesinden yana politik tavır alması, Mısır ve Suriye ile yakınlaşmasına neden olmuştur (Dosbolov, 2014: 3).

Sovyetler Birliğinin Ortadoğu'ya olan ilgisinden, özellikle de Suriye ve Mısır ile giderek yakınlaşmasından rahatsızlık duyan ABD, 5 Ocak 1957 tarihinde ilan ettiği "Eisenhower Doktrini" ile karşı bir hamle yapmıştır. Doktrine göre ABD, Sovyet tehlikesi altında bulunan ülkelerin talep etmeleri üzerine asker göndermek de dâhil olmak üzere her türlü yardımı yapmayı vaat etmiştir. Bu sayede Ortadoğu'da komünizmin yayılmasını önlemek amaçlanmıştır (Rabe, 2007: 95-100). Doktrin Türkiye, Libya, Lübnan ve Irak gibi bölge ülkeleri tarafından desteklenirken, Suriye yaptığı basın açıklaması ile komünizmin Arap lkeleri için acil tehdit oluşturduğu iddiasını reddederek, Araplar için esas tehlikenin emperyalizm ve Siyonizm olduğunu belirtmiştir. Suriye'nin Eisenhower Doktrini'ne açıktan muhalefeti, ABD cephesinde Suriye'nin Sovyet kampına katıldığı fikrini kuvvetlendirmiştir. Bunun zerine ABD, Suriye'de komünist bir yönetimin başa gelmesini önlemek amacı ile askeri müdahale planları yapmaya başlamıştır (omak, vd. 2016: 362).

Sovyetler Birliği'nin bölgeye olan ilgisinin giderek artması gücünü artıran Suriye Komünist Partisi ile BAAS Partisinin ilişkilerini çıkmaza sokmuştur. BAAS Partisi'nin 1957'deki seçimleri geleneksel elitlerin kazanacağından korkup Mısır ile birleşme konusundaki adımlarını sıklaştırması, 1958 yılındaki Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kurulmasında çok önemli bir rol oynamıştır (Güler, 2004: 245).

1970'de Suriye'de iktidara gelen Hafız Esad ile birlikte dış politikada yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönem dış politikada iki belirleyici parametre, gerçekçi ve faydacı yaklaşımlardır. Bunların özelinde ise ulusal güvenlik ve Arap-İsrail savaşları dış politikayı sekillendirmiştir (Yaşar, 2017: 78). Hafız Esad liderliğinde, Salah Cedit döneminde oluşan Suriye'nin Arap dünyasından izole durumuna son verilmiştir. Suriye'nin güçlü bir ordu ve dostlara ihtiyaı olduğunu düşünen Hafız Esad bu noktada özellikle Sovyetlere yakın bir politika izlemeye yönelmiştir (Karabulut, 2007: 73).

Mısır'da Enver Sedat'ın 1970'de yönetime gelmesi ile birlikte politika değiştirip ABD'ye yaklaşması, infitah adında ekonomik liberalleşme politikasını hayata geçirmesi (Güler, 2004: 303) ve son olarak ülkede bulunan yaklaşık 15.000 Sovyet danışmanını Mısır'dan kovması 1970'lerin başından itibaren Suriye'yi Sovyetler'in Ortadoğu'daki vazgeçilmez müttefiki konumuna getirmiştir. Takiben, Hafız Esad birçok kez Sovyetler Birliğini ziyaret etmiş ekonomik ve askeri anlaşmalar imzalamıştır (Commins ve Lesch, 2014: 284). Hafız Esad 1972'de yaptığı Moskova ziyaretinde 700 milyon dolar değerinde askeri ve ekonomik yardım almıştır. Hafız Esad bu ziyaret ve yardımlar vasıtasıyla Sovyetler Birliği'nin Suriye'deki askeri varlığından memnuniyet duyduğunu ifade etmiş, böylece iki ülke arasındaki müttefiklik ilişkisi en üst seviyeye çıkmıştır (Karabulut, 2007: 74). Bu gelişmeler sonrası Enver Sedat liderliğindeki Mısır'ın Sovyetler ile ilişkileri koparıp ABD'ye yönelmesi Suriye'nin Sovyetler Birliği için önemini bir kat daha artırmıştır (Armaoğlu, 2016: 458).

1980 yılında Suriye ve Sovyetler Birliği, 20 yıllık Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalamıştır. Anlaşma dâhilinde Sovyetler, Suriye'ye askeri teçhizat yardımı yapmıştır. Bu yardımların karşılığında Suriye'nin Tartus ve Lazkiye limanlarını üs olarak kullanmayı ve bu üslerdeki varlığını pekiştirmeyi amaçlamıştır. Yine bu anlaşma dâhilinde Suriye'ye herhangi bir İsrail saldırısında Sovyet askeri birliklerinin Suriye'ye yardıma geleceği ifade edilmiştir (Yaşar, 2017: 82). Bu anlaşma ile birlikte Sovyetler Birliği adeta Suriye'nin garantörü olmuş, Suriye tamamen uydu devlet haline gelmiştir. Ayrıca Sovyetler Siyonizm'i ırkçı bir yaklaşım olarak tanıırken, Suriye ise Sovyetlerin Afganistan'ı işgalini tanımıştır. Böylece iki devlet uluslararası politikada karşılaştıkları her türlü sorunda yakın ilişkiler geliştireceklerinin sinyallerini vermiştir (Çalışkan, 2016: 2-3).

1985 yılında Mihail Gorbaçov'un Komünist Parti Genel Sekreteri seçilmesi, Sovyetler Birliği'nin Suriye ilişkilerinde yeni bir dönem başlatmıştır. Zira bu dönemde Sovyetler için artık ekonomik kaygılar, ideolojik kaygıların önüne geçmeye başlamıştır. Gorbaçov ülke genelinde ekonomik restorasyon süreci başlatmıştır. Ayrıca Birlik dışı ekonomik ve askeri harcamaları kısma politikası kapsamında Suriye'ye gönderilen askeri malzeme ücretlerinin nakit olarak ödenmesini Şam yönetiminden isterken, daha önce gönderilen askeri teçhizat ve danışman sayısını yarıya indirmiştir

(Ramet, 1986: 26-27). Gorbaçov döneminde Sovyetler Birliği ve Suriye ilişkilerinde belirgin bir soğuma yaşanmıştır.

Bu bağlamda 1987’de Suriye-Sovyetler Birliği ilişkilerini geren iki önemli olay yaşanmıştır. İlki Suriye’nin karşı çıkmasına rağmen Sovyetlerin İsrail ile olan ilişkilerini yeniden başlatması ikincisi Suriye’nin Sovyetler Birliği’nin askeri yardımlarını yetersiz bulduğunu söyleyerek Suriye’de bulunan Sovyet üstleri ile ilgili yeni kolaylıklar vermeyeceğini açıklamasıdır. Gorbaçov döneminde iki ülke arasındaki ilişkilerin zayıfladığını 1980’li yılların ortalarında Suriye’de 13.000 Sovyet danışman bulunurken bu rakamın Gorbaçov döneminde 3.000 civarına kadar düşmesi belirgin şekilde ortaya koymuştur (Çalışkan, 2016: 3).

Gorbaçov dönemi Sovyetler Birliği-Suriye ilişkilerini geren diğer olaylar ise Lübnan ve Filistin meselesi olmuştur. Lübnan konusundaki görüş ayrılığı Sovyetlerin, Hristiyan Marunîlere duyduğu yakınlıktan; Filistin meselesindeki görüş ayrılığı ise Filistin Kuruluş Örgütü (FKÖ)’nün başında Yaser Arafat’ın bulunmasına Suriye’nin karşı çıkmasına rağmen Sovyetlerin destek vermesinden kaynaklanmıştır. Diğer bir görüş ayrılığı ise Sovyetlerin Afganistan’ı işgali noktasında yaşanmıştır (Karabulut, 2007: 79).

Gorbaçov’un, Suriye politikasında değişikliğe gitmesine neden olan üç temel sebep vardır. İlki Sovyetler’in Ortadoğu’daki müttefikine askeri ve ekonomik yardım yapacak eski gücünde olmamasıdır. İkincisi muhtemel bir Arap-İsrail çatışmasında SSCB’nin çok zor duruma düşecek olması, bu sebeple Ortadoğu’da tansiyonun yükselmesinin önüne geçilmesi için önlemler almak istemesidir. Üçüncüsü yaklaşık 30 sene önce bu bölgede komünist yönetimler kurmak istemelerine rağmen bu ülkelerde monarşi yönetimlerin kurulması (Kaddafi ve Esad gibi). Dolayısıyla ideolojik çıkarların iflas etmiş olması ilişkilerin soğumasına neden olmuştur (Karadağ, 2017: 6-7).

1980’li yılların ikinci yarısından itibaren Sovyetler ’de yönetime gelen Gorbaçov’un Suriye ile daha önce kurulan sıcak ilişkilere daha mesafeli yaklaşması, öte yandan Hafız Esad Suriye’sinde Sovyetler Birliği’nin, askeri ve ekonomik yardımlarının yeterli görülmemesi iki ülke arasında soğuk bir dönem yaşanmasına sebep olmuştur. Bu dönem SSCB’nin Suriye siyaseti Esad’ı memnun etmemiş, bunu

üzerine Esad Moskova'ya verilecek yenir bir üs konusunda daha dikkatli davranacağını açıklamıştır (Arı, 2007: 472-473). Tüm bu gelişmelere karşın hiçbir zaman Sovyet-Suriye ilişkileri tam anlamıyla kopmamıştır.

2.2. Soğuk Savaş Sonrası Rusya-Suriye İlişkileri

Sovyetler Birliğinin 1990'ların başında çökmesi Suriye-Rusya ilişkilerini oldukça geriletmiş, Birliğin çökme sürecine girmesiyle Suriye, uluslararası politikada en güçlü ve önemli müttefikini kaybetmiştir. Esad yönetimi bu ciddi kaybın ardından belirlediği faydacı ve çok yönlü dış siyasetin ilk yansımasını 1991 yılında ki 1. Körfez Savaşı'nda sergilediği tutumla göstermiştir. ABD öncülüğünde 1991 yılı Ocak ayı ortalarında koalisyon güçlerinin Irak'a karşı başlattıkları askeri operasyon Suriye'ye Washington'un yanında boy gösterme fırsatı sunmuştur (Dağ, 2015: 122). Esad rejiminin, bir taraftan Saddam'ı Kuveyt'ten çekilmesi konusunda ikna etmeye çalışırken diğer taraftan da ABD'de öncülüğündeki koalisyon güçlerine katılması, izlenilen pragmatik ve çok yönlü dış siyasetin somut yansımasını oluşturmaktadır (Akengin ve Yaşar, 2017: 40). Suriye'de yaşanan bu siyaset değişikliğinin temel sebebi, Sovyetlerden aldığı dış desteğin kesilmiş olması ve Esad rejiminin silahlanma konusunda İsrail'le tek başına yarışamayacağını anlaması olmuştur. Zira İsrail 1990'lı yıllarda güçlü bir şekilde silahlanmıştır (Karadağ, 2017: 7).

Sovyetler'in çöküşünün ardından Hafız Esad'ın bir röportajda kullandığı ifadeler pragmatik dış politika anlayışını somut olarak yansıtmaktadır: “Biz Sovyet yörüngesinde değildik. Biz arkadaşlık. İkimizin de karşılıklı çıkarları vardı. Ama ne onlar bize, ne biz onlara yük değildik. Sistemimiz, ne içten ne dıştan onların bir kopyası değildi. Kendi kararlarımızı kendimiz aldık. Bu 1970 yılının başından beri böyleydi. Ben Sovyetler tarafının gücünü kendi lehimize değerlendirdim ama biz Sovyet dünya sisteminin bir parçası olmadık” (Seale, 1993: 121).

Rusya, Yeltsin dönemi boyunca dış siyasette, ekonomik ve askeri anlamda yük getirecek hamlelerden uzak durmuştur. 1990'lar boyunca Moskova Ortadoğu politikasını, daraltarak yakın çevre politikası düzeyinde etkinliğini korumak ve Ortadoğu barış sürecinde konumunu korumak üzerine kurmuştur. Rusya, 1993'den

itibaren dış politikasını “yakın çevre” doktriniyle eski Sovyet Birliği nüfus alanına dâhil olan bölgede daha aktif bir politika takip etme biçiminde şekillendirmiştir (Sarıkaya, 2015: 8).

2.3. Putin Dönemi Rusya-Suriye İlişkileri

Rusya'nın Orta Doğu'daki etkinliğinin yeniden canlanmaya başlaması 2000'li yılların başına denk gelmektedir. Vladimir Putin'in 1999'da devlet başkanı seçilmesi, Rusya'nın ekonomik ve politik anlamda tekrar uluslararası düzeyde aktif bir politika takip etmeye başladığı ve yeniden yükselişe geçtiği bir dönemin başlangıcını olmuştur. Bu dönemle birlikte Rusya'nın temel hedefi, Rusya'yı eski Sovyetler Birliği dönemindeki gibi bölgesel ve uluslararası alanda söz sahibi bir devlet haline getirmek olmuştur (Freedman, 2010: 29). Bu hedef doğrultusunda Putin yönetimi, Moskova'nın eski müttefiki Suriye ile siyasi bağlarını yeniden kurmaya çalışmıştır (Trenin, 2005: 3). Putin döneminde Suriye politikasını anlamak için önce Rusya'nın genel Ortadoğu stratejisini anlamak gerekir. Bu noktada Putin yönetime geldiğinde üç ana hedeften bahsedilebilir: İlki Rusya'yı eski güçlü konumuna yeniden getirmek ve ABD'nin dünyadaki tek kutuplu egemenliğini sonlandırmak. İkincisi, ABD'ye tekrar rakip olabilmek için Rusya'nın ekonomisini yeniden yapılandırmak. Üçüncüsü, Müslüman dünyadan, özellikle Ortadoğu'dan Çeçen isyancılara gelen yardımı kesmek. Çeçen sorunu açısından Ortadoğulu Müslüman ülkelerin desteğini almak, Rusya'nın nüfusunun 7'de 1'inin Müslüman olduğu göz önüne alındığında son derece önemlidir. Güvenlik açısından Ortadoğu'daki dini aşırılığın, Rusya'nın Kuzey Kafkasya gibi Müslüman nüfusun yoğun bulunduğu bölgelerine olumsuz etkisi endişe vericidir. Ekonomik açıdan, Putin ülkeyi ayağa kaldırmanın çok önemli olduğunu düşünen bir liderdir. Rusya enerji üreten bir ülke olduğu için bölgedeki enerji üreten ülkeleri hem rakip hem de ortak olarak görmektedir. Sovyetler Birliği döneminden itibaren Ortadoğu silah ticareti bakımında vazgeçilmez bir pazar olagelmıştır ve bu durum Putin'in ekonomi politikası açısından vazgeçilmez bir fırsattır. Son olarak iki kutuplu dünya yerine çok kutupluluk vurgusu yapan Rusya'nın Ortadoğu gibi hayati öneme sahip bir çıkar bölgesine dönmesi hedefleri açısından zorunlu olmaktadır (Kayrak, 2012).

Putin'in Başbakan olduğu 1999 yılında Hafız Esad'da Moskova'ya ölümünden önce son ziyaretini yapmıştır. Ziyaret esnasında yapılan görüşmeler sonucunda 13,4 milyar dolarlık borç ve daha önce ki dönemlerde dondurulmuş olan iş birliği konuları görüşülmüş ve bu görüşmelerden sonra Moskova, Putin yönetimi ile birlikte Esad rejimine karşı daha işbirlikçi ve dostane bir tavır sergilemeye başlamıştır (Freedman, 2010: 28).

Hafız Esad'ın ölümünden sonra 2000 yılında babasının yerine geçen Beşar Esad, iktidarının ilk yıllarından itibaren babasından farklı bir profil ortaya koymuştur. Ancak özellikle Irak'ın işgali ile başlayan dönemle birlikte, Suriye'nin başta ABD olmak üzere batılı ülkelerle yaşadığı problemler Esad'ın tehdit algısını değiştirmiştir. ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgali ile Şam yönetimi kendini kuşatılmış hissetmiştir. Ülke de Beşar Esad'dan artan reform beklentileri ve Esad'ın bu isteklere cevap vermekte pasif davranmasıyla iç muhalefet artmıştır. Başta ABD olmak üzere Batılı güçlerin huzursuz olan iç muhalefete verdiği destek gibi sebepler Şam'ın tedirginliğini arttırmıştır. Özellikle Irak'ın işgali ile birlikte sıranın kendisine geleceğini düşünen Beşar Esad, Rusya'ya yönelmiştir (Akengin ve Yaşar, 2017: 40-41).

Oluşan siyasi atmosfer Rusya ve Suriye'yi birbirine daha da yaklaştırmıştır. Bu doğrultuda Esad'ın 2005 yılındaki Moskova ziyareti, ilişkileri farklı bir boyuta taşımıştır. Uzun yıllar iki ülke için de ilişkilerde büyük bir problem teşkil eden Suriye'nin toplamda 13,4 milyar dolarlık borcunun %73'ü silinmiş ve geri kalan %27'lik borç taksite bağlanmıştır (Trennin, 2013: 8). Rusya'nın Suriye'ye böyle büyük bir imtiyaz sunmasının en önemli nedenlerinden biri Rusya'nın Tartus Limanında deniz üssü olmasıdır. Rusya, Suriye'nin borcunun önemli bir kısmını silerek Tartus Limanını kullanmaya devam etmiştir (Karadağ, 2017: 9).

ABD ve İsrail'in karşı çıkmasına rağmen Rusya, Suriye'ye gelişmiş hava savunma sistemleri satışını onaylamıştır. Ayrıca bu dönemde çok sayıda silah ve enerji anlaşması imzalanmıştır (Trennin, 2013: 9). Suriye ve Rusya ilişkilerini geliştiren bir başka olay da, 2005 yılında Lübnan eski başbakanı Refik Hariri suikastı sebebiyle yoğun bir uluslararası baskı altında kalan ve BM (Birleşmiş Milletler) tarafından ambargo uygulanmak istenen Suriye'nin Rusya tarafından uluslararası baskıdan kurtarılacak şekilde korunmasıdır (Freedman, 2010: 29). Bunun karşılığında Suriye,

Rusya'ya olan borcunu Çeçenistan, Güney Osetya ve Abhazyta sorunlarında kayıtsız şartsız destek vererek ödemiştir. Esad yönetimi Çeçen ayrılıkçı hareketini terörist bir oluşum olarak tanımıştır, Çeçenistan'ın Rusya yanlısı liderlerini Şam'da ağırlamıştır (Kreutz, 2010: 12). Suriye, tekrar eski gücünü kazanmaya başlayan Rusya ile Gürcistan arasında patlak veren Ağustos 2008'deki savaşta da kararlı bir şekilde Rusya'nın yanında yer almış, savaşın sona ermesinden yaklaşık bir hafta sonra Moskova'ya giden Beşar Esad Rusya'nın askeri müdahalesine Gürcistan'ın provokasyonlarının neden olduğunu söylemiştir. Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesi sırasında, Suriye Rusya'ya destek veren nadir ülkelerden biri olmuştur (Çalışkan, 2016: 5).

Bu siyasi atmosfer eşliğinde Rusya ve Suriye, Tartus deniz üssünün modernize edilmesi hususunda anlaşmaya varmıştır. Rusya, 2009 yılında limanı kullanmaya başladığını açıklamıştır. Rusya Federasyonu Başkanı Dmitri Medvedev, Mayıs 2010'da uluslararası politikada Suriye'ye yönelik yeni bir baskı politikasının başlatıldığı bir dönemde, Suriye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiş, bu ziyaret Rusya'nın, baskı altında olan Suriye'ye yönelik diplomatik destek verdiğinin göstergesi olmuştur (Kreutz, 2010: 17).

2000 yılının ortalarından itibaren eski gücünü yakalamak adına siyasi ve ekonomik reform hamleleri sonucunda önce yakın çevresinde ardından eski nüfuz alanı olan Ortadoğu'da daha iddialı bir politika izlemeye başlayan Rusya, soğuk savaş döneminde en yakın müttefiklerinden biri olan Suriye ile de daha yakından ilişki kurmaya başlamıştır. Dolayısıyla Hafız Esad dönemine benzer şekilde Beşar Esad döneminde de Suriye ile Rusya arasında politik, ekonomik ve askeri boyutlarda çok yönlü bir yakınlaşma yaşanmıştır.

2.4. Suriye İç Savaşı ve Rusya

Tunus'ta, 2010 yılında üniversite mezunu işsiz bir gencin kendini yakması ile başlayan yönetim karşıtı gösteriler Mart 2011'de Suriye'ye de sıçramıştır (Yaşar, 2017: 92). Bölgede olayların yeni yeni hissedilmeye başladığı dönemde Esad rejimi Suriye'nin bu olaylardan etkilenmeyeceğini düşünmüştür. Esad biraz da iç ve dış desteklerine güvenerek yaşanan ekonomik ve siyasi zorlukların halkı isyana götürecektenseviyede olmadığını varsaymış, Ülkede yaşanan gösterileri küçük hareketler olarak

nitelendirmiştir (Şen, 2013: 59). Ne var ki kısa sürede ülkenin tamamına yayılan gösterilerin, rejim tarafından silah kullanılarak bastırılmaya çalışılması olayın bir iç savaşa dönüşmesine neden olmuştur.

Suriye’de olayların şiddetinin artması ile uluslararası aktörler çeşitli çözüm yollarını gündeme getirmişlerdir. Özellikle uluslararası bir koalisyonun Suriye’ye müdahalesi ya da BM’nin yaptırım uygulaması gibi konular gündeme gelmiştir. Batılı ülkelerin kamuoylarının tepkisi ve Rusya’nın izlediği aktif Suriye politikası ile ABD ve NATO (Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü)’nun Suriye’deki varlığına kolaylıkla müsaade etmeyeceği ihtimali, uluslararası koalisyon gücünün Suriye’ye müdahale seçeneğini saf dışı bırakmıştır (Yaşar, 2017: 94).

Rusya, 2010’da başlayıp nerdeyse tüm Ortadoğu ülkelerine yayılan olayları ilk başta tepkisiz bir şekilde takip etmiş, olaylar müttefiklerine sızradığında ise durağan politikasını terk edip aktif bir tavır sergilemeye yönelmiştir (Sağlam, 2014: 215). Muhaliflere yönelik uygulanan orantısız güç nedeniyle BMGK’nın Suriye’ye yönelik alacağı yaptırım kararlarını Rusya birçok kez veto etmiştir. Rusya’nın Suriye’ye desteğinin temel nedeni, Esad rejimi gittikten sonra kendisinin Suriye’deki kazanımlarının ve varlığının sona ereceği ve Akdeniz’de bayrak gösterebildiği tek üssü kaybedeceği düşüncesi olmuştur (İsmayılov, 2015: 2). Aslında Rusya’nın bu korkusu yersiz değildir. 2010’da başlayan “Arap Baharı” sürecinin ilk dalgasında Libya’da yaşanan yönetim değişikliği sonucunda, yeni gelen yönetimin Rusya ile olan ticaret anlaşmalarını feshetmesi sonucu Rusya önemli ekonomik kayıplar yaşamıştır (Çalışkan, 2016: 6).

Moskova ayrıca, Suriye’deki radikal İslamcı grupların Rusya vatandaşları arasından taraftar devşirmesinden çekinmiş özellikle, iki yıkıcı savaşın yaşandığı ve halen Kafkas Emirliği adındaki ayrılıkçı ve cihatçı organizasyonla mücadele edilmekte olan Kuzey Kafkasya bölgesinin yeniden bir çatışma ve istikrarsızlık ortamına sürüklenme olasılığından da rahatsızlık duymuştur. Suriye’de ilerleyen süreç Rus yetkililerin kaygılarını haklı çıkarmıştır. Kasım 2015’te Rus Dışişleri Bakan Yardımcısı Oleg Syromolotov yaptığı bir açıklamada Suriye’de IŞİD saflarında 2.719 Rus vatandaşının savaştığı bilgisini vermiştir (<https://www.rferl.org/a/russia-islamic-state-fighters-killed-syria /27375171. html> Erişim Tarihi: 16.12.2019). Rusya ayrıca

Suriye’de herhangi bir rejim değişikliğinde Esad yönetiminin yerine Çeçenistan meselesinden dolayı Moskova’yı sık sık eleştiren ve Rusya ile tarihsel bağları zayıf İslamcı grupların gelme ihtimalinden endişe duymuştur (Dannreuther, 2015: 81). Rusya, hem Ortadoğu bölgesindeki stratejik ve ekonomik çıkarlarını korumak hem de toprak bütünlüğüne ve iç istikrarına yöneltilebilecek saldırılara engel olmak adına Esad yönetimini diplomatik, ekonomik ve askeri enstrümanlar kullanarak ayakta tutmaya çalışmıştır.

Rusya’nın diplomatik hamlelerinin odağında, veto yetkisine sahip olduğu BMGK bulunmaktadır. Eylemlerin rejim tarafından orantısız bir şekilde şiddet ve baskıyla bastırılması sonucu Suriye’ye yaptırım kararı çıkmasında hemfikir olan uluslararası güçler konuyu BM’ye taşımıştır. BMGK’daki 4 Ekim 2011 tarihli, Suriye rejiminin muhaliflere şiddet ve baskı tutumunu devam ettirmesi sonucu ülkeye yaptırım uygulanmasını öngören tasarıyı Rusya veto etmiştir (İsmayılov, 2015: 29). Bezer şekilde 4 Şubat 2012’de BMGK’ya sunulan ve Esad rejimini insan hakları ve temel özgürlük ihlallerinden sorumlu tutan ve bütün silahlı kuvvetlerin şiddet eylemlerinden vazgeçmesini öngören tasarı Rusya tarafından veto edilmiştir (Çomak, vd. 2016: 366-367). Esad rejiminin daha önceki karar tasarılarında yer alan hükümlere uymasını isteyen aksi takdirde yaptırımlara maruz kalacağını belirten 19 Temmuz 2012 tarihli üçüncü BMGK karar tasarısı yine Rusya’nın veto engeline takılmıştır. Rusya son olarak 65 ülkenin ortak kararı ile hazırlanan ve Esad rejiminin muhaliflere karşı savaş suçu işlediği gerekçesiyle Uluslararası Ceza Mahkemesi’ne sevk edilmesini öngören 22 Mayıs 2014 tarihli BMGK tasarısını da veto etmiştir (Çomak, vd. 2016: 367).

Suriye iç savaşını sonlandırmaya yönelik Cenevre Konferansları ulusal düzeyde diplomatik çözüm arayışlarının bir ürünü olmuştur. 30 Haziran 2012 tarihinde düzenlenen Cenevre I konferansında, bir geçiş hükümeti kurulması, ülkenin geleceğine Suriye halkının karar vermesi, anayasal düzene geçildiğinde seçimlerin adil ve çok partili şekilde yapılması kararlaştırılmıştır. Tüm bu kararlara rağmen Cenevre I konferansı herhangi bir sonuca ulaşamamıştır. 31 Ocak 2014 tarihinde yapılan Cenevre II konferansı da bir önceki konferans gibi sonuçsuz kalmıştır. İki tarafında kendi görüşlerinde ısrarcı olması olumsuz sonuç alınmasında etkili olmuştur. Tarafların istekleri konusunda ısrarcı tutum sergilemelerinin temelinde rejimin Rusya, muhalefetin ise ABD tarafından desteklenmesi yatmaktadır (Güney, 2013).

Suriye iç savaşının çözüme kavuşturulmasına yönelik ABD-Rusya çabaları 2014-2016 yılları arasında Cenevre II ve Cenevre III uluslararası konferanslarının toplanması ile devam etmiş, ABD ve Rusya'nın çabaları sonucunda ve BM'nin desteği ile 27 Şubat 2016 tarihinden itibaren IŞİD ve Nusra Cephesi ile mücadele hariç tutularak ülke genelinde geçerli olacak bir ateşkes dönemi başlamıştır (Çomak, vd. 2016: 368). Dolayısıyla bu görüşmelerden de somut bir çözüm ortaya çıkmamıştır.

Rusya, Suriye rejimine ekonomik düzlemde de destek olmayı sürdürmüş, 2015 yılından itibaren bu durumu daha ileri bir safhaya taşımıştır. Olayların Lazkiye'ye sıçraması ile Rusya, bölgedeki askeri gücünü arttırarak Suriye'de varlığını fiili hale getirmiştir. Bu doğrultuda Rusya zaten soğuk savaş döneminden itibaren kullandığı Akdeniz kıyısında bulunan Tartus deniz üssüne ek olarak Lazkiye'deki Basil Uluslararası Havaalanını da kendi kullanımı için uygun hale getirmiştir. Rusya'nın yaşanan bu askeri hareketliliğe karşı savunması, Suriye'nin resmi yardım talebi olduğu şeklindedir. Rusya bu davet üzerine 30 Eylül 2015'te Suriye'de hava harekâtı başlatarak bölgenin fiili aktörlerinden biri olmuştur. Başka ifadeyle, Suriye rejiminin devamlılığını sağlamak ve bölgedeki terörist unsurları yok etmek için askeri imkânlarını kullanmaya başlamıştır (Yüce, 2016: 272-273). Rusya'nın ilerleyen süreçte Suriye'den çekileceği açıklamaları gerçeği yansıtmamaktadır. Özellikle Esad'ın 2015 yılının Ocak-Ağustos arası döneminde IŞİD karşısında yüzde 18 oranında toprak kaybetmesi Rusya'nın Suriye'ye fiilen girmesinde etkili olmuştur. Rusya'nın Suriye'deki bu askeri manevrası gidişatın Esad lehine değişmesini sağlamıştır (Yalçın ve Duran, 2016: 166).

Hiç şüphesiz ki Suriye iç savaşı, Rusya'nın ABD ve genel olarak batı ülkeleri ile arasındaki gerilimi arttırmıştır. Bu durum soğuk savaş döneminde yaşanan atmosferi aratmayacak niteliktedir. Rusya'nın soğuk savaş döneminden süregelen Suriye ilişkileri, günümüzde daha sıkı bir hal almıştır. Rusya Ortadoğu ve Akdeniz'deki tek müttefiki konumundaki Suriye üzerinden ekonomik, jeopolitik ve askeri çıkarlarını korumuş, batının Suriye meselesine yaklaşımını komplo olarak değerlendirerek tüm imkânları ile Esad rejiminin yanında durmuştur. Rusya, uluslararası platformda kullandığı veto oylarıyla hem ülkeye uygulanacak olası bir yaptırımı önlemiş, hem de askeri ve ekonomik yardımlarla rejimin ayakta kalmasını sağlamıştır. Rejimin ayakta kalması iç savaşın uzanmasına neden olmuş, ülkede yaşanan kaotik ortamı fırsat bilen

birçok terör örgütü ülkede faaliyet alanı bulmuştur. Rejiminde kendi halkı üzerindeki baskı ve katliamları devam etmiştir. Tüm bu genel tablonun sonucunda Suriye tek ve bütün bir devlet yapısından uzaklaşmıştır. Kendisi için birçok açıdan büyük önem arz eden Suriye ile ilişkilerini soğuk savaştan günümüze kademe kademe artıran Rusya, 2015'ten beri fiili olarak Suriye topraklarında bulunmaktadır.

2.5. Arap Baharı'na Kadar Türkiye Suriye İlişkileri

Türkiye Suriye ilişkileri tarihi açısından, I. Dünya Savaşı devam ederken 1916 yılında İngiltere ve Fransa tarafından Osmanlı topraklarının paylaşılmasını öngören Sykes-Picot önemli bir anlaşma olmuştur. Sykes-Picot, Osmanlı topraklarının İtilaf Devletleri tarafından bölüşülmesine yönelik yapılmış gizli bir anlaşmadır (Akgün ve Sarı, 2016: 5). Fakat bu gizli anlaşma uzun süre gizli kalmamış, 1917 yılında Çarlık Rusya'nın yıkılması ile Moskova tarafından dünyaya duyurulmuştur (Oran, 2011: 197).

Suriye bu anlaşma çerçevesinde, I. Dünya Savaşından sonra 1946 yılına kadar Fransız manda yönetimi altında kalmıştır. Bu tarihler arasında Türkiye ile Suriye arasında yaşanan en önemli gerilim Hatay meselesi olmuştur. 1921 yılında başlayan girişimler 23 Haziran 1939'da sonuçlanmış, Hatay anavatana katılmıştır (Dayı, 2002: 331). Hatay sorunu ile başlayan gerilim, Bağdat Paktı ile artmış, Soğuk savaş döneminde oluşan iki kutuplu sistemde, Türkiye ABD'ye yaklaşırken Suriye'nin Sovyetler Birliğine yakın politikalar izlemesi, iki ülke arasında daha derin ayrılıklar oluşturmuştur (Demir, 2011: 703). Suriye'nin Bağdat Paktı'na üye olmasını isteyen dönemin Başbakanı Adnan Menderes Suriye'yi ziyaret etmiş, ancak Mısır ile birlikte bu oluşuma karşı çıkan Suriye, Bağdat Paktı'na alternatif bir pakt kurmak istemiştir. Bu gerilimli sürece rağmen ikili ilişkiler bağlamında Türkiye-Suriye arasında önemli gelişmeler de yaşanmıştır. Suriye ile Türkiye arasında olumsuz bir şekilde ilerleyen ticari ilişkilerin gelişmesi ve iki ülke arasındaki ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlaması amacıyla 1957 yılının başlarında, Türkiye ve Suriye arasında Modüs Vivendi ve Ticaret Antlaşması TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) tarafından onaylanmıştır (Baş, 2012: 95).

Ortadoğu'da 1957'de yeni bir gerginlik söz konusu olmuştur. Suriye ve ABD ilişkileri; Suriye'nin Moskova'dan silah ve ekonomik yardım alması üzerine bozulunca, gerginleşen ilişkiler, Suriye'nin Amerikalı dört diplomatı rejimi yıkma girişimiyle suçlayarak sınır dışı etmesiyle tamamen kopmuştur. ABD, Suriye'nin Sovyet uydusu olduğunu ve komşuları için tehlike oluşturduğunu açıklamıştır (Demir, 2011: 703-704). Bunun üzerine Türkiye bir anda Sovyetler Birliği, Bulgaristan ve Suriye tarafından üç yandan sıkıştırılmış olduğunu düşünerek, Türkiye-Suriye sınırına asker sevkiyatı yapmıştır. Türkiye, ABD'nin yanında olduğu mesajını verirken, Suriye'ye de üstü kapalı gözdağı vermiştir. Suriye'nin tavrında herhangi bir değişiklik görülmemesi üzerine, Ankara daha da sertleşme gereksinimi duyarak, Suriye'ye askeri operasyon tehdidinde bulunmuştur (Karadağ, 2017: 11-12).

Sovyetler Birliği gelişmelere tepkisiz kalmayarak, 10 Eylül 1957'de Türkiye'ye sert mesajlar içeren bir mektup ile uyarıda bulunmuştur. Rusya, ABD'nin Türkiye'yi Suriye'ye karşı kışkırttığını, Türkiye'nin bölgede çıkabilecek savaşa fazla dayanamayacağını, çünkü Rusya'nın çıkarlarını korumak için gerekirse askeri güç kullanmaktan kaçınmayacağını belirtmiştir. Amerika ise Sovyet tehditleri karşısında, Türkiye'nin yanında olduğunu ve Türkiye ile yapılan ikili anlaşmalar çerçevesinde olası bir savaş durumunda yardım edeceğini duyurmuştur. Durum giderek Ortadoğu'da Türkiye Suriye gerilimi üzerinde iki süper gücün mücadelesine dönüşmüştür. Daha sonra Suudi Arabistan meseleye dâhil olarak Türkiye ve Suriye arasında arabuluculuk yapmış, ikili görüşmeler neticesinde ortam yumuşamış, ilişkiler normalleşmiştir (Demir, 2011: 704).

Türkiye ile Suriye arasındaki bir diğer önemli problem de Fırat ve Dicle akarsularının paylaşımından kaynaklanan su sorunu olmuştur. 1950'li yıllarda bölge suları ile ilgili bir gerginlik yaşanmazken, 1960'lı yıllara gelindiğinde Suriye ve Türkiye büyük sulama projeleri için ekonomik yatırımlar yapmaya, sulama ve hidroelektrik enerji üretmek amacıyla barajlar inşa etmeye başlamışlardır. Bunlara bağlı olarak iki ülkenin ciddi gerilimler yaşaması söz konusu olmuştur (Maden, 2011a: 25).

Suriye ile Türkiye ilişkileri, Soğuk Savaş döneminde de ideolojik olarak farklı kutuplarda yer alma, güvenlik ve su sorunu üzerinden devam etmiştir. Özellikle

tarımsal faaliyetlerin ulusal kalkınma politikası içinde ülke yönetiminin önemli bir parçası olması nedeniyle su konusu Suriye için sıradan bir konu olmamıştır. Kimlik, kendi kendine yeterlilik, bağımsızlık ve Arap milliyetçiliği ile bağdaştırılmıştır (Karadağ, 2017: 13).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla uluslararası sistemde çift kutuplu sistemin sona ermesinin ardından Türkiye-Suriye ilişkileri de bu konjonktürden etkilenmiş ve değişim göstermeye başlamıştır. PKK sorunu nedeniyle ilişkiler zaman zaman gerilse de Soğuk Savaş dönemi kadar sertleşmemiştir (Karadağ, 2017: 13). Sovyetler Birliğinin yıkılması ile yalnızlaşan Suriye, batıya yönelmiş, bu durum da Türkiye-Suriye ilişkilerine olumlu yansımıştır.

Türkiye ve Suriye ilişkileri tarihsel açıdan incelendiği zaman, Hatay meselesi, su sorunu ve Hafız Esad'ın PKK'ya verdiği destek bağlamında yıllarca birçok açıdan soğuk seyrettiği görülmektedir. Öcalan'ın sınır dışı edilmesinden sonra 1998 yılında imzalanan Adana Protokolü ile sıcaklaşan ilişkiler, 2000 yılında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Hafız Esad'ın vefatı sonrasında cenaze törenine katılması ile daha da olumlu seyir göstermiştir (Salık, 2011: 24)

Beşar Esad'ın iktidarının ilk yıllarında Sovyet ideolojisi yerine pragmatik bir dış politika benimsemesi ve reform vaatleri ile Suriye'de ılımlı bir atmosfer oluşmuştur. Türkiye'nin 2002 yılında AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) iktidarı sonrası Ortadoğu ile ilişkilere öncelik veren dış politika anlayışı ve "komşularla sıfır sorun politikası"nın Ortadoğu'ya yönelik politikaların temel yaklaşımı olarak benimsenmesi Suriye ile ilişkilere daha çok önem verilmesini sağlamıştır (Salık, 2011: 24). Bu bağlamda 2002 yılından itibaren Türk dış politikasında yaşanan değişim, 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali ile Suriye üzerinde artan baskı, Suriye'nin uluslararası toplumdan izolasyonu ve Irak'ın parçalanma olasılığının iki ülke üzerinde oluşturduğu ortak güvenlik kaygısı Türkiye ile Suriye'yi yakınlaştırmıştır (Maden, 2011b: 37).

Bu süreçte Suriye ile Türkiye ilişkileri, karşılıklı olarak gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler ve ekonomik alandaki anlaşmalarla gelişme göstermiştir (TBMM, <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1126.pdf> Erişim Tarihi: 20.12.2019). Ticaret anlaşmalarının ardından ekonomik anlamda yakalanan ivme diplomatik alanda da

sürdürülmüş, Beşar Esad 2004 yılında Türkiye'ye resmi ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret, 1946 yılından sonra ilk defa Suriye devlet başkanının Türkiye'yi ziyaret etmesi açısından ciddi önem arz etmiştir. Türkiye tarafından 2004'te Suriye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştiren dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan da konuyla ilgili olarak, "Uzak olan ilişkilerin nasıl yakınlaştığının göstergesidir" ifadesini kullanmış, aynı bağlamda Suriye Başbakanı Otri ise, "İlişkilerimiz gelecekte her alanda daha da gelişecektir" açıklamasını yapmıştır (<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar> Erişim Tarihi: 20.12.2019). Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer 13-14 Nisan 2005 tarihlerinde Suriye'de temaslarda bulunmuş, üst düzey ziyaretler bu tarihten sonra da devam etmiştir. 16 Eylül 2009'da Türkiye ve Suriye "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Anlaşmasını" imzalamıştır. Bu anlaşma ile iki ülke arasında 90 günle sınırlı olmak üzere vize kaldırılmış, vatandaşlar serbest dolaşma hakkına sahip olmuştur (Maden, 2011: 38). Bu çerçevede 2011 yılına kadar iki ülke arasında üst düzey görüşmeler, ilişkiler ve işbirlikleri her geçen gün daha da güçlenerek devam etmiştir (Karadağ, 2017: 14).

Türkiye-Suriye ilişkileri genel anlamda ulusal çıkarlar, mezhepçilik ve Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası meseleleri çerçevesinde çok kez düşüş ve yükselişe maruz kalmıştır. 2002 yılında AKP iktidarı ile birlikte "Komşularla Sıfır Sorun Stratejisi" doğrultusunda Türkiye Suriye'ye diplomatik ve ekonomik açıdan yoğun yatırım yapmıştır. Böylece iki ülke ilişkileri, PKK ve Fırat Nehri suyu sorunları bağlamında çözüme kavuşturulmuş, askeri çatışma ihtimali ortadan kalkmış, ekonomik ve siyasi partnerliğe dönüşmüştür.

2.6. Arap Baharı ve Türkiye-Suriye İlişkileri

Türkiye Suriye ilişkilerinde dönüm noktası Ağustos 2011'de yaşanmıştır. Erdoğan, Ahmet Davutoğlu'nu Esad ile görüşmek üzere Şam'a göndermiştir. Bu görüşmelerde Beşar Esad, Suriye'de yaşanan şiddetin durdurulması ve reformların gerçekleşmesi için söz vermiş, ancak sözünü tutmamıştır. Bunun üzerine Erdoğan, 22 Kasım 2011'de, ilk defa Esad'a halka yönelik şiddeti bırakma çağırısında bulunmuştur. Esad rejimini ilk önce halkın isteklerini karşılayacak reformlar yapmaya

çağırın Recep Tayyip Erdoğan, Suriye’de can kayıplarının artmasının ardından tutumunu sertleştirmiştir (Salık, 2011: 27).

Arap Baharı ile Türkiye başta kendi bölgesel gücünün sınırlarını ve Ortadoğu’da liderlik kapasitesini sınımış ve bölgesel aktörlerle ilişkisini gözden geçirmiştir. 2011 yılından itibaren Esad’a muhalif olanlara açıkça destek veren Türkiye, büyük çoğunluğunu Suriye dışında yaşayan aktivistlerin oluşturduğu muhaliflerin ilk önce İstanbul’da toplantılar düzenlenmesine, daha sonra da temsilcilik açmasına izin vermiştir. Ancak Suriye’deki muhalefete yapılan tüm siyasi ve askeri yardımlara rağmen bu 15 ay içinde bir başarı elde edilememiştir. Türkiye’nin son on yıldaki çabaları özellikle Komşularla sıfır sorun politikası ve bölge ülkelere model olma çabaları Suriye krizinin etkisi altında kalmıştır (Çomak, vd. 2016: 450).

İlerleyen süreçte ise Esad rejimine karşı savaşan ÖSO (Özgür Suriye Ordusu) üyelerinin, Türkiye’de yapılanmasına müsaade edilmiştir. ÖSO, merkezini Türkiye’nin Suriye sınırında bulunan Hatay olarak duyurmuştur. Lojistik anlamda destek sağlanan ÖSO mensuplarının Türkiye üzerinden Suriye’ye geçişine de izin verilmiştir (<https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyenin-7-y%C4%B1ll%C4%B1k-suriye-politikas%C4%B1/a-42980399> Erişim Tarihi: 21.12.2019).

Türkiye ve ABD’nin birlikte yürüttüğü eğitim donat politikası çerçevesinde Türkiye’de eğitim gören ÖSO Birlikleri, 2015’ten itibaren Suriye’de savaşıma başlamıştır. Ancak hedeflenen başarıya ulaşamayan bu yöntem, ABD tarafından kısa zaman içinde terk edilmiştir. Bu olayından ardından ABD Suriye’de IŞİD’ le mücadele kapsamında partner olarak ÖSO’nun yerine YPG (Halk Savunma Güçleri)’ye yönelince, bu yakınlaşma Türkiye ile ABD arasında gerginliğe sebep olmuştur (Semin, 2015: 6-7).

Türkiye’nin özellikle son yıllardaki Suriye stratejisini etkileyen faktörlerin başında Moskova ile ilişkileri ve Rusya’nın bölgedeki hamleleri gelmiştir. Rusya’nın Eylül 2015’te Suriye’de Esad’a destek sağlamak için IŞİD’ i bahane ederek başlattığı askeri operasyon sonrası bölgedeki etkinliğini artırması, Ankara’nın Suriye politikasına da doğrudan etki etmiştir (Dilek, 2017: 67).

Suriye iç savaşında güç dengesini Esad rejimi lehine çeviren Moskova'nın bu hamlesi Rusya'yı Suriye iç savaşı meselesinde daha fazla söz sahibi yaparken Türkiye'yi stratejik müttefiki olan ABD'den ziyade, Suriye'de çözüm konusunda Moskova'ya yakınlaştırmıştır. Bu tavır değişikliğinde ABD'nin IŞİD' le mücadele konusunda Türkiye'nin güvenlik kaygılarının başında gelen YPG' ye verdiği askeri ve politik desteği artırması da önemli derecede etkili olmuştur (<https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyenin-7-y%C4%B1ll%C4%B1k-suriye-politikas%C4%B1/a-42980399> Erişim Tarih: 21.12.2019).

Türkiye açısından ABD'nin Esad rejiminin gitmesi konusundaki çekimser tavrı da ayrıca kafa karıştırıcı niteliktedir. Çünkü Moskova ve Tahran'ın Esad rejimine olan açık destekleri karşısında ABD ve İngiltere'nin çözüm arayışına yönelik görüşmelerin merkezine Esad'ı oturtmaları konunun karmaşıklığını artırmıştır (Yüce, 2016: 273). Türkiye, Suriye politikası gereği Esad rejiminin gitmesi gerektiği tezini savunurken, ABD'nin bu konudaki tutarsız davranışları ikilinin arasını açan bir başka konu olmuştur. Bu durum aynı zamanda çözüm arayışları noktasında Rusya ve Türkiye'yi birbirine yaklaştırmıştır. Türkiye'nin 24 Kasım 2015'te Suriye sınırından hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle bir Rus savaş uçağını düşürmesinin (Şahin, 2015: 1) ardından yaşanan kriz bile bu yakınlaşmanın etkisi ile çabuk aşılmıştır.

Neticede Türkiye ile ABD arasında Suriye meselesinin çözümü noktasında fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Ankara defalarca Türkiye sınırında bir tampon bölgenin oluşturulmasını, savaşın başka bölgelere sıçramasını önlemenin yanı sıra insani yardımların güvenli bir şekilde transfer edilmesini sağlamak gerekçesiyle bu önerinin gerçekleşmesini istemiştir. Türkiye, yurtiçinde Kürtlerin öz yönetimine karşı çıktığı gibi Suriye'de de böyle bir şeyin gerçekleşmesinden endişe duymuş ve Suriyeli Kürtlerin IŞİD' e karşı mücadelede kullanılmalarını da endişe içinde izlemiştir. Türkiye sınırlarına yakın bir yerde böyle bir durumun gerçekleşmesine müsaade etmeyeceğini defalarca ilan etmiştir. Oysa ABD'nin önceliği bir tampon bölgenin oluşturulması değil, belki Esad rejimiyle “de facto bir ittifaka” girmek pahasına olsa bile IŞİD' e karşı savaşmak ve bu küresel tehdidi ortadan kaldırmak olmuştur (Çomak, vd. 2016: 456).

Türkiye'de 20 Temmuz 2015'te Suroç'ta gerçekleşen terör saldırısında 31 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu olaydan sonra Ankara teröre karşı daha aktif politika

izlemeye yönelmiştir. Bundan önce Türkiye'nin odak noktasını PKK oluştururken, bu noktadan sonra Ankara ilk defa Türkiye -Suriye sınırına yakın IŞİD mevzilerini hava saldırılarında hedef almış ve askeri güçlerini bu yolda seferber etmiştir. Ankara bu müzakerelerde İncirlik hava üssüne karşı Türkiye sınırına yakın bölgelerde IŞİD ile savaş için Washington'un yardımını ve bu bölgelerin PYD tarafından işgal edilmeyeceğine dair garanti istemiştir (Çomak, vd. 2016: 456).

2.6.1. Askeri Operasyonlar

2012'de bir keşif uçağının Esad güçleri tarafından düşürülmesinin sonrasında angajman kurallarını değiştiren Ankara, 2012'den bu yana Türkiye-Suriye sınırında tüm silahlı kuvvetlerden kaynaklanan saldırılara anında karşılık vermeye başlamıştır. Suriye iç savaşı nedeniyle bölgede oluşan güç boşluğu, PYD/YPG ve IŞİD gibi terör örgütlerini ortaya çıkarırken, Suriye iç savaşının başlarında sadece Esad rejimini tehdit olarak gören Ankara'nın, Suriye'den kaynaklı tehdit algısında ciddi bir artış ortaya çıkarmıştır.

Türkiye, IŞİD' i kendisi için öncelikli bir ulusal güvenlik tehdidi olarak tanımlamış, Ağustos 2015'te ABD ile vardığı anlaşmanın ardından ilk kez Washington öncülüğündeki uluslararası koalisyonun "Özgün Kararlılık" başlığı altında icra ettiği askeri operasyona katılmış ve Türk askeri unsurları Suriye'deki IŞİD hedeflerini vurmaya başlamıştır.

Türkiye, 24 Ağustos 2016'da Birleşmiş Milletler' in (BM) 51. Maddesine dayandırarak kendi "meşru müdafaa hakkını" ön planda tutarak, ÖSO birlikleri ile beraber Fırat Kalkanı Harekâtı' na başlamıştır. Harekâtın üç ana hedefi vardır: IŞİD' i kendi sınır bölgesinden temizlemek, sınır hattındaki tüm terör unsurlarını yok etmek ve terör örgütlerinden boşaltılan bölgeleri "güvenli bölge" haline getirip ülkesindeki mültecilerin o bölgelere yerleşmesini sağlamaktır. Cerablus bölgesini IŞİD' in elinden alarak bu terör örgütünü Türkiye sınırlarından uzaklaştırmak ve PYD'nin bölgede elinde bulundurduğu kantonları birleştirerek "terör koridoru" oluşturmasını engellemek amacıyla gerçekleştirilen operasyon, Esad rejimi tarafından "egemenlik ihlali" olarak nitelendirilmiştir (Yeltin, 2018: 209).

Türkiye'nin, Suriye sınırındaki ikinci kara operasyonu ise 20 Ocak 2018'de başlatılan Afrin operasyonu olmuştur. Ankara, Zeytin Dalı Harekâtı adı verilen bu operasyonun amacını, "bölgede güvenlik ve istikrarı sağlayarak PKK/PYD-YPG ve IŞİD gibi terörist grupları etkisiz hâle getirmek, dost ve kardeş bölge halkını bu örgütlerin baskı ve zulmünden kurtarmak" olarak açıklamıştır (Aslan, 2019: 32).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SPUTNİK NEWS TÜRKÇE, ANADOLU AJANSI HABER ANALİZLERİ ve YÖNTEM

3.1. Problem Durumu

Bu çalışmada, Suriye’de yaşanan iç savaşa dair Anadolu Ajansı ve Sputnik News Türkçe’nin haberleri eleştirel söylem analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bugüne kadar Suriye meselesini ele alan akademik çalışmaların genel olarak yoğunlaştıkları konular, Suriye meselesini anlamlandırma ve olayın arka planına ışık tutma biçiminde olmuştur. Tarihsel arka plan bağlamında ele alınan konular ise Osmanlı Devleti öncesi ve sonrası Suriye, Fransız manda yönetimi altındaki ve bağımsızlık sonrası Suriye, Suriye’de yaşanan darbeler dönemi ve yaklaşık 2000 yılına kadar süren Hafız Esad dönemi Suriye, Beşar Esad iktidarı ve Arap Baharı süreci genel çerçevesindedir. Nihayetinde son bölümde Suriye’nin ikinci bir ülke (Rusya, Türkiye vb.) ile ilişkileri Suriye meselesi üzerinden okunmaya çalışılmaktadır. Bu tarihsel arka plan çerçevesinde Suriye meselesinin temelleri uluslararası güçlerin ekonomik, askeri ve sosyal konulara dayanan ulusal çıkarları ve Suriye’nin içerisindeki grup ve kişilerin oluşturduğu dinamiklerden kaynaklı sebepler şeklinde incelenmiştir. Ayrıca Suriye’de yaşanan olaylar, göçmen krizinin sebep olduğu ekonomik, sosyolojik, demografik açılarla ele alınmıştır. İbrahim Akkan’ın, “Arap Baharı Sonrası Suriye ve Türk Dış Politikası Açısından Türkiye -Suriye İlişkileri” adlı çalışması ve Aysel Guliyeva’nın, “Suriye İç Savaşı ve Rusya’nın Suriye İç Savaşındaki Rolü” ve Özge Özdemir’in “BAAS Rejimi Döneminde Türkiye-Suriye İlişkileri” ve Hamza Akengin’in, “Suriye’nin Jeopolitik Konumu Bağlamında Suriye-Rusya İlişkileri” adlı çalışması bu doğrultuda yapılan çalışmalara birer örnektir.

Suriye meselesine medya ile bağlantılı yaklaşan çalışmalar ise Suriye meselesini Kürt azınlık ve mülteci sorunu ile ilişkilendiren dar başlıkların Batı ya da Doğu mediasında incelenmesi şeklindedir. Haberlerin analizinde kullanılan özellikle eleştirel söylem çözümleme yöntemi ise haber analizlerinin önüne geçirilerek söylemi çözümlemek yerine, yöntemin uygulamada kullanımına örnek teşkil edecek nitelikte kullanılmıştır. Kübra Battal'ın, "Suriyeli Göçmenlerin Temsili: Türk Basınında Suriyeli Göçmenlere Dönük Yapılan Haberlerin Analizi" adlı çalışması ve Dilek Tarhan'ın "Arap Baharı Sürecinde Suriye'de Yaşanan Kimyasal Silah Saldırı Haberlerinin Eleştirel Söylem Analizi: CNN Türk ve CNN International Örneği" adlı çalışmaları bu doğrultuda ki eserlere birer örnektir.

Bu çalışmada, Anadolu Ajansı ve Sputnik News Türkçe'nin, Suriye meselesine yönelik haberleri eleştirel söylem analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Haber değerlendirmeleri yapılırken literatürde yer alan diğer çalışmaların aksine eleştirel söylem analizinin makro ve mikro yapı incelemesi ayrımı yapılmamış, eleştirel söylem analizinin bütün enstrümanları sentezlenerek oluşturulan kompleks yapı aracılığıyla haber içerikleri değerlendirilmiştir. Eleştirel söylem analizinin bu tarz kullanımının literatürde –özellikle tezlerde- kısıtlı yer alması çalışmaya farklılık kazandırırken, haberlerin değerlendirilmesi sonucu elde edilen veriler olaya uluslararası boyutta ve özellikle bölgedeki etkin iki devletin yaklaşımı bakımından bütüncül bir bakış açısı katması açısından önem taşımaktadır.

3.2. Yöntem

Bu çalışmada, 2011 yılında başlayan Suriye sorununa yönelik Türkiye ve Rusya'nın takınmış oldukları politikaların Sputnik News Türkçe ve Anadolu Ajansı'nda yansıtılış biçimleri incelenmiştir. Her iki ülkenin resmi haber ajansı niteliğindeki haber ajanslarından belirli ölçütler çerçevesinde seçilmiş olan haberlerden elde edilen verilerin analizleri Teun A. Van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Söylem analizi uygulanırken, makro ve mikro yapıların ayrımına gidilmemiş, genel bir çerçevede söylem analizi yapılmıştır.

Söylem, farklı yaklaşımlar çerçevesinde farklı tanımlar getirilmesine imkân veren bir kavramdır. Bazı düşünürlere göre, sadece konuşma eyleminin türevlerini ifade ederken, bazı düşünürlere göre konuşma ve yazma eylemlerinin tamamını ifade eder (Potter & Wetherell, 1987: 84). Söylem hakkında farklı tanımlar olmasına karşın, en yaygın tanımı ile birbirine bağlanmış birden çok cümleden oluşan dil parçasıdır (Fowler, 1991: 42).

Söylem farklılıklar merkezidir. Bu nedenle anlamsal boyutuna göre gerçek anlam ve yan anlam içerir. Gerçek anlam, aynı toplum içerisinde yaşayan bireyler tarafından ilk akla gelen anlam iken, yan anlam ise söylemin altında yatan siyasi, dini, kültürel etki bulunduran kısmını oluşturmaktadır (Doçyan, 2018: 303). Toplum gerçeklerinin oluşumu da söyleme dayalı gerçekleşmektedir. Çevremizi anlamlandırırken söylemsel gerçeklerden yararlanmaktayız. Bu nedenle dünya gerçekleri anlamak ve yorumlamak için söylem konusunun incelenmesi gerekmektedir. Söylem, konuşma, resim, sembol ve yazınsal metin gibi farklı formlar içerisinde bulunabilmektedir. Dolayısıyla söylem incelemesi yapılırken sadece metin incelenmesi yapmak doğru değildir. Ayrıca söylemler, farklı zaman ve mekân boyutlarında farklı anlamlar taşıyabilmektedir (Oğuz, 2008: 52-53).

Söylem, sadece iletinin içeriğini değil bütün boyutlarını kapsamaktadır. Dolayısıyla söylemi dile getirenin kim olduğunu, ne amaçla söylediğini, kime söylediğini kapsamaktadır. Söylem bulunduğu topluma da birçok etkene göre farklı şekiller aldığı için, sabit ve genel geçer bir söylemden bahsetmek mümkün değildir (Punch, 2005: 216). Söylem dilbilimde kısaca dilin kullanım biçimi olarak tanımlanmaktadır. Yani söylem, dilsel bir eylemde bulunma anlamına gelmektedir. Söylem bir kişinin kullandığı dille sınırlı değildir. Aynı zamanda karşılıklı iletişimi, dilbilimsel kuralları ve gelenekleri de kapsamaktadır (Hartley, 2002: 73).

Günümüz modern dünyası birçok çelişki barındırmaktadır. Homojen bir durum hiçbir yerde mümkün değildir. Toplumsal hayat içindeki eşitsizlikler, ırk ve kültür ayrımları, cinsiyet rolleri toplum otoriteleri ve iktidar mekanizmaları yolu ile inşa edilmektedir. Güç içermesi bakımından çoğu söylem iktidar erkine içkindir. Söylemin barındırdığı ideolojik örüntüleri netleştirmesi açısından eleştirel söylem analizi işlevsel bir rol oynamakta ve söylemin içeriğini açıp derinlemesine inceleme yapma ve

derinlerinde barındırdığı argümanların analizini çıkararak yeniden inşasını sağlama olanağı sunmaktadır (Oğuz, 2008: 54).

Disiplinler arası yaklaşımlar ile birlikte gelişme gösteren ve altında ideolojik alt yapı bulundurduğu öne sürülen dilsel oluşumların dilbilimin gerekli yöntemleri kullanılarak sistemli bir biçimde açıklanmasını amaçlayan yaklaşımlar eleştirel söylem analizi olarak adlandırılmaktadır (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 166-167). Eleştirel söylem analizi disiplinler arası bir yapıya sahiptir ve odağında anlamın değişkenliği bulunmaktadır. Nitekim eleştirel söylem analizinin amacı, söylemin içinde var olan egemen oluşum ve ideolojik yapıların gizil anlamlarını açığa kavuşturmadır. Bu çerçevede eleştirel söylem analizinin özellikle meşruiyet ve rıza üretimi gibi insanların zihinlerini etkileme amaçlı süreçlerde söylemin işlevini konu edindiği söylenebilir (Dijk, 1995: 17).

Haberî söylem olarak ele almak, bu söylemin içinde barındırdığı ideolojik kalıpları sorgulamayı gerektirir. Söylem analizi metinleri bağlamından bağımsız olarak inceleyen bir analiz biçimi değildir. Aksine bağlamla içkin bir durumdur. Varsayılan güç ve iktidar ilişkilerinin metnin söylemi içerisinde nasıl kurulduğunu eleştirel yolla ortaya çıkarmaktadır (İnal, 1996: 96). Dolayısıyla haberlerin söylemi içinde bulunduğu toplumun siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dinamiklerinden bağımsız düşünülemez. Bu bağlamda eleştirel söylem analizi, toplumdaki dinamikleri analiz etmeyi, söylemin altyapısındaki yapının bu dinamiklerle olan ilişkisini çözmeyi, var olan iktidar ilişkilerinin söylem içerisinde yeniden nasıl türetildiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Eleştirel söylem çözümlemesinin temellerini Teun A. Van Dijk atmıştır (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 171). Söylem çözümlemesi yönteminde önemli başka isimlerde vardır. Fakat Teun V. Dijk'in ortaya koyduğu model haberin yapısını ve haberin ideolojik altyapısını ortaya çıkarma konusunda diğerlerinden daha fazla öne çıkmaktadır (Özer, 2015: 200).

Teun Van Dijk, haberin söyleminin, toplumda bulunan güç ve iktidar sahibi kurum ve kişilerden bağımsız olamayacağını ileri sürer. Dolayısıyla haberî içerisinde

bulunduğu toplumdan ayrı düşünülemez bağlamda inceleyen söylem analizi metnin yan anlamıyla ilgilenmektedir (Cangöz, 1999: 83-85).

Haber üretim sürecine bakıldığında haber söyleminin oluşmasında, haberi toplayan gazetecinin mesleki formasyonu, haberin kaynağı, haberi oluşturan kurumun yapısı ve haberin geçirdiğı editöryel süreç haberin üzerinde belirleyici roller oynamaktadır. Egemen ideoloji ve değerler sisteminin haber oluşum süreci üzerine etkisi büyüktür. Dolayısıyla haber metinleri içerisinde belli egemen yaklaşımlar öne çıkarılır. Egemen ideolojik yapıların haber söyleminde örtükleşmesi, meşrulaşması ve doğallaşması Van Dijk'ın bahsettiğı söylem stratejileri kavramlaştırmaları ile toplumsal yapı ve toplumsal bağlamın analiz edilmesi için aydınlatıcıdır. Gazeteci kullandığı dil ve yaptığı kodlamalarla haberini oluştururken, diğer yandan haber kaynaklarının söylemlerinin de yeniden üreticisi konumundadır (İnal, 1996: 22).

Güç ve iktidar sahibi kişi ve kurumların medya aracılığı ile söylemin gizlerini kullanarak güçlerini artırmaları bakımından medya önemli bir araçtır. Dolayısıyla haber söylemleri bu konuda önem arz etmektedir. Toplumda var olan hâkim ideolojik yapı ve ilişkileri analiz etme ve anlama noktasında söylem analizi oldukça önemlidir (Karaduman, 2017: 45).

3.3. Amaç

Haberi ticari bir mal olarak pazarlayan haber ajanslarının 19. Yüzyılda kuruluşundan önce de, yüzyıllar boyunca da insanlar ticari, siyasi ve sosyal olaylara dair haberlere ihtiyaç duymuş ve bu ihtiyacı karşılamak için farklı yöntemler geliştirmişlerdir. Bu bakımdan haber ajanslarının kuruluşu daha önce talep edilen bir gereksinimin kurumsallaşmış halini temsil etmiştir (Girgin, 2002: 108).

Haber ajanslarının temel amaçları haber içeriğı toplama ve üretme olmasına rağmen, ikincil amaçlar takip ettikleri görülmektedir. İlk haber ajansları çoğunlukla ticari amaçlarla kurulmuşlardır. Bu nedenle birçoğı özel kuruluş niteliğindedir. Daha sonra devletler özellikle savaş zamanında haberleşmenin önemini kavramış ve ajansların büyük kitleleri tek bir hedefe kitleme konusundaki rolünü görmüşlerdir.

Devletlerin yoğun desteği ile buldukları ülkenin sesini duyurmak amacıyla kurulan (Anadolu Ajansı ve Sputnik News) haber ajansları, uzun süre devletin ekonomik ve yasal denetimi altında tutulmuşlardır. İlerleyen süreçte dünyadaki örnekleri ile kıyaslanarak yarı özel yapıya dönüştürülmesi habercilik etiği açısından uygun görülmüştür.

Haber ajanslarının kuruluş yapısı itibari ile (özel, yarı özel ve resmi) farklı amaçlar takip ettiği görülmektedir. Bu çalışmamızda kuruluş itibari ile yoğun devlet desteği ile oluşturulan fakat ilerleyen dönemlerde yapısal olarak yarı özel hale getirilen Sputnik News Türkçe ve Anadolu Ajansı'nın, Suriye iç savaşına yönelik sergiledikleri yayın politikaları Sputnik News Türkçe'de yayınlanan on iki ve Anadolu Ajansı tarafından yayınlanan on haber olmak üzere toplam yirmi iki haber üzerinden eleştirel söylem analizi kullanılarak değerlendirilecektir. Sadece Suriye meselesi gibi tek ve ortak bir olay üzerinden yayınlar değerlendirildiği için ajansların bağlı oldukları devletin çıkarlarına ne derece paralel yayın politikası takip ettiği daha açık hale getirilecektir. Ayrıca Suriye'deki olayların Anadolu Ajansı ve Sputnik News Türkçe haber ajanslarında ele alınış biçimlerindeki farklılıkların ortaya çıkarılması da söz konusu olabilecektir. Bu noktada çalışmanın amacı buldukları ülkelerin resmi haber ajansları olmalarından dolayı seçilen Anadolu Ajansı ve Sputnik News Türkçe'nin haberlerinin eleştirel söylem analizi vasıtasıyla ele alıp, çıktılarını sunmaktır. Bu çıktılarının, haber ajanslarının bağlı oldukları devletlerin Suriye ile ilgili politikalarını ne ölçüde yansıttığını ortaya koyacağı düşünülmektedir.

3.4. Önem

Sputnik News Türkçe ve Anadolu Ajansı'nın köklü tarihleri olmasına karşın, iki farklı ülkeye ait bu iki haber ajansı hiçbir çalışmada söylem analizi kullanılarak birlikte değerlendirilmemiştir. Bu tez çalışması, hem Türkiye hem Rusya'yı ilgilendiren Suriye meselesini merkeze alarak hazırlanmıştır. Konu güncel olmasının yanı sıra hala devam eden bir süreç içermesi açısından farklı bir önem taşımaktadır. Ayrıca, Teun A. Van Dijk'in haber çözümlemek için tasarladığı eleştirel söylem analizinin, uluslararası ilişkiler bağlamında sistematik bir yapıda seçilen toplamda yirmi iki habere uygun biçimde uyarlanması ile elde edilen veriler alana önemli katkılar sağlayacaktır. Zira bu

tez çalışmasında incelenen haberler sadece medya bağlamında değil Türkiye ve Rusya'nın Suriye meselesine yönelik uluslararası politikaları ve bu politikaların iki ülkenin resmi haber ajansları aracılığıyla medyaya yansması bağlamında ele alınıp incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılan bu çalışmanın, ilgili literatüre katkı sağlamasının yanı sıra yapılacak yeni çalışmalara da zemin oluşturacağı kanaati, çalışmaya ayrı bir önem kazandırmaktadır.

3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evrenini Sputnik News Türkçe ve Anadolu Ajansı'nın haberleri oluşturmaktadır. İki haber ajansı da bağlı buldukları devletlerin resmi haber ajansları konumundadır. Dolayısıyla hangi konuya yönelik olursa olsun kamuoyuyla paylaştıkları haberler kamusal bağlamda büyük önem taşımaktadır. Bu noktadan hareketle, çalışmanın örneklemini, 2011 yılından beri siyasal ve toplumsal açıdan hem bölgenin hem dünyanın gündemini meşgul etmesi, güncel bir konu olması ve her iki ajansın (Sputnik News Türkçe ve Anadolu Ajansı) bağlı bulunduğu Rusya ile Türkiye'yi yakından ilgilendirmesi dolayısıyla Suriye meselesine yönelik haberler oluşturmaktadır. Çalışmada farklı örneklem türleri arasından "kasti örneklem yöntemi" tercih edilmiştir. Bu tür örneklem yönteminde, çalışmaya dâhil edilecek örneklem birimlerini yazarın gözlem, bilgi ve deneyimlerinden faydalanarak çalışmanın amacına uygun olarak kendisi belirlemektedir. Yazar sahip olduğu değer ve yargılara göre hareket ettiği için evren ile ilgili bilgi sahibi olmalıdır (Ural, 2015: 45). Çalışmada kasti örneklem türünün seçilmesindeki amaç, seçilen örneklemelerin (Anadolu Ajansı ve Sputnik News Türkçe haberleri) probleme daha net cevap vereceği inancıdır.

3.6. Sınırlılıklar

Suriye iç savaşı yaklaşık 9 yıl gibi uzun bir süredir devam ettiği ve birçok dinamiği içerisinde barındırdığı için çalışmamıza konu olabilecek çok fazla materyal barındırmaktadır. Bu doğrultuda çalışmamıza dâhil edilen haberler özel olarak seçilmiştir. Türkiye ve Rusya'nın, Suriye meselesi bağlamında zaman zaman ilişkilerinde dalgalanmalar yaşanmıştır. Haber seçimlerinde bu dalgalanma

dönemlerine ve sebep olan olaylara özel olarak yer verilmiştir. Bunun dışında genel anlamda önemli kabul edilen operasyon, görüşme, anlaşma gibi büyük yankı yaratan olaylara dair haberler çalışmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca haber seçimlerinde 2015-2019 arasındaki süreç dikkate alınmıştır. Bu tarih aralığının belirlenmesinde Sputnik News Türkçe'nin 2014 yılında kurulmasının yanı sıra Rusya'nın 2015 yılında Suriye meselesine askeri anlamda dâhil olması da etkili olmuştur.

3.7. Haber Ajanslarının Doğuşu

Haber ajansları toplumun sosyo-ekonomik gelişimi ve habere olan talep sonucu ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren devreye giren haber ajansları, basın endüstrisinde ayrı bir bölüm oluşturmuştur. İlk haber ajansları özel girişimciler tarafından kâr amaçlı kurulmuştur (Tokgöz, 2000: 141). İlerleyen süreçte devletlerin etkinliğini artırması ile kendi ideolojik çıkarlarıyla paralel haberleri üretmek ve basında yer alan haberler üzerinde kontrol sağlamak isteyen yönetimler de kendi ajanslarını kurmuştur. Bu senaryo Rusya'da da yaşanmış, haber ajansları ilk önce özel girişimciler ve gazete sahipleri tarafından kurulsada, kısa sürede yönetimin haber ajansı açması ile ajansçılık devlet kontrolüne geçmiştir. Rusya İmparatorluğu'ndan Sovyetler Birliği'ne geçişten sonra ise ajansçılık alanında tam bir devlet tekeli uygulanmıştır (Gadimov, 2014: 133).

Haber ajansları, 19. Yüzyılın başlarında, salt haber toplamak, yaymak ve bu sayede kamuoyunu aydınlatmak gibi işlevlerine ek olarak, diğer bir yönüyle ulusal gereksinimler, ağırlıklı olarak da uluslararası ticaretin gelişmesi sonucu kurulduklarından, küreselleşmenin ilk somut belirtilerinden olmuşlardır (Girgin, 2002a: 108).

Savaş dönemlerinde, bilgi toplamada karşılaşılan güçlükler ve bilgiye duyulan ihtiyaç, haberleşmenin önemini artırmıştır. Devletler, düşman hakkında ayrıntılı bilgi edinmek, kendi görüşlerini benimsetmek gibi ihtiyaçların yanı sıra, kamuoylarında haklılıklarını kanıtlamak ve aynı zamanda bilgiyi propaganda malzemesi olarak kullanmak istemişlerdir. Bu gereksinimler haber ajanslarının kuruluşlarını hızlandırmıştır (Girgin, 2002a: 108).

Haber ajansları özel girişimciler tarafından kurulduğunda kâr amacıyla kurulurken, Devlet tarafından kurulan haber ajansları, ülkenin ya da ulusun sesinin duyurabilmek için önemli olduğu gibi, bazen de propaganda yapmak amacıyla kurulabilmektedir.

3.8. Sputnik News Türkçe

Rusya'da haber ajansları, süreli yayınların hızla arttığı 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır. Rusya'da basın özellikle 1870 ve 1880 yılları arasında hızla gelişirken, süreli yayınların sayısında da önemli ölçüde artış söz konusu olmuştur. Bu yıllarda Rusya'daki basının gelişmesinin asıl sebebi ülkenin feodal monarşiden, burjuva monarşisine geçmesi olarak gösterilmiştir. Bu ortamda ilk Rus haber ajansı 1866 yılında Rus Telgraf Ajansı adı ile kurulmuştur (Gadimov, 2014: 137).

1904 yılının ortalarında, Rus basınında servis edilen fakat yabancı kaynaklardan gelen ve Rusya'nın aleyhine birtakım bilgiler bulunduran haber içerikleri üzerine, Rus çıkarlarını yansıtan ve gerçek haber yapan ajans kurma ihtiyacı doğmuştur. Bunun sonucu olarak 21 Temmuz 1904'te ajans kurma projesi Çar II. Nikolay tarafından onaylanmıştır. Sonuç olarak, ilk resmi Rus haber ajansı olan SPTA (St.Petersburg Telgraf Ajansı) bu bağlamda ulusal çıkarlara uygun olarak kurulmuştur (<https://www.tass-online.ru/?page=pages&pageID=7&langID=1?page=pages&pageID=7&langID=1> Erişim Tarihi: 24.12.2019).

SPTA ile başlayan Rusya'da devlet haber ajansı geleneği, yine SPTA'nın devamı olarak bugüne kadar gelmiştir. SPTA, 1917 yılında Rusya'da Bolşevik Devrimi sonucu ROSTA (Rusya Telgraf Ajansı) haber ajansına dönüştürülmüş, 1922 yılında Sovyetler Birliği'nin kurulmasından sonra da 1925 yılında yeniden yapılandırılmış ve isim değiştirilerek TASS'a dönüştürülmüştür. 1991 yılında Sovyetlerin çökmesiyle, Rusya Federasyonu ile birlikte resmi haber ajansı İTAR kurulurken, kendisinden önce Sovyetler Birliği döneminde faaliyet gösteren ve dünyadaki büyük haber ajansları arasında gösterilen TASS ajansının adının kısaltması marka değeri taşıdığı düşüncesiyle yeni ajansın sonuna eklenerek Rusya Federasyonu'nun yeni resmi haber ajansı Rusya Bilgi Telgraf Ajansı (ITAR-TASS) ismiyle Ocak 1992'de resmen

kurulmuştur (<https://www.tass-online.ru/?page=pages&pageID=7&langID=1?page=pages&pageID=7&langID=1> Erişim Tarihi: 24.12.2019).

İsmi SPTA, ROSTA ya da TASS olsun, bu ajansların görevlerinin temellerini devletin ideolojik çıkarları doğrultusunda habercilik yapmak oluşturmuştur. Devletin verdiği görevleri yerine getiren bu ajansların bütün giderleri hükümet tarafından karşılanmakta, işini yaparken de devlet kurumlarından yardım almakta ve ayrıcalıklar sağlanmaktadır. SSCB döneminde TASS'a verilen büyük ayrıcalık haber yapma izninin yalnızca TASS'a verilmiş olmasıdır. TASS dışında hiçbir ajansın açılmasına uzun yıllar izin verilmemiştir (Gadimov, 2014: 138-139).

Uzun yıllar SSCB'de sadece TASS faaliyet gösterirken, 1961 yılında (APN) Basın Ajansı "Novosti" kurulmuştur. TASS'tan farklı olarak APN'nin görevi Sovyet toplumunun yurtiçi ve yurt dışındaki olaylar ile ilgili haber içeriği sunmak olarak belirlenmiştir. Resmi olarak, finansal desteğini devletten almayan APN, resmi olarak da devlete karşı sorumlu değildi. APN faaliyetlerini daha çok yurt dışında yoğunlaştırmıştır. APN'nin adı Sovyetler Birliği'nin çöküşünde sonra birkaç defa değiştirilmiş, son yıllarda ise RIA Novosti adı ile markalaşmıştır. Ancak 2013 yılında ajansın resmi adı "Rossia Today" şeklinde değiştirilse de internet sitesindeki ismi halen RIA Novosti şeklindedir (Gadimov, 2014: 139-140).

1991'de Sovyetler Birliğinin çöküşünden sonra güç kaybeden Rusya, 2000'li yıllar itibari ile tekrar güç kazanma, dünya siyasetinde aktif olma ve ABD üstünlüğüne her alanda alternatif oluşturma politikası sonucu, devlet olarak medya üzerinde baskı ve kontrolünü yeniden artırma çabasına girmiştir. Bunun sonucunda son yıllarda haber ajansları üzerinde bir takım düzenlemelere gidilmiştir.

Söz konusu reform hareketleri devlet ajansı olan RIA Novosti'de de yaşanmış, 9 Aralık 2013'te Kremlin'den yapılan açıklamaya göre, devlet kontrolündeki medya kurumlarında yeniden yapılanma çerçevesinde RIA Novosti'nin kapatıldığı duyurulmuştur. Vladimir Putin'in imzaladığı karara göre, RIA Novosti ve Rusya'nın Sesi radyoları tek çatı altında toplanarak "Rossiya Segodnya" (Russia Today) isimli yeni bir devlet medya kuruluşu oluşturulmuştur. Yine aynı tarihte imzalanan başka bir karara göre, Rusya'da bazı konulardaki keskin görüşleri ile bilinen televizyon sunucusu

Dmitri Kiselyov da yeni oluşturulan ajansın başına getirilmiştir (National Post. <https://nationalpost.com/news/ria-novosti-russias-state-owned-news-agency-restructured-as-vladimir-putin-puts-ultraconservative-anchor-dmitry-kiselyov-in-charge> Erişim Tarihi: 25.12.2019).

RIA Novosti, 14 dilde haber veren en büyük Rus haber ajanslarından biridir ve Rusya'nın Radyo Sesi, 38 dilde dünyadaki 160 ülkeye yayın yapmaktadır. Ancak iki medya kuruluşunun da bütçelerdeki etkisiz harcama sebebi ile Başkanlık yönetimi başkanı Sergei Ivanov, değişikliklerin kamu tarafından finanse edilen medyayı daha verimli hale getireceğini söylemiştir (Sputnik, <https://sputniknews.com/russia/20131209185390572-Russia-Announces-State-Owned-Media-Overhaul/> Erişim Tarihi: 25.12.2019).

Daha sonra bu değişim dalgasının bir uzantısı olan, Sputnik Haber Ajansı⁴, Federal Devlet Üniter Kurumu “Rossiya Segodnya” ve Uluslararası Haber Ajansı (MIA Rossiya Segodnya) tarafından 10 Kasım 2014 tarihinde Moskova merkezli olarak kurulmuştur. Sputnik uluslararası bir haber ajansı olup internet siteleri, sosyal medya hesapları, mobil uygulamaları, radyo programları ve multimedya basın merkezleri gibi birçok alanda haber içeriği üreten, farklı birçok dilde yayınlar yapan ve Dünya'nın önemli başkentlerinde ofisi bulunan modern bir haber ajansı olarak faaliyet göstermektedir (<https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html> Erişim Tarihi: 04.11.2019). Rusya tarafından finanse edilerek tüm dünya ya Rusya'nın ulusal çıkarlarını ve propagandasını yaymaktadır. Çünkü Sputnik News, Rusya yönetimi tarafından kurulmuş olan ve batı bloğunun tek taraflı hegemonyasına karşı bir enformasyon savaşı hamlesi olarak karşımıza çıkan bir medya organıdır (Darıcılı, Özdal, 2017: 28).

Sputnik News, günümüzde modern Rusya'nın en tanınmış haber ajanslarından biri haline gelmiştir ve yayıncılık politikası alanında Kremlin dostu bir politika

---

⁴ Sputnik News Haber Ajansı sıfırdan kurulan bir haber ajansı olmayıp, Sovyetler Birliği'nden günümüze kadar yer alan çeşitli Ajansların, reform edilmesi, birleştirilmesi veya adının değiştirilmesi ile günümüze ulaşmış bir haber ajansıdır. Öncesinde yer alan farklı isimler ve günümüzde de Sputnik Haber Ajansı'nın yanı sıra “Russia Today” ve “Rossiya Segodnya” gibi farklı isimler kullanılmaktadır. Çalışmamızda Sputnik Haber Ajansı'nın Türkiye uzantısı olan Spıtnik News Türkçe konu edinildiğinden dolayı çalışmanın devamında anlam kargaşasına yol açmamak için Sputnik News ve Spıtnik News Türkçe ayrı olarak bahsedilecektir.

izlemektedir. Rus medya alanı köklü değişiklikler geçirmekte ve bu değişim halen devam etmektedir. Eski Sovyet haber ajanslarının ve yayın ağlarının çoğu, Rusya'nın yurtdışındaki imajını değiştirmek için yenileriyle değiştirilmiştir, bunların bir örneği de Sputnik News'tir (Ljungman, 2016: 5).

Almanya İçişleri Bakanlığı ve Federal Anayasa Koruma Teşkilatı, tarafından yapılan açıklamaya göre Rusya enformasyon alanında hâkimiyetini genişletmek amacıyla Almanya'daki medya varlığını artırmaktadır. Ayrıca devlet ait kuruluşların toplumu yanıltmak için bağımsız medya kuruluşları maskesi altında faaliyet yürüttüğünü öne sürmüştür. Sputnik News Genel Yayın Yönetmeni Margarita Simonyan'ın bu iddaya cevabı ise; Sputnik News'in Moskova tarafından finanse edilen Rus haber kaynağı olarak her zaman şeffaf ve tarafsız şekilde çalıştığını ve bunu hiç kimseden gizlemediğini ifade etmiştir (<https://tr.sputniknews.com/karikatur/201907021039539595-simonyan-alman-istihbarati-sputnik-ve-rt-yaniti/> Erişim Tarihi: 23.12.2019).

Putin, Sputnik News'le ilgili bir açıklamasında haber ajansın kuruluş amacını küresel batı merkezli ajansların haber üretimindeki tek merkezli hâkimiyetini yıkmak olarak ifade etmiştir. Kuruluşundan itibaren Putin'in yakın ilgi gösterdiği Sputnik News haber ajansı Fransa, Almanya ve özellikle ABD tarafından devlet yanlısı haber üretmekle ve Putin propagandası yapmakla suçlanmıştır. ABD merkezli New York Times Gazetesi, Sputnik News'i açıktan açığa Putin destekçisi olmakla suçlamış, Avrupa merkezli farklı düşünce kuruluşları ajansın yalan haber üreterek Batı'ya karşı "bilgi savaşı" başlattığını iddia etmişlerdir. Yine New York Times'ın iddiasına göre Putin, Sputnik News gibi medya kuruluşları aracılığı ile AB ve NATO üyesi ülkelerin arasındaki birliği bozmayı hedeflemektedir (Çağlar, Akdemir ve Toker, 2019: 104).

Hakkında öne sürülen birçok olumsuz iddiaya karşın Sputnik News, dünya çapında medya alanındaki gücünü ve varlığını gün geçtikçe artırmaktadır. Sputnik'in uluslararası kadrosu İngilizce, İspanyolca, Fransızca, Almanca, Çince, Arapça ve Türkçe dâhil olmak üzere otuzdan fazla dilde haber üretmektedir. Günümüzde Moskova merkezli yayın kuruluşunun ABD (Washington), Çin (Pekin), Fransa (Paris), Almanya (Berlin), Mısır (Kahire), ve İngiltere (Londra ve Edinburgh) başta olmak

üzere dünyanın önemli ülkelerinin başkentlerinde temsilcilik ofisleri bulunmaktadır (<https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html> Erişim Tarihi:04.11.2019).

Sputnik News haber ajansının Türkçe yayınlarını teşkil eden Sputnik News Türkçe'nin, eleştirilen yayınlar aracılığıyla Türkiye kamuoyuna yönelik de Rusya'nın Suriye politikalarını aktarma işlevi gördüğü iddiaları sık sık gündeme gelmektedir. Bu bağlamda belirli parametreler çerçevesinde seçilmiş yirmi iki haber üzerinden Rusya'nın Suriye sorununda izlediği politikaların, Sputnik News Türkçe'de yansıtılma biçimini değerlendirmek söz konusu iddialara açıklık kazandıracaktır. Bunun için Teun A. van Dijk'in geliştirdiği, medya yayınlarının analizini yapmaya elverişliliğiyle öne çıkan eleştirel söylem analizi yönteminin kullanımı, haber bilgilerinin arkasındaki söylemlerin ortaya konulması açısından yarar sağlayacaktır.

3.9. Anadolu Ajansı

Tarihsel süreç ve Anadolu'nun birçok yerinin düşman işgaline uğraması, Mustafa Kemal'i Anadolu'da merkezi Ankara olacak şekilde yeni bir devletin temlerini atma ve ulusal bağımsızlık mücadelesini Anadolu'dan vermeye sürüklemiştir (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2006: 270-274).

Yaşanan bu süreçte haberleşmenin önemini çok iyi anlayan Mustafa Kemal Paşa, ulusal bağımsızlık savaşı ile ilgili bilgilerin halka ve dünya kamuoyuna ulaştırılması amacıyla, Ankara'da Anadolu Ajansı'nın kurulmasını ön görmüştür. Böylece Anadolu Ajansı'nın kuruluş serüveni 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali ile birlikte bazı aydınların İstanbul'dan Anadolu'ya geçişleri ile başlamıştır (Tekeli, 2005: 21).

Anadolu Ajansı genel olarak, Kurtuluş Savaşına destek sağlamak üzere, Anadolu halkına ulusal savaş ve milli mücadele hakkında doğru ve düzenli bilgiler ulaştırmak, Anadolu'da başlamış olan bağımsızlık savaşını tüm dünya kamuoyuna en doğru şekilde anlatabilmek amacıyla kurulmuştur (Başboğa, 2007: 85).

İstanbul'un 16 Mart 1920'de resmen işgali ve Meclis-i Mebusan'ın kapanması üzerine artık İstanbul'da kalınamayacağını gören ve Milli Mücadele'ye katılmanın

yollarını arayan bazı aydınlar Ankara'ya geçmeye başlamışlardır. Bu gelişme, aynı zamanda Anadolu Ajansı'nın kuruluşuna da temel oluşturmuştur (Tekeli, 2005: 21). Bu aydınlardan biri olan Halide Edip o yıllarda Anadolu Ajansı'nın kurulmasının önemini ve gerekliliğini şöyle ifade etmiştir: “Anadolu'daki milliyet hareketinin en zayıf tarafı gazeteci ve propaganda yokluğuydu” (Adivar, 2005: 119).

Atatürk önderliğinde başlayan Milli Mücadele Hareketinin haklı temellere dayandığını sadece iç kamuoyuna değil, dış dünyaya da aktarmak için bir haber ajansına ihtiyaç olduğu düşünülmüştür. Bu noktada Yunus Nadi ile Halide Edip konuyla ilgili önemli bir bakış açısına sahiptir. Haber ajansı konusu Yunus Nadi'nin anılarında şöyle yer almıştır (Başboğa, 2007: 89).

“Halide Edib Hanım ile ancak Akhisar İstasyonundaki bir mola esnasında ayaküstü biraz görüşebildim. Jan Dark hayalati filan abes şeylerdi. Halide Edip Hanım, sanki Kayışdağı'na bir tenezzühe çıkmış gibi seyahatten ve onun zahmetlerinden hiç şikâyet etmiyor, bilakis daha ziyade işlerden bahsediyordu. Pratik bir Türk kadını. Kendisine, Kuşçalı Muhaberesinde Paşaya sorduğum, telsiz telgraf suali ile ilgili cevabını anlattım.

Şimdi gider gitmez bütün dünyaya o tarik ile bağırırız, dedim.

Çok güzel, dedi. Daha iyisi gider gitmez bir ajans teşkilatı kuralım, o vasıta ile dâhile ve harice söyleriz.

Birinci şart hanımefendi. Sonra tabi bunun teferruatı gelir; mesela ilk merhaleden neşriyat ki başlı başına teşkilata ihtiyaç gösterir. Sonra propagandanın envai...

Tabi sıra ile hepsi yapılır. Fakat benim fikrimce ilk iş ajans olmalıdır. Hatta isterseniz adını burada koyuverelim; mesela Türk Ajansı, mesela Ankara Ajansı, mesela Anadolu Ajansı. Daha da bulunabilir.

Bana, Anadolu Ajansı en iyi bir isim gibi görünüyor.

Bana da öyle. Değil mi evvela kendini mümkünse bütün vatanı kurtaracak olan Anadolu'dur. O halde kararımızı vermiş olalım: Anadolu Ajansı.

Evet, Anadolu Ajansı hanımefendi” (Nadi, 1955: 77).

Halide Edip ve Yunus Nadi'nin, İstanbul'dan Ankara'ya gelirken yolda üzerinde konuştukları haber ajansı kurma fikirlerini, Mustafa Kemal'e anlatmalarını ve Mustafa Kemal'in cevabını ise Yunus Nadi şöyle anlatmaktadır:

“Akhisar İstasyonunda karar verdiğimiz Anadolu Ajansından bahsedildi. Eğer Paşa da muvafık görürse yarından tezi yok, hemen işe başlanabilirdi. Paşa fikri çok güzel buldu. Ancak Paşa memleket muhitine telgrafla verilmek üzere yazılacak olan haber ve yazıların ilk günlerdeki eşkâlini bir kere kendisi görmek istiyordu. Takip olunan siyaset ve zihniyete muhalif bir şey olmasın diye. İlk günleri diyordu, bu yazılarda gerek fikir, gerek tarzı tahrir itibarı ile belki bazı tashihat yapılmak lazım gelebilir. Fakat üç beş gün geçtikten sonra zaten siz takip olunan siyaseti kavramış olacağınızdan artık belki buna da hacet kalmadan iş kendi kendine yürür gider” (Nadi, 1955: 93).

Mustafa Kemal Paşa'nın karargâhı "Ziraat Mektebi"nde Anadolu Ajansı'nın kurulması gündeme getirildi ve 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansı'nın kuruluşu gerçekleştirildi (<https://www.aa.com.tr/tr/p/tarihce> Erişim Tarihi: 26.12.2019).

Anadolu Ajansı kuruluşunda devlete bağlı bir kurum olarak faaliyete geçmesine rağmen 1925 yılında batıdaki örnekleri ile kıyaslanarak bir haber ajansının devlet bünyesinde yer almasının doğru olmadığı düşüncesine varılmıştır. Böylelikle ajansın özel bir şirket olarak örgütlenmesi yoluna gidilmiştir. Ancak ajansın şirketleşmesi tam bir ticari örgütlenmeden daha çok politik bir durum arz etmiştir. Çünkü Anadolu Ajansına bütçeden ödenek sağlanarak kamu desteği sağlanmıştır. Ajans Ticaret Kanunu hükümlerine göre faaliyet yürütmekle birlikte devletin kısmide olsa desteğini alarak devlet destekli özel bir kurum haline getirilmiştir (Bengi, 2012: 307-308).

Ajans kuruluş yıllarında, Anadolu'da yürütülen Milli Mücadeleyi daha sonrasında açılan meclisin faaliyetlerini ulusal ve uluslararası platformlarda dünyaya duyurma hedefiyle kurulan Anadolu Ajansı bir propaganda örgütü gibi faaliyet göstermiştir. Ancak daha sonra yapılan reformlar sayesinde daha özerk bir yapıya kavuşmuştur (Alemdar, 1976: 59-66).

Ajansın ilk şirketleşme aşamasında hisselerin tamamı gerçek kişilere verilirken, şirketin tüm hisselerinin yarısına sahip olan Tefik Rüştü Bey'in üzerindeki hisseleri Maliye Vekâletine devretmesi üzerine Anadolu Ajansında yarı yarıya kamu payı olmuştur. Ajansı için yapılan yarı resmi kurum tanımlaması bu noktadan kaynaklanmaktadır. Yine de Anadolu Ajansının tarafsız görünümünün etkilenmemesi

adına devlet payının yüzde 50'nin altında tutulmasına özen gösterilmiştir (Bengi, 2012: 338-339).

Anadolu Ajansı savaş zamanında kurduğu için dönemin şartlarından dolayı daha çok propaganda aracı olarak görev yapmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, bağımsızlığını kazandıktan sonra yayın etiği ilkelerinden dolayı propaganda aracı olma pozisyonundan uzaklaşmıştır. Fakat yine de devletin resmi haber ajansı olduğundan dolayı, yaşanan hükümet değişikliklerine bağlı olarak üst kadrolarında sürekli görev değişimi yaşanmıştır. Yönetime gelen çoğu iktidar, Ajans üzerinde etki kurabilmek adına üst kadrolara yeni görevlendirmeler yapmıştır.

Bununla birlikte Anadolu Ajansı çağın gereklerine uyarak kendisini sürekli güncellemiştir. Bu bağlamda 2012 yılında çok dilli yayına geçerek Ortadoğu-Afrika, Avrupa, Amerika, Asya-Kafkasya ve Pasifik Bölge Direktörlükleri olmak üzere 5 ayrı bölge direktörlüğü açmış ve küresel yayıncılık faaliyetlerine başlamıştır. Hem yurt içerisinde hem yurt dışında bölge ofisleri açarak alt yapısını sürekli güçlendirmiştir. 2011 yılında medya sektöründe çalışan veya çalışmak isteyen kişilerin bu alanda eğitilmesi için Anadolu Ajansı Haber Akademisi kurulmuştur. Diğer yandan Dünya'da örnekleri sınırlı olan Savaş Muhabirliği Eğitimi, Anadolu Ajansı bünyesinde verilerek savaş şartlarında dahi haber üretmek amaçlanmıştır. (AA, <https://www.aa.com.tr/tr/haberakademisi/p/hedeflerimiz> Erişim Tarihi: 13.09.2020) .

Dünya'nın birçok yerinde özel, kamu ve yarı özel nitelikte faaliyet gösteren haber ajansları bulunmaktadır. Kamu kurumları olarak faaliyet gösteren haber ajansları tarafsızlık söylemi ile eleştirilirken, devletlerin iç ve dış güvenlik tehditleri nedeni ile birçok noktada özel haber ajanslarının sağladıkları bilgiye güvenmemesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda üçüncü bir formül sağlanarak yarı özel nitelikte kurulan haber ajansları şekil bakımından bağımsız habercilik koşullarını sağlamanın bir çabasını oluştururken, yarı özel ajansların tarafsız haber anlayışı noktasındaki tartışmalar günümüzde hala devam etmektedir.

3.10. Rusya'nın Suriye Politikasının Sputnik News Türkçe Haber Ajansı'nda Yansıtılma Biçimi

19. yüzyılın sonlarına doğru kurulmaya başlayan haber ajansları, ilerleyen süreçte basın dünyasında önemli yer edinmişlerdir (Tokgöz, 1972: 155). Devletler, kuruluşundan kısa bir süre sonra, yoğun bilgi aktarımı yapan ajansların, kendi denetimleri altında olmaları gerektiğini keşfetmişlerdir. Daha sonraki savaş dönemlerinde, gerçek bilgileri yaymak yerine propaganda aracı olarak kullanmak, ulusal gereksinimden doğmuş bile olsa, ajansları gerçek amaçlarından uzaklaştırdığından, özellikle savaş dönemlerinde, ajans haberleri şüpheyle karşılanır olmuştur (Girgin, 2002a: 108).

İkinci Dünya savaşı ile birlikte, öncekilere ek olarak neredeyse tüm ülkeler kendi haber ajanslarını kurmuşlar, savaş koşullarının kalkmasıyla da, uluslararası haber ajansları, propaganda kuruluşları olma özelliğinden uzaklaşıp, ajans haberciliğinin güvenilirliği ilkesi tekrar önem kazanmaya başlamıştır (Girgin, 2002b: 4).

Fakat buna rağmen bahsedilen dönem kadar yoğun bir şekilde olmasa da günümüzde de uluslararası ajansların propaganda amacı güttüğü durumlar yaşanmaktadır. Her ne kadar İkinci Dünya Savaşı kadar büyük bir savaş olmasa da, hem dünyadaki süper güçlerin hem bölge ülkelerinin gündemlerini önemli derecede meşgul eden, Suriye iç savaşında Rusya'nın resmi haber ajansı konumundaki Sputnik News Haber Ajansı'nın yayıncılık politikası özellikle batı tarafından Putin dostu yayın yaptığı nedeniyle yoğun bir şekilde eleştiri almaktadır⁵.

Bu bağlamda belirli parametreler çerçevesinde çalışmaya dâhil edilen yirmi iki haber üzerinden Rusya'nın Suriye sorununda izlediği politikaların, Sputnik News Türkçe 'de yansıtılma biçimini değerlendirmek söz konusu iddialara açıklık kazandıracaktır. Bunun için Teun A. Van Dijk'in geliştirdiği, medya yayınlarının analizini yapmaya elverişliliğiyle öne çıkan eleştirel söylem analizi yönteminin

---

⁵Almanya İçişleri Bakanlığı ve Federal Anayasa Koruma Teşkilatı, tarafından yapılan açıklamaya göre Putin yönetimi enformasyon alanında hâkimiyetini genişletmek amacıyla Almanya'daki medya varlığını artırmaktadır. Ayrıca devlet ait kuruluşların toplumu yanıltmak için bağımsız medya kuruluşları maskesi altında faaliyet yürüttüğünü öne sürmüştür

kullanımı, haber bilgilerinin arkasındaki söylemlerin ortaya konulması açısından önem taşımaktadır.

3.11. Sputnik News Türkçe Haber Analizleri

3.11.1. Haber 1 - Rusya Hava-Uzay Kuvvetleri'nin Suriye'deki Operasyonunun Detayları

Şekil 1. Rusya hava-uzay kuvvetleri'nin Suriye'deki operasyonunun detayları ([https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201609301025083440-rusya-hava-uzay-kuvvetlerinin - Suriyedeki-operasyonunun-detaylari/](https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201609301025083440-rusya-hava-uzay-kuvvetlerinin-Suriyedeki-operasyonunun-detaylari/) Erişim Tarihi:06.06.2019)

Haber metninde Rusya'nın Suriye'de 30 Eylül 2015'te askeri operasyonlara başlaması meşru temellere dayandırılmaya çalışılmıştır. Ardından yaşanan askeri hareketlilik sonrası bölgede bulunan bir diğer küresel güç olan ABD ile masaya oturulduğunu fakat barışın kalıcı olmadığını bunun nedeninin ise ABD'nin bölgedeki gruplaşmayı tetiklemesi olarak gösterilmiştir. ABD ile 12 Eylül'de yapılan ateşkes antlaşmasına İran'ın saygı duyduğunu fakat muhalefetin ve farklı terör örgütlerinin ise ateşkesi yeniden gruplaşmak için kullandığı ifadelerine yer verilmiştir.

Haber değerlendirildiğinde Rusya'nın 2015 yılında Suriye'de başlattığı operasyon haklı temellere dayandırılarak meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Rusya'nın kendine ait olmayan çok uzak bir coğrafyadaki varlığının uluslararası çevrelerce sorgulanmasına yönelik bir meşruiyet arayışı bu haberde yer alan ve benzer nitelikteki açıklamalarla meşru zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Ayrıca operasyonun hedefinin terör grupları olduğu belirtilerek, bölgenin terörden arındırılması amacıyla operasyon başlatıldığı öne çıkarılmıştır. Bu yönüyle özellikle terör örgütlerinden bahsedilmesi ve bölgenin terörden arındırılmasının hedef olarak ifade edilmesi, evrensel ve insani bir amaç güdüldüğünü ortaya koyarak dünya kamuoyunun desteğini alma, bu doğrultudaki eleştirileri bertaraf etme niyeti taşımaktadır.

Haberden yola çıkarak Sputnik News Türkçe 'in terör örgütü tanımını Rusya'nın çıkarları doğrultusunda yaptığı görülmektedir. İçerikte yer alan bilgilere göre asıl hedefin IŞİD ve terör grupları olduğu belirtilmiştir. Fakat Rusya'nın operasyonunun Esad'a muhalif tüm gruplara yönelik olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda Esad'a muhalif tüm gruplar terör örgütü olarak değerlendirilmiştir. Rusya'nın Suriye'ye yönelik sürdürdüğü operasyonlarda elde edilen başarıların sonucunda, Esad'a muhalif grupları rejimle barış konusunda masaya yönelttiği ve 29 Ocak'taki Cenevre görüşmelerine giden yolu açtığı belirtilmiştir. Daha sonra Rusya ve ABD arasında yapılan görüşmeler sonucunda 27 Şubat'ta ilan edilen ateşkes sürecine IŞİD' in dâhil edilmediği açıklanmıştır.

Haberin içeriğinde yapılan operasyonlar kronolojik sırayla verilirken, IŞİD' den başka terör grubu ya da ılımlı muhalif olarak adlandırılan oluşumlara yönelik isim verilmezken, bu ifade tarzı operasyonların sadece IŞİD' e yönelik yapılmış olduğu algısı yaratmıştır. Fakat Rusya ve ABD arasında yapılan ateşkese IŞİD' in dâhil edilmemesi operasyonların başka gruplara yönelik olduğunu açıkça göstermektedir. Nitekim operasyonlarda elde edilen başarıların muhalifleri masada barış için girişimlere yöneltmesi, operasyonların Esad rejimine muhalif tüm gruplara yönelik olduğunu göstermektedir.

3.11.2. Haber 2- ABD, Türkiye’de Renkli Devrim mi Planlıyor?

Şekil 2. ABD, Türkiye’de Renkli Devrim mi Planlıyor (<https://tr.sputniknews.com/analiz/201602251021129458-abd-turkiye-erdogan-renkli-devrim/> Erişim Tarih: 28.12.2019)

Fırat Kalkanı Harekatından yaklaşık altı ay önce yayınlanan haberde; Türkiye’nin Suriye’ye yönelik herhangi bir operasyonunda Erdoğan’ın aşırı güç kaybedeceği, bu süreçte Amerika’nın Türk ordusu ve MİT içindeki ajanlarını kullanarak ortaya çıkan zayıflıklardan faydalanacağı, ABD'nin asıl hedefinin, sosyal huzursuzlukları destekleyerek renkli bir devrimin önünü açmak olduğu öngörülerinde bulunulmuştur. Ayrıca Washington'ın Erdoğan'ı, İran ve Rusya'yla doğrudan bir çatışmaya sürüklediğini ABD'li gazeteci Mike Whitney'in görüşlerine dayandırılarak ifade edilmiştir.

24 Ağustos 2016’da başlayacak olan Fırat Kalkanı Harekatının sinyallerinin verildiği günlere yayınlanan haberde olası bir operasyonun, Türkiye açısından sonuçları ortaya konulmuştur. Erdoğan’ın tuzağa çekildiği ve gizli Sykes-Picot Anlaşmasından

beri ilk kez Ortadoğu'nun yeniden şekilleneceği bir haritanın çıkacağı sonucuna varılmıştır.

Rusya'nın Esad yönetimini desteklemesinden dolayı Türkiye'nin Suriye'ye yönelik olası bir operasyonunda Moskova'nın durumdan olumsuz etkileneceği açıktır. Fakat haberin detaylarında bu hoşnutsuzluk ABD ile Türkiye ilişkileri açısından ortaya konulmuştur. Bu bağlamda ABD ile Türkiye arasındaki anlaşmazlıklar vurgulanarak, olası bir operasyonun Ankara-Washington arasındaki ipleri koparacağı ifade edilmiştir. Ayrıca ABD'nin Türkiye'yi bilinçli politikalarla Rusya ve İran'la çatışmaya sürüklediği ifade edilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin Suriye'ye yönelik olası bir operasyonun sonuçlarının çok ağır olacağı gözdağı verircesine ifade edilmeye çalışılmıştır.

Haberin inandırıcı olması için, haberin içeriğindeki iddalar ABD'li bir gazetecinin görüşlerine dayandırılmıştır. Sputnik News Türkçe'de yer alan çeşitli haberlerde, Türkiye ABD yanlısı politika izlemekle suçlanmıştır. ABD yanlısı dış politikayı terk edip bölgesel anlamda çözüm girişimlerine yöneldiği sürece çözüme ulaşacağı yönünde eleştirilerde bulunulmuştur. Fakat bu haber özelinde ise ABD karşıtı dış politika izlemesinin sonuçlarının ağır olacağı belirtilmiştir. Bu açıdan, Sputnik News Türkçe'nin, net bir şekilde Rusya'nın dış politikasına paralel haber yaptığı ifade edilebilir.

3.11.3. Haber 3- ABD'ye meydan okuyan Erdoğan'ın günleri sayılı

Haber, Amerikalı yazar Michael Collins'in, görüşlerine dayandırılmıştır. Recep Tayyip Erdoğan'ın Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'la sıcak diplomatik ilişkiler yürüttüğünü hatırlatan Collins, dönemin Amerikan Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın Esad rejimi karşıtı dış politikayı açıklamasının ardından Esad-Erdoğan arasındaki samimi ilişkilerin bozulduğunu belirtmiştir.

Dünya'da yaşanan geniş ölçekli sorunlar genel olarak kutuplaşmayı tetiklemiştir. Başladığında iç savaş şeklinde olan Suriye meselesi ilerleyen dönemde küresel ve bölgesel güçlerin olaya dâhil olması ile birlikte etkisini artırmıştır. Rusya, Çin ve İran

Esad rejiminden yana tavır sergilerken, Amerika, Türkiye ve AB ülkeleri muhaliflerin yanında yer almıştır.

Şekil 3. ABD'ye meydan okuyan Erdoğan'ın günleri sayılı
(<https://tr.sputniknews.com/analiz/201603011021226936-abd-erdogan-suriye-obama/>
Erişim Tarihi: 28.12.2019)

Haberde Amerikalı bir gazetecinin ağzından verilen bilgiler ve yapılan eleştiriler aslında yayın organının bakış açısını yansıtmaktadır. Bu bağlamda Amerika'nın Erdoğan yönetimi ve Türkiye için çokta güvenilir olmadığına gönderme yapılmaya çalışılmıştır.

Haberin detaylarında Suriye meselesi öncesi Erdoğan ve Esad arasındaki sıcak ilişkiler vurgulanarak, Ankara'nın kendi inisiyatifi dışında ABD'nin güdümünde hareket ettiği belirtilmiş bu yönüyle belirgin olmayan bir eleştiri yapılmıştır. O kadar ki, Türkiye'nin YPG konusundaki ısrarının terörle mücadele niyeti taşımadığı ve bu ısrarın Erdoğan yönetimini felakete sürüklediği ifade edilmiştir.

Haberde bir gazetecinin ağzından aktarılan iddialar, Erdoğan'ı gerek iç siyaset gerekse uluslararası siyaset bağlamında ciddi sıkıntılara sürükleyecek niteliktedir. Herhangi bir dayanağı olmayan bu asılsız iddiaların haberleştirilmesinin en önemli sebebi, Amerika ile ittifak halinde olan Recep Tayyip Erdoğan yönetimini Amerika'dan uzaklaştırma ve Rusya'ya daha fazla yaklaştırma niyetidir.

Haber görseli olarak, Erdoğan'ın gölge şeklindeki karanlık bir fotoğrafına yer verilmiştir. Bu şekilde okuyucularda karanlık bir Erdoğan algısı oluşturulmaya çalışıldığı da barizdir.

“ABD'ye meydan okuyan Erdoğan'ın günleri sayılı” başlığı ile içerikte anlatılan detaylarla çokta ilgili olmayan bir ifade ortaya konulmuş, çarpıcı bir başlıkla habere ilgi çekilmeye çalışılmıştır.

3.11.4. Haber 4- Rusya ve Suriye İnsanlığı Terör Tehdidinden Koruyor

Haber 4'de, 2015 yılında IŞİD' i bahane ederek Suriye'de doğrudan hava harekâtına başlayan Rusya'nın, yaklaşık bir yıl sonra operasyonlarda büyük başarı elde ettiği yansıtılmıştır. Ayrıca, operasyonların Suriye cephesinde büyük bir memnuniyet yarattığı, aynı zamanda dünya barışına önemli katkılar sağladığı dünya kamuoyuna servis edilmiştir.

Haberin devamında Rusya dışında bölgede etkin olan ya da olmaya çalışan diğer ülkelerin Suriye'deki amacının, ülkede kontrolü ele geçirmek olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda haber içeriğiyle Rusya'nın Suriye'deki varlığını masumlaştırma gayretlerinin yanı sıra Rusya'nın BM kararlarına bağlı kaldığını ve Suriye meselesinde

etkin rol alan ülkeler arasında uluslararası hukuku ihlal etmeyen tek ülke olduğu ifade edilmiştir.

Şekil 4. Rusya ve Suriye İnsanlığı Terör Tehdidinden Koruyor (<https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201609281025046262-rusya-ve-suriye-insanligi-teror-tehdidinden-koruyor/>Erişim Tarihi:06.06.2019)

Haberin detaylarında yer alan bilgilerde Suriye ile ilgili verilen birçok haberde olduğu gibi gerçekleştirilen operasyonlarda IŞİD' e karşı sağlanan başarılar ön plana çıkarılmıştır. Bu yolla Rusya'nın Suriye'deki varlığının gerek bölgedeki istikrar gerekse dünya barışı açısından nasıl büyük bir gereklilik olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Haberde bütün bunlara ek olarak Rusya'nın müttefiki olan Esad'ın ülkedeki resmi yönetim olduğu ifade edilmekte, bu bağlamda Esad yönetimi tarafından bölgede yürütülen her türlü operasyon ve faaliyetlerin haklı temelleri olduğu vurgulanmaktadır. Bu ifadelerle Rusya'nın bölgedeki varlığının yanı sıra dünya kamuoyunda meşruiyetini kaybetmiş Esad yönetimine de haklılık ve meşruiyet atfedilmeye çalışılmıştır.

Haber başlığında ve metninde “Rusya ve Suriye insanlığı terör tehdidinden koruyor” ifadelerine yer verilmiştir. Bu yolla, terörle mücadele konusunda bir adım daha ileri gidilerek sergilenen mücadelenin, insanlık adına taşıdığı önem yansıtılmıştır. Rusya’nın, bölgede uluslararası hukuku ihlal etmeyen tek ülke olduğu belirtilerek, Rusya’nın bölgedeki varlığına kazandırılmak istenen meşruiyet perçinlenmek istenmiştir.

Bu söylemsel mesajlar Rus hava kuvvetlerine ait uçak görseliyle desteklenip Rus askeri gücüne de gönderme yapılmak suretiyle güç ve gücün etkisi ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.11.5. Haber 5- Türk Ordusunun Esad’ı devirmesi imkânsız

Şekil 5. Türk ordusunun Esad’ı devirmesi imkânsız (<https://tr.sputniknews.com/rusya/201611301026060213-puskov-turkiye-suriye-esad/> Erişim Tarihi: 31.12.2019)

Fırat Kalkanı Harekâtı devam ederken yapılan haberde Rus parlamentosundan Aleksey Puşkov' un görüşleri aktarılmıştır. Erdoğan'ın, Fırat Kalkanı operasyonunun amacının "Devlet terörü estiren zalim Esad' in hükümdarlığına son vermek" olduğu yönündeki açıklamasını kişisel Twitter adresinde değerlendiren Puşkov, "Erdoğan, Türk ordusunun Esad'ı devirmek için Suriye'ye girdiğini açıkladı. Ama bu hedef mümkün gibi görünmüyor" dediği belirtilmiştir.

Suriye meselesi çözümü konusundaki en büyük sorunlardan birisi Esad rejiminin varlığı olmuştur. Haberin detaylarında Erdoğan'ın yaptığı açıklamaya değinilerek, Rusya'nın desteklediği Esad rejiminin Türkiye tarafından devrilmesinin mümkün olmadığını altı çizilmiştir. Moskova, Esad rejimi ile yapılan askeri ve ekonomik anlaşmalar çerçevesinde rejimin devamlılığını Ortadoğu'daki çıkarları ile bağdaştırmıştır. Bu nedenle Esad rejimine yapılan saldırıları kendisi için bir tehdit olarak algılayan Moskova'nın, haber içeriğinde Fırat Kalkanı Harekâtı'nın amacına ulaşamayacağını ifade eden görüşleri paylaşılmıştır.

Birçok haberde olduğu gibi haber ajansı ortaya koyduğu düşünce, yorum ve eleştirileri konuyla bağlantılı yetkili ya da uzman birinin ağzından aktarmayı tercih etmiştir. Bu bağlamda, Türkiye ile Rusya'nın ilişkilerini etkilememek adına belirgin bir hassasiyetle uygulandığı bariz belli olan bir yaklaşımla Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekâtı'nda başarı elde edemeyeceği ve Esad'ı devirme amacına ulaşamayacağı Parlamento üyesi Aleksey Puşkov'un ağzından aktarılmıştır.

3.11.6. Haber 6- Erdoğan Moskova'yı karşısına alırsa, Türkiye'nin sonunu getirmiş olur

Haber, Erdoğan ile Putin arasında yapılan görüşmenin yorumlanması üzerine kurulmuştur. Genel anlamda Türkiye'deki durumun iyi olmadığı, başarısız bir dış politika sürdürüldüğü, Amerika başta olmak üzere batılı ülkeler ile ilişkilerin bozulduğu ifade edilmiştir. Komşu Yunanistan ve Ermenistan ile de ilişkilerin benzer şekilde olduğu belirtilmiştir. Bu şartlar altında Türkiye ile Rusya'nın görüşme yaptığı, Ankara'nın böyle zor durum içerisinde olması nedeniyle Moskova'ya uygun hareket etmek zorunda olduğu belirtilmiştir.

Şekil 6. Erdoğan Moskova'yı karşısına alırsa, Türkiye'nin sonunu getirmiş olur (<https://tr.sputniknews.com/rusya/201703101027578292-erdogan-moskovayi-karsisina-alirsa-turkiyenin-sonunu-getirmis-olur/> Erişim Tarihi: 30.12.2019).

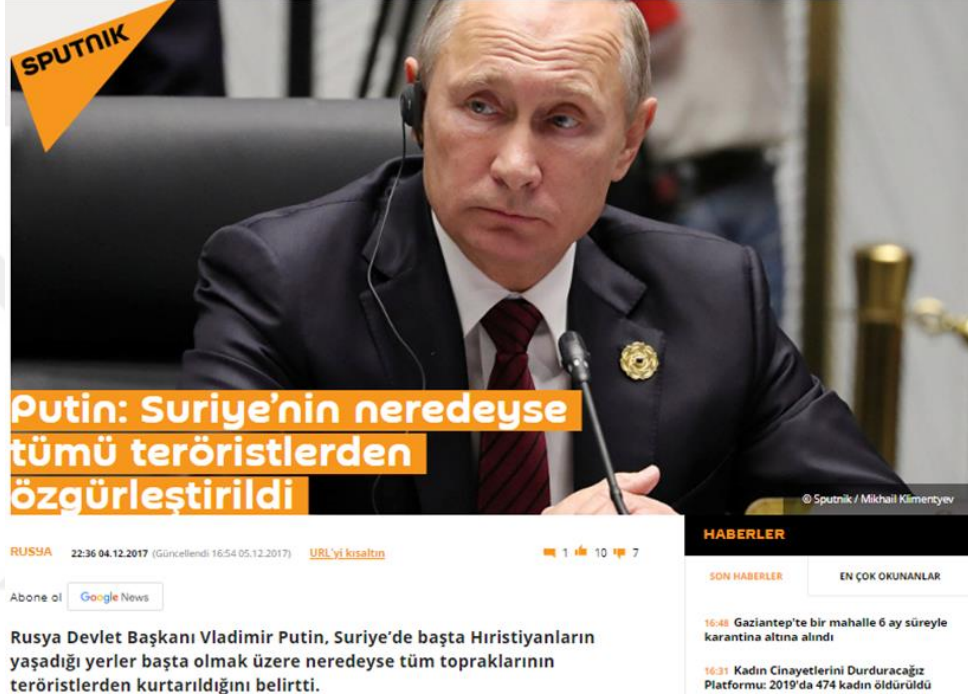
10 Mart 2017'de yapılan Erdoğan Putin görüşmesini yorumlayan, Stepanyan'ın, görüşlerine yer verilen haberde, Türkiye'nin dış siyasette zor durumda olduğu farklı örneklerle ifade edilmiş, bu zor durumdan kaynaklı görüşmelerin Rusya çıkarları doğrultusunda sonuçlanacağına değinilmiştir. Şayet Türkiye Moskova karşıtı bir politika izlerse Türkiye'nin çok zor durumda kalacağı belirtilmiştir.

Haberin detaylarında Türkiye'nin zor şartlarda olmasına karşın Rusya ile eşit diyalog yürütme çabası içerisinde olduğu, görüşmelerin başarısı için Rusya'nın bu duruma uygun hareket ettiği belirtilmiştir.

Haber içeriğinde ortaya koyulan veriler ve yapılan yorumlar aracılığıyla Türkiye'nin Rusya karşısında eşit şartlara sahip olmadığı bu yüzden Suriye sorununda Rusya ile ortak hareket etmesi gerektiği yönünde bir algı yaratılmaya çalışılmıştır. Bunu sağlamak adına haber merkezinin doğrudan yorum içeren bir metin

oluşturmasının güvenilir olmayacağı tahmin edildiğinden Stepanyan'ın yorumları ön plana çıkarılmıştır.

3.11.7. Haber 7- Putin: Suriye'nin Neredeyse Tümü Teröristlerden Özgürleştirildi

Şekil 7. Putin: Suriye'nin neredeyse tümü teröristlerden özgürleştirildi (<https://tr.sputniknews.com/rusya/201712041031258024-putin-suriyenin-neredeyse-tumu-ozgurlestirildi/> Erişim Tarihi: 31.12.2019)

Haberin detayları Putin'in görüşlerine dayandırılırken, Suriye'deki terörün Rusya tarafından durdurulduğu iddiasına yer verilmiştir. Bu haberden bir gün sonra yayınlanan haberde ise, Suriye'deki terörün kaynağının dış müdahaleler olduğu savunulmuştur (<https://tr.sputniknews.com/rusya/201712051031274816-lavrov-ortadoguda-terorun-tirmanmasinin-nedenini-acikladi/> Erişim Tarihi: 31.12.2019). Bahsi geçen iki haber birlikte değerlendirilirse, Suriye'de teröre karşı savaşan ve büyük ölçüde başarılı olan bir Rusya bulunurken, Suriye'ye müdahale eden diğer devletlerin

pragmatist çıkarlar içerisinde politikalar izlediği ve terörü körüklediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası güçlerin Suriye meselesine müdahil olma gerekçesi, Suriye’de yaşanan terör faaliyetlerine karşı mücadele ve Suriye’ye barış ve huzuru getirme olmuştur. Fakat Suriye krizinde bir yandan terör örgütü ve muhalif grup arasında ayırım yapma konusunda görüş ayrılığı yaşanırken bir taraftan Esad yönetiminin meşruluğu sorgulanır olmuştur.

Haberin detaylarında Esad rejiminin devamını savunan Rusya’nın, Suriye’de terör ile mücadele konusunda etkin bir mücadele sürdüğü ve neredeyse bütün ülkeyi terörden arındırdığı belirtilmiştir. Sonrasında ise savaştan dolayı zarar gören bölgelerin inşası için her türlü yardıma açık olduğu ifade edilmiştir.

Suriye’de terör ile mücadele konusunda elde ettiği başarılar ifade edilerek, Moskova’nın Suriye’deki meşruiyeti vurgulanmıştır. Yeniden inşası konusunda verilen mesaj ise Rusya’nın, Suriye’de kalıcı olmak niyetinde olduğunun bir göstergesi olmuştur.

3.11.8. Haber 8- Suriye'deki Başarı Rusya Değil Koalisyon Ait

Haber, Suriye topraklarının terör örgütlerinden arındırılmasına yönelik operasyonlardaki başarıyı ele almaktadır.

Haberin detayında ABD Savunma Bakanlığı Ortadoğu Masası Sözcüsü Eric Pahon’ un görüş ve ifadeleri aktarılmıştır. Pahon’ un "Suriye rejimi ve Rusya, IŞİD' e karşı operasyonlarda ciddi bir yaklaşım veya sorumluluk takınmadı. IŞİD' e karşı operasyonların yalnızca küçük bir kısmını gerçekleştirdi. Irak ve Suriye topraklarının büyük kısmı uluslararası koalisyon ve müttefikleri tarafından kurtarıldı” ifadelerine yer verilmiştir.

'Suriye'deki başarı Rusya değil koalisyona ait'

KARİKATÜR

20:12 05.12.2017 (Güncellendi 20:34 05.12.2017)

[URL'yi kopyala](#)

1 3 7

Abone ol [Google News](#)

ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon) Ortadoğu Masası Sözcüsü Eric Pahon, Suriye topraklarının büyük bölümünün militanlardan temizlenmesinin Rusya'nın değil, ABD öncülüğündeki koalisyonun başarısı olduğunu ileri sürdü.

Şekil 8. Suriye'deki başarı Rusya değil koalisyona ait

(<https://tr.sputniknews.com/karikatur/201712051031275137-isis-koalisyon-rusya-suriye-basari/> Erişim Tarihi: 31.12.2019)

Suriye sorunu çözümü noktasında ulusal güçler arasında fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Masada tartışılan birçok konu arasında en önemlilerinden biride Suriye’de bulunun grupların terör örgütü olarak sınıflandırılması konusu olmuştur. Suriye’de bulunun neredeyse bütün terör grupları farklı ülkeler tarafından terör örgütü olarak kabul edilmemiştir. Hâlihazırda üzerinde terör örgütü olduğu noktasında anlaşılan IŞİD ise ayrı bir konumda yer almaktadır. Çünkü neredeyse bütün ulusal güçler IŞİD’ i terör örgütü olarak kabul etmiş ve Suriye savaşına dâhil olma konusunda referans olarak IŞİD’ e karşı savaşmayı göstermiştir. Fakat bu noktadan sonraki eleştiriler IŞİD’ e karşı savaşma konusunda samimiyetsizlik suçlaması olmuştur. Haberin detaylarında da tam da bu konu ile ilgili bir içeriğe yer verilmiştir. ABD’li üst düzey bir yetkilinin açıklamalarında yer alan IŞİD’ e karşı Rusya’nın pasif davrandığı konusu, Sputnik News Türkçe’ ye özgü bir karikatürle ifade edilmiştir.

3.11.9. Haber 9 - Rusya: Bizden Önce Topraklarının Yüzde 8'ini Elinde Tutan Suriye Ordusu, Şu Anda Yüzde 96,5'ini Kontrol Ediyor

Şekil 9. Rusya: Bizden Önce Topraklarının Yüzde 8'ini Elinde Tutan Suriye Ordusu, Şu Anda Yüzde 96,5'ini Kontrol Ediyor (<https://tr.sputniknews.com/rusya/201808221034859217-rusya-suriye-ordusu-toprak-kontrolu/> Erişim Tarihi: 08.06.2019)

İçerikte Rus Savunma Bakanlığının yayınladığı bir video kaynak gösterilerek Rusya'nın hava operasyonlarındaki başarısı sayısal verilerle ifade edilmiştir. Birçok güçlü yönetimi derinden sallayıp yıkan Arap Bahar'ının geçen sekiz yıldaki çok şiddetli çatışmalara karşın Suriye rejimini yıkamamasının en büyük etkenlerinden birinin önemli Rus yardımları olduğunun altı çizilmektedir.

Bu ifadeler söylem bakımından değerlendirildiğinde Rusya'nın, Suriye'deki rejimin devamlılığını kendi çıkarları ile bir tuttuğu yapılan yardım ve çalışmaların büyüklüğünden rahatlıkla anlaşılabilir. Görünürde Rusya'nın bütün gayretleri Suriye ve Suriyeliler içindir. Bu bağlamda yapılan yardımların önemi Rusya'nın

operasyona başladığı 30 Eylül 2015'ten önce Esad rejiminin ülke topraklarının sadece yüzde 8'inde kontrolü elinde tutmasına karşın, operasyonların başlamasıyla geçen yaklaşık 3 yıl içerisinde bu oranın yüzde 96,5'e ulaşmış olmasıyla ifade edilmiştir.

Bu haberin ilerleyen kısımlarında yer alan detaylarda Rusya'nın aslında "ben merkezli" bir çıkar hesabıyla hareket ettiği açıkça fark edilmektedir. Zira Suriye'de gerçekleştirilen operasyonlar sayesinde Rus ordusunun, tecrübe kazandığı belirtilmiştir. Ayrıca "231 tane modern ya da modernize edilmiş silah denendi" ifadesine yer verilmiştir. Açıklamalardan hareketle Rusya'nın Suriye'yi bir nevi test ve tatbikat alanı olarak görüp değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Rusya, Suriye'deki varlığını terör gruplarına yönelik insani bir mücadele olarak nitelendirmesine rağmen, haberin detaylarında yer alan ifadelerden yola çıkarak politik ve ekonomik getirisinin yanında askeri anlamda da Rusya'ya birçok faydası olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

3.11.10. Haber 10- Rusya, Suriye'deki Varlığını Koruyacak

Haber 10'da Rusya'nın Suriye'deki varlığının kalıcılığına işret edilmektedir. Esad ile askeri üs konusunda 49 yıllığına yapılan anlaşmadan bahsedilerek, Rusya'nın Suriye'de kalıcı olma niyeti ortaya konulmuştur. Haberin devamında ABD'nin Suriye'den çekilme yönünde yaptığı açıklama değerlendirilmiştir. ABD'nin çekilmeye yönelik açıklamasına şüphe ile yaklaşılmış ve eğer çekilirse Rusya'nın kısa sürede Suriye'de barış ve huzur ortamını tahsis edeceği belirtilmiştir.

2010 yılında Arap ülkelerinde başlayıp neredeyse tüm Ortadoğu'yu etkisi altına alan Arap baharı sürecinde, Rusya ilk başlarda sessiz kalmış, olay Suriye'ye sıçradığında ise durağan politikasını değiştirmiştir. İlk aşamada Suriye rejimini siyasi arenada desteklemiş, daha sonra 2015 yılında askeri anlamda destek vermeye başlamıştır. Rusya'nın bu desteğinin temel nedeni Esad rejimi gittikten sonra Suriye'deki kazanımlarını ve Akdeniz'de bayrak gösterebildiği tek üssü kaybedeceği düşüncesi olmuştur. Arap baharı sürecinin ilk dalgasında Libya'da yaşanan rejim değişikliği sonucu yeni gelen yönetimin Rusya ile olan ticari anlaşmaları fes etmesinden kaynaklanan ekonomik ve politik kayıplar Moskova için önemli bir ders olmuştur.

Rusya, Suriye'deki varlığını koruyacak'

RUSYA 23.25 19.12.2018 (Güncelendi 01.08.20.12.2018) URL'yi kopyala

Rus senatör Frants Klintseviç, Moskova'nın Suriye'deki askeri varlığını koruyacağını, bu ülkede Rusya'nın askeri üslerinin yer aldığını ve askeri danışmanların çalışmaya devam ettiğini belirtti.

Rus parlamentosunun üst kanadı Federasyon Konseyi'nde Savunma ve Güvenlik Komitesi'nin üyesi Frants Klintseviç, Sputnik'e verdiği demeçte Rusya'nın Suriye'deki askeri varlığını korumaya devam edeceği bilgisini verdi.

Klintseviç, "Suriye'de kalıyoruz. Şam ile ülke topraklarında, Tartus ve Hmeimim'de iki askeri üssümüzün 49 yıl boyunca yerleşik kalacağı konusunda anlaşmalar imzalandı. Suriye hükümet ordusunun danıştığı

Rusya ile Suriye, aralarındaki mali işlemleri ulusal para birimleri üzerinden yapma konusunda anlaştı

HABERLER

SON HABERLER EN ÇOK OKUNANLAR

06/06 19:18 Lavrov: ABD, Kırım'da yeniden referandum yapılmasını önerdi

06/06 19:13 Trump Fransa'da konuştu: İngiltere Krallığına olağanüstü bir kadın

06/06 18:54 Yolda bulunduğu içinde 404 küçük altın, 6 burma bilezik ve 2 bin lira olan çantayı Suriyeli sahibine verdi

06/06 18:41 '\$-400 alım süreci bile politik olarak Türkiye'ye yararlı'

06/06 18:22 Yıldırım Diyarbakır'da: Kürdistan mebusu da Lazistan mebusu da vardı

ÖNERİLENER

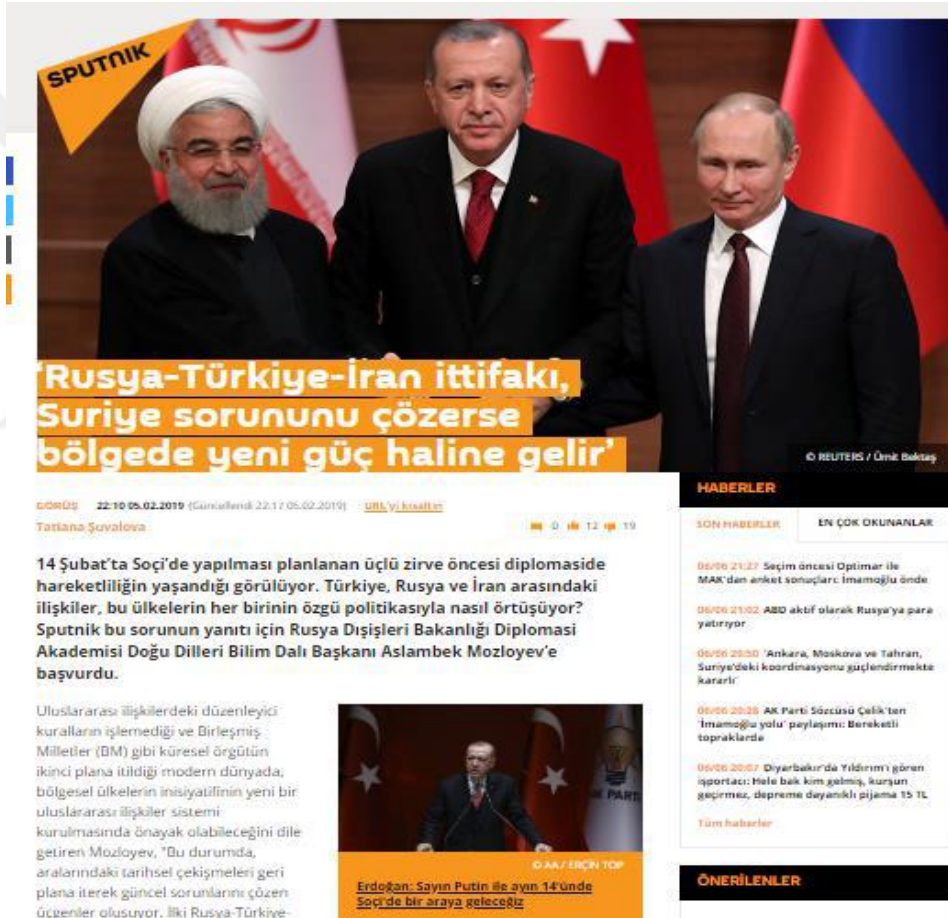
Şekil 10. Rusya, Suriye'deki varlığını koruyacak (<https://tr.sputniknews.com/rusya/201812191036717173-rus-senator-rusya-suriyedeki-varligini-koruyacak/> / Erişim Tarihi: 06.06.2019)

Suriye'yi Ortadoğu'daki çıkarları doğrultusunda önemli bir ülke olarak gören Rusya'nın, haberin detaylarında imzalandığına değinilen 49 yıllık askeri üs anlaşması Suriye'de kalıcı olma niyetinin bir göstergesi niteliğindedir. Nitekim bu anlaşmalar dâhilinde Moskova'nın Suriye'de sadece olayların çözümü noktasında değil siyasi, ekonomik ve askeri anlamda ve uzun vadeli çıkarlarının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Soğuk savaş döneminden sonra 2000 yılında yönetime gelen Putin yönetimi ile birlikte daha aktif dış politika takip eden Rusya, bu doğrultuda Suriye'ye özel önem vermiştir. Suriye'deki Amerikan varlığından rahatsız olan Rusya'nın tavrı haberin

içeriğinde yansıtılarak, ABD'nin Suriye'de terörü tetiklediği belirtilip, çekilmesi durumunda Rusya'nın kısa sürede barış ve huzuru sağlayacağı ifade edilmiştir. Bütün bu ifadeler, Rusya'nın bölgedeki varlık ve etkinliğinin iyi niyetli bir yaklaşımın sonucu olduğunu ve bu yönüyle duruma meşruiyet kazandırma gayretlerini ortaya koymaktadır.

3.11.11. Haber 11- Rusya-Türkiye-İran İttifakı Suriye Sorununu Çözerse Bölgede Yeni Güç Haline Gelir

Rusya-Türkiye-İran ittifakı, Suriye sorununu çözerse bölgede yeni güç haline gelir

22:10 05.02.2019 (Güncelendi: 22:17 05.02.2019) URL'yi kopyala

Tatiana Şovalova

14 Şubat'ta Soçi'de yapılması planlanan üçlü zirve öncesi diplomaside hareketliliğin yaşandığı görülüyor. Türkiye, Rusya ve İran arasındaki ilişkiler, bu ülkelerin her birinin özgü politikasıyla nasıl örtüşüyor? Sputnik bu sorunun yanıtı için Rusya Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi Doğu Dilleri Bilim Dalı Başkanı Aslambek Mozloyev'e başvurdu.

Uluslararası ilişkilerdeki düzenleyici kurulların işlemediği ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi küresel örgütün ikinci plana itildiği modern dünyada, bölgesel ülkelerin inisiyatifinin yeni bir uluslararası ilişkiler sistemi kurulmasında önayak olabileceğini dile getiren Mozloyev, "Bu durumda, aralarındaki tarihsel çekişmeleri geri plana iterek güncel sorunların çözümü için bir araya gelmeleri gerekiyor. İlk Rusya-Türkiye-

HABERLER

EN ÇOK OKUNANLAR

06/06 21:27 Seçim öncesi Optimar ile MAK'den anket sonuçları: İmamoglu önde

06/06 21:02 ABD aktif olarak Rusya'ya para yatırıyor

06/06 20:30 'Ankara, Moskova ve Tahran, Suriye'deki koordinasyonu güçlendirmekte kararlı'

06/06 20:28 AK Parti Sözcüsü Çelik'ten 'İmamoglu yolu' paylaşımı: Bereketli topraklarda

06/06 20:07 'Diyarbakır'da Yıldırım'ı gören şüpheliler: Hala bak kim galsin, kaçırıp geçirmez, depreme dayanıklı pijama 15 TL

Tüm haberler

ÖNERİLENLER

Erdoğan, Sayın Putin ile ayın 14'ünde Soçi'de bir araya geleceğiz

Şekil 11. Rusya-Türkiye-İran İttifakı Suriye Sorununu Çözerse Bölgede Yeni Güç Haline Gelir (<https://tr.sputniknews.com/columnists/201902051037497099-turkiye-rusya-iran-suriye-astana-ibirligi/>Erişim Tarihi: 06.06.2019)

Haber, bölgenin önemli aktörlerinden Rusya, Türkiye ve İran arasındaki ittifakın önemini ortaya koyar niteliktedir. Bu bakış açısı, Sputnik News Türkçe'nin ittifakı,

önceki haberlerde olduğu gibi Rusya'nın uluslararası politikaları çerçevesinde değerlendirdiğini göstermektedir.

Haberde, modern dünya düzeninde, uluslararası politikada düzenleyici kuralların işlevselliğini kaybettiği ve Birleşmiş Milletler gibi ulus üstü organizasyonların ikinci plana atıldığı ifade edilmiştir. Bölgesel sorunların çözümünde devletlerin kişisel girişimlerinin, yeni ve daha işlevsel bir uluslararası ilişkiler sistemi kurulmasına öncülük edeceği vurgulanmıştır. Bu anlamda Türkiye-Rusya-İran gibi ülkelerin, sorunların çözümünde daha pratik bir kısa yol oluşturduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak, konuyla ilgisi olsun ya da olmasın açık veya gizli olarak, doğrudan veya dolaylı olarak bütün sorunların çözümüne dâhil olan Amerika ve diğer Batı devletleri devre dışı kalmaktadır. Bu durumun yanı sıra, Rusya'nın da içinde bulunduğu Astana görüşmelerinin, Suriye meselesinin çözümü noktasında, ABD'nin önderlik ettiği Cenevre görüşmelerine nazaran çözüme daha yakın olduğu bildirilmiştir. ABD'nin bu durumun farkında olarak Astana sürecini baltalama yönünde politikalar takip edeceği ifade edilmiştir. Türkiye, Rusya ve İran'ın siyasi elitinin, bu durumun farkında olarak hareket etmesi gerektiği konusunda uyarı yapılmıştır. Astana görüşmelerinin üç ülkesi arasında iş birliğinin giderek artacağı ve bölgede yeni güç merkezi oluşturacağı ifade edilmiştir. Eğer Astana süreci Suriye sorununa çözüm üretebilirse, dünyada çözümsüz hale gelen diğer sorunlar için örnek oluşturabileceği vurgulanmıştır.

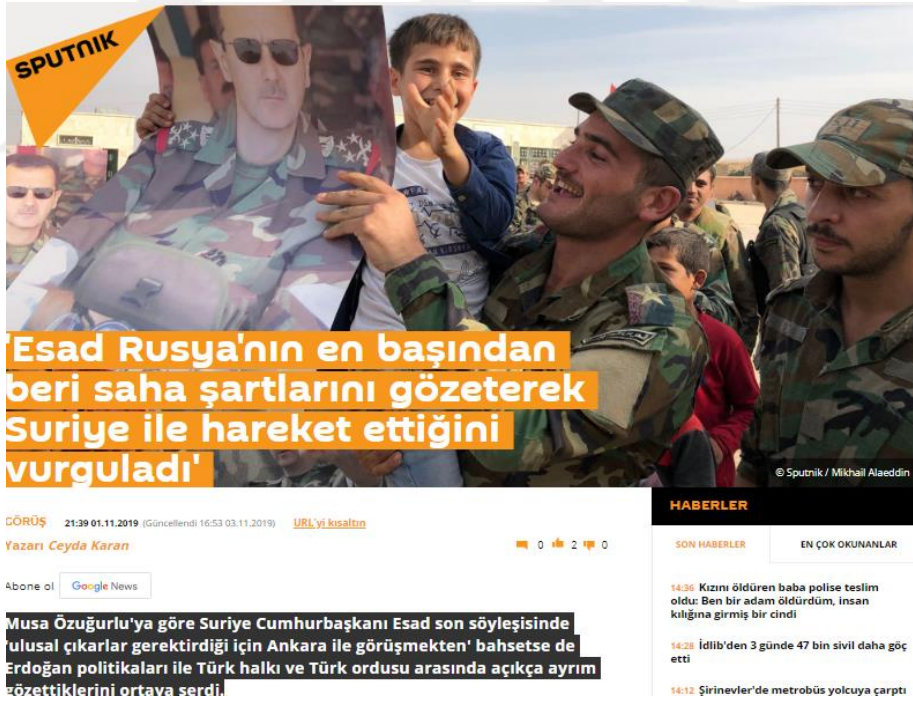
Suriye sorunu konusunda son dönemlerde daha yüksek sesle konuşulan masada çözüm arayışları Türkiye, İran ve Rusya arasında yapılan görüşmeler sonucu somutlaştırılmıştır. Süreç hala devam ederken haberin içeriğinde de olduğu gibi Rusya cephesinde vurgu yapılan konu, ABD ve batılı ülkelerin bu çözüm sürecini baltalamaya yönelik çalışmalar yapabilme ihtimalidir. Ayrıca İran, Rusya ve Türkiye arasındaki bu çözüm arayışlarının nihayete ulaşması noktasında küresel örgütlerin (AB) etkinliğini kaybedeceği vurgusu yapılmıştır.

Haberin detaylarında, batı ile her alanda rekabetin sinyalleri verilmiştir. Birleşmiş Milletler, Cenevre görüşmeleri ve ABD'nin içerisinde bulunduğu her türlü çözüm arayışı olumsuzlaşmıştır. Bu yaklaşım genel olarak değerlendirildiğinde Rusya'nın bölge açısından arz ettiği önem yeniden ön plana çıkarılmıştır. Rusya'nın içinde bulunduğu ittifak da aynı derece önemlidir. Öyle ki, bu ittifak dışındaki hiçbir

uluslararası birliktelik soruna çözüm getirip bölgeye istikrar kazandıracak niteliğe sahip değildir.

Haberin detaylarında Türkiye'nin atmış olduğu bu adımın önemine vurgu yapılmıştır. Daha önceki dönemlerde Ortadoğu'daki sorunların bölge ülkeleri arasında çözüme kavuşturulmamasının sebeplerinden birinin, Türkiye'nin ABD himayesinden kurtulamaması olduğu belirtilmiştir. Ancak günümüzde durumun değiştiği belirtilerek Rusya'nın da içerisinde bulunduğu Türkiye-İran barışının bölgede çözümün habercisi olduğu ifade edilmiştir. Daha önceleri sık sık yapılan Türkiye'ye yönelik ABD yanlısı eleştirisi bu haber özelinde Rusya'nın çıkarlarına göre bir nevi modernize edilmiştir.

3.11.12. Haber 12- Esad Rusya'nın En Başından Beri Saha Şartlarını Gözeterek Suriye İle Hareket Ettiğini Vurguladı

Şekil 12. Esad Rusya'nın En Başından Beri Saha Şartlarını Gözeterek Suriye ile Hareket Ettiğini Vurguladı (<https://tr.sputniknews.com/columnists/201911011040544612-esad-rusyanin-en-basindan-beri-saha-sartlarini-gozeterek-suriye-ile-hareket-ettigini-vurguladi/> Erişim Tarihi: 28.12.2019)

Haberde, ABD'nin Suriye'den çekileceğini ilan ettiği, IŞİD lideri Ebubekir el Bağdadi'nin öldürülmesini duyurduğu ve Türkiye ile Rusya arasında imzalanan mutakabatın hayata geçirildiği bir dönemde Beşar Esad'ın, devlet televizyonu aracılığıyla dünyaya verdiği önemli mesajlara yer verilmiştir.

Suriye'de sekiz yıldır süren iç savaşta ABD başta olmak üzere bazı ülkelerin Suriye Cumhurbaşkanı'nı devirme amaçlarından vazgeçmediği vurgulanırken, sekiz yılda Esad'ın devrilmemesiyle, halk tarafından Esad'ın değerinin anlaşıldığı belirtilmiştir. Bu duruma somut olarak, Suriye iç savaşında insanların göç ettiği yerlerin çoğunlukla rejimin kontrolünde olan bölgeler olduğu örneği verilmiştir. ABD'nin sürekli strateji değiştirdiğini fakat Rusya'nın sabit bir politika izlediği ve aslında Türkiye'ye taviz veriyor gibi görünse de gerçekte bunun bir 'taktik' olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Esad'ın “Moskova saha şartlarına göre hareket ediyor, dolayısıyla şu anda herhangi bir tarzda Rusya'nın Suriye'nin aleyhine olacakmış gibi bir hareketi söz konusuysa, bu aslında gerçekte öyle değil fakat saha şartları öyle gerektirdiği için böyle” dediği ifade edilmiştir. Son kısımda ise; Türkiye'nin ABD'nin çıkarları doğrultusunda bölgede olduğunu ve gerçekte bir şekilde ABD ile gizli bir anlaşma varmış gibi Amerika'nın çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ifade edilmiştir.

Suriye iç savaşının başlangıcından itibaren geçen yaklaşık 8 senelik süreçte Rusya'nın müttefiki olan Esad'ın halk tarafından değerinin anlaşıldığının altı çizilmiştir. Böylece Esad rejiminin ayakta kalmasına sağlayan Rusya'nın Suriye sorunundaki ve Suriye'deki haklılığı vurgulanmıştır. Haberin detaylarında ise Rusya ve Esad'ın iyi anlaşan müttefikler olduğu Türkiye'ye karşı verilen tavizlerin saha şartları gereği uygulandığı belirtilmiştir. Genellikle Rusya açısından bölgede çözüm için Türkiye'nin dostluğu ve öneminden bahsedilerken, bu haber özelinde Rusya'nın Türkiye'ye tanıdığı hakların suni ve saha şartları gereği olduğu düşüncesi Suriye stratejisinin pragmatik boyutunu gözler önüne sermektedir. Son olarak Türkiye'nin ABD çıkarlarına paralel bir politika izlediği belirtilerek, Ankara karşıtı sürdürülen tutumun temellendirilmesi yapılmıştır.

Haberin girişinde, kucağında çocuk bulunan rejim askeri ve Esad posterini içeren görsele yer verilmiştir. Fotoğrafta çocuğun yer alması ve askerle mutlu olması, rejim

askerlerini barışçıl gösterirken Esad posteri de Suriye rejimini onamaya yönelik özel bir mesajın parçası olarak kullanılmıştır.

3.12. ANADOLU AJANSI HABER ANALİZLERİ

3.12.1. Haber 1- Suriye'deki Rus Saldırılarının Kısa Vadeli Sonuçları

Şekil 13. Suriye'deki Rus saldırılarının kısa vadeli sonuçları

(<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-deki-rus-saldirilarinin-kisa-vadeli-sonuclari/446073> Erişim Tarihi: 04.02.2020).

Haberde, Rus hava saldırılarının İdlib, Halep, Hama ve Humus' taki muhaliflerin kontrol ettiği bölgelerde yoğunlaştığı ve Rusya'nın hava saldırılarıyla etkisiz hale getireceğini ileri sürdüğü terör örgütü IŞİD' in, bombardıman nedeniyle hiçbir noktadan çekilmediği ifade edilmiştir. Sahada IŞİD ile en iyi mücadelenin muhalifler tarafından verildiği belirtilirken, yerel kaynaklara dayandırılan bilgilere göre Rus Savunma Bakanlığı'nın açıklamalarının aksine ülkenin doğusundaki Rakka ve Deir ez

Zor' da herhangi bir IŞİD hedefinin vurulmadığına işaret edilmiştir. Hatta Rus operasyonlarının sonucunda muhaliflerin yer yer zayıflamasından istifade eden IŞİD' in muhaliflerin kontrolünde bulunan bazı bölgeleri ellerine geçirmesi sonucu güç kazandığı belirtilmiştir.

Haberin içeriğinde Rusya'nın, Suriye'de 30 Eylül 2015 tarihinde başlatmış olduğu operasyon değerlendirilmiştir. Söz konusu müdahalenin Rusya tarafından dile getirildiği gibi gerçekte IŞİD' i değil daha ziyade Türkiye'nin desteklediği ÖSO ve muhalif olarak adlandırılan diğer gruplara yönelik olduğu iddia edilmiştir. Esad ve Rusya'nın koordineli çalıştığı, Rus kuvvetlerin bombaladıkları noktalara eş zamanlı rejim güçlerinin saldırılar düzenlediği bilgisinin yerel kaynaklar tarafından teyit edildiği ifade edilmiştir.

Anadolu Ajansı'nın bu haberinde Rusya'nın muhaliflere yönelik saldırısından kaynaklanan hoşnutsuzluk belirgin şekilde yansıtılmıştır. Aynı zamanda ÖSO güçlerinin saldırılar karşısında çeşitli başarılar elde ettiği vurgulanmıştır. Bu ifadeler ile Türkiye'nin desteklediği ÖSO' nun güçlü bir yapısının olduğu ortaya konulmak istenmiştir.

Sputnik' te "operasyon" diye adlandırılan harekâtın, Anadolu Ajansı'nda "saldırı" şeklinde ifade edilmesi bile iki resmi ajansın farklı görüşlere sahip olduğunun açık göstergesi olarak yorumlanabilir. Verilen bilgiler ışığında Rusya'nın IŞİD ile mücadele konusunda kâğıt üzerinde verdiği bilgiler ile sahadaki gerçeklerin uyuşmadığı belirtilmiştir. Sahada IŞİD' e karşı en iyi mücadele Türkiye'nin desteklediği muhalifler tarafından verildiği belirtilerek, Rus iddialarının gerçeği yansıtmadığının altı çizilmiştir. Detaylarda iddialar bir adım öteye götürülerek Rusya'nın saldırılarının IŞİD ile savaşan muhaliflere dönük olması sebebi ile IŞİD' in bu durumdan olumlu etkilendiği iddia edilmiştir.

3.12.2. Haber 2- Rusya'nın Operasyonları Suriye'deki Çözüm Arayışlarını Zora Soktu

Şekil 14. Rusya'nın Operasyonları Suriye'deki Çözüm Arayışlarını Zora Soktu (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-nin-operasyonlari-suriyedeki-cozum-arayislarini-zora-soktu/519916> Erişim Tarihi: 02.03.2020)

Rusya'nın Suriye'de 30 Eylül 2015'te başlatmış olduğu hava harekâtından yaklaşık beş ay sonra yayınlanan haberin detaylarında, Rusya'nın Suriye'de yaptığı operasyonların ülkeyi daha kötü bir hale getirdiği ve siyasal çözüm arayışlarını daha da zora soktuğu belirtilmiştir. Ayrıca Suriye'de Rusya'nın ve rejimin saldırılarından dolayı Halep'i terk etmek zorunda kalarak Türkiye sınırına doğru yönelen Suriyeliler için Türkiye'nin misafirperverliğinin önemi vurgulanmıştır.

ABD üzerinden ve ABD'nin konuyu değerlendirme biçiminden hareketle Suriye'deki Rus varlığına değinilmiş ve Moskova'nın Suriye'deki tutumunun masada çözüm arayışlarını baltaladığı ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu tablonun aksine ABD'nin masada çözüm arayışlarına devam edeceği vurgusu yapılmıştır.

Detaylarda verilen mülteci sorunu ise özellikle Suriye ile uzun bir kara sınırına sahip olan Türkiye için hassas bir konudur. Rus saldırılarının Suriye’de mülteci krizine sebep olduğu belirtilmiştir. Yerlerinden edilen mültecilerin büyük çoğunluğunun Türkiye sınırına doğru hareket ettiği ve Türkiye’nin bu konuda çok hassas davrandığı belirtilmiştir. Bu hususta verilmek istenen mesaj, Rusya’nın Suriye politikasından doğan yıkıcı sonuçların Türkiye tarafından onarılmaya çalışıldığı olmuştur. Ayrıca Moskova’nın izlediği politika Suriye’de çözümsüzlüğün nedeni olarak gösterilmiştir.

Haber içeriğinde Suriye’de yerleşmeye ve kalıcı olmaya çalışan Rusya’ya yönelik Türkiye’nin eleştirel bakış açısı ABD Dışişleri Bakanlığı Basın Sözcüsü Toner’ in açıklamasına dayandırılmıştır. Bu yolla Türkiye’nin bu konudaki yaklaşımın meşruiyeti vurgulanmaya ve haklılığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.12.3. Haber 3- Rusya'nın Suriye'deki Saldırıları 1. Yılında Protesto Edildi

Şekil 15. Rusya'nın Suriye'deki saldırıları 1. yılında protesto edildi. (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyanin-suriyedeki-saldirilari-1-yilinda-protesto-edildi/> 655 989 Erişim Tarihi: 06.02.2020).

Haber, 2015 yılında IŞİD' i gerekçe göstererek Suriye'ye yönelik hava harekâtı başlatan Rusya'nın düzenlediği operasyonun ilk yılını geride bırakmasına dair değerlendirmeler içermektedir. Rusya'nın Suriye'deki saldırılarının yerli halk tarafından birinci yılında protesto edildiği belirtilmiştir. Haberde operasyonların IŞİD' i değil sivilleri hedef aldığı ileri sürülmüştür.

Haberin detaylarında, Rus saldırılarının birinci yılını protesto etmek amacıyla toplanan göstericilerin görüşlerine yer verilerek, Rusya'nın geçen süre boyunca hedefinin IŞİD yerine siviller olduğu görüşü öne çıkarılmıştır. Ayrıca yerli halkın Rus zulmünden dolayı öfkeli olduğu net biçimde haberin içeriğine yansıtılmıştır.

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş sırasında muhalefetin yapısı uluslararası güçlerin de olaya dâhil olması ile birlikte çok parçalı bir hal almıştır. Suriye'de muhalif oluşum ve terör örgütü ayrımının yapılamaması ülkeler arasında bambaşka bir paradoksa sebep olmuştur. Haberin detaylarında bu konuya değinilmiştir. Rusya'nın Suriye'de sivilleri katlettiği ve bu durumdan rahatsız olan sivil topluluğun gösteriler düzenlediği ifade edilirken aslında Türkiye'nin bu bağlamdaki bakış açısı yansıtılmaktadır. Şöyle ki, Türkiye destek verdiği muhaliflere saldırılar düzenlemesi dolayısıyla Rusya'nın Suriye'deki varlığından ve operasyonlarından ciddi biçimde rahatsızdır. Söz konusu rahatsızlığın yerel halk tarafından da duyulduğu anlamına gelen protestolar, dünya kamuoyunun gözlerinin Rusya operasyonlarına çevrilmesini sağlayabileceğinden Türkiye'nin Suriye sorununda takındığı siyasete uygun bir yaklaşım sergilenmiştir. Haberin içeriğinde ayrıca Rusya basınında hedefin IŞİD olduğu bilgisinin yanlış olduğu vurgulanmıştır.

Haber, kaynak olarak söz konusu gösteriye katılan sivillere dayandırılmış, içerikte sivil halkın yaptığı gösterilere ait görseller verilerek aktarılan bilgilere meşruiyet kazandırılmak istenmiştir. Bütün bunlarla Suriye iç savaşına barış, huzur ve güvenliği sağlamak için dâhil olduğunu iddia eden Rusya'nın tam aksine bölgede kaosa sebep olduğu, sivilleri katlettiği ve düzeni bozduğu yansıtılmaya çalışılmıştır.

3.12.4. Haber 4- Fırat Kalkanı Harekâtı'nda 960 Kilometrekarede Kontrol Sağlandı

Şekil 16. Fırat Kalkanı Harekâtı'nda 960 kilometrekarede kontrol sağlandı (<https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/firat-kalkani-harekatinda-960-kilometrekarede-kontrol-saglandi/657108> Erişim Tarihi: 01.04.2020)

Haberde, Hava Kuvvetleri Komutanlığınca, Fırat Kalkanı Harekâtı kapsamında terör örgütü İŞİD' e ait Suriye'nin kuzeyindeki hedeflere düzenlenen hava harekâtıyla hedef alınan bölgeler hakkında bilgi verilmiştir. Harekât sırasında binden fazla hedefin imha edildiği ve geniş bir alanda hâkimiyet sağlandığı bilgisi paylaşılmıştır.

Dünya'nın her döneminde devletler için askeri güç zorunlu bir ihtiyaç olmuştur. Günümüz devletleri içinde hala önemini korumaktadır. Ülkeler meşru güvenlik kaygısı hissettikleri durumlarda askeri imkânlarından faydalanmaktadır. Bu sayede güvenlik amaçlı uluslararası arenada güçlerini göstermektedirler. Yürütülen harekâta olası bir

başarısızlığın güvenlik açığı oluşturabilme ihtimali yüksek olduğundan, yaşanan başarısızlık harekâtın kâğıt üzerindeki kazanımlarından daha fazlasını kaybettirebilir. Türkiye de bölgede bunun bilincinde hareket etmiştir. Haberin detaylarında sahada kaydedilen olumlu gelişmeler detaylı şekilde aktarılmıştır. Bu sayede operasyonun başarısı şüpheye yer bırakmayacak şekilde kamuoyuna servis edilmiştir.

Ayrıca yapısı itibari ile Suriye’de sınırların belirsiz olduğu gruplaşmalar, terör grupları ve sivil halk arasında net bir ayırım yapmayı güçleştirmiştir. Bu duruma binaen hedef alınan unsurlar haberin içeriğinde detaylı şekilde verilmiştir.

Suriye’ye müdahale eden bölgesel ve ulusal güçler arasında en büyük fikir ayrılıklarından birini IŞİD oluşturmuştur. Neredeyse bütün devletler birbirini IŞİD ile mücadele konusunda samimiyetsiz olmakla suçlamıştır. Suriye’ye müdahale konusunda yine IŞİD gerekçe gösterilmiştir. Türkiye Suriye’ye komşu olması nedeniyle Suriye operasyonlarını meşru görürken, haberin detaylarında sınır ötesi operasyonun IŞİD’ e yönelik olduğu titizlikle vurgulanmıştır. Bu sayede operasyonun teröre yönelik olduğunun altı çizilerek meşruiyet sağlanmıştır.

3.12.5. Haber 5- Türkiye-Rusya yaklaşması Suriye’de çözümü yakınlaştırır

3 Mayıs’ta Soçi’ de yapılması planlanan kritik Rusya-Türkiye görüşmesinden yaklaşık iki ay önce kaleme alınan haberin içeriğinde, söz konusu görüşmeye dair Türkiye açısından birtakım değerlendirmeler yapılarak öngörülerde bulunulmuştur. SETA İstanbul Genel Koordinatörü Doç. Dr. Altun’ un konuyla ilgili açıklamaları doğrultusunda hazırlanan haberde Türk-Rus ilişkilerinin stratejik ittifak ve jeopolitik rekabet olmak üzere iki dinamikten oluştuğu ve ilişkilerin geliştirilmesi sonucu bölgesel sorunların çözülebileceği vurgusu yapılmıştır.

Suriye meselesinin çözümü konusundan ikiden fazla ülkenin katılımı ile düzenlenen Cenevre ve Astana görüşmelerine ek olarak, birebir görüşmeler de gerçekleştirilmiştir. Haberde, bu görüşmelerden biri olan ve Moskova’da gerçekleşecek Erdoğan-Putin görüşmesi öncesi değerlendirme niteliğinde bir takım öngörüler ve beklentiler gündeme getirilmiştir.

AA 100^{üyl} 1974-2024

TÜRKİYE DÜNYA EKONOMİ SPOR KÜLTÜR SANAT ANALİZ İNFOGRAFIK VİDEO FOTOĞRAF

TÜRKİYE

'Türkiye-Rusya yaklaşması Suriye'de çözümü yakınlaştırır'

SETA İstanbul Genel Koordinatörü Doç. Dr. Altun, "15 Temmuz sonrasında Rusya'nın gösterdiği tavrın Türk-Rus ilişkilerinin normalleşmesinde önemli bir rolü olduğunu ifade etmemiz gerekir" dedi.

27.02.2017

Koronavirüs

ABD ordusunda koronavirüs testi pozitif çıkanların sayısı 89'a yükseldi

Rize'de asılsız koronavirüs haberine soruşturma

Uluslararası Çalışma Örgütü: Koronavirüs nedeniyle 25 milyon kişi işini kaybedebilir

MOSKOVA

Şekil 17. Türkiye-Rusya yaklaşması Suriye'de çözümü yakınlaştırır
(<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-rusya-yakinlasmasi-suriyede-cozumu-yakinlastirir/760252> Erişim Tarihi: 18.03.2020)

Bölgesel ve küresel anlamda Suriye Krizi'nin çözümünde kilit aktörlerden olan Rusya ve Türkiye arasında liderler bazında Rusya'da yapılacak görüşme öncesinde yapılan değerlendirmeler sonucunda Türkiye ile Rusya'nın birbirine yaklaşmasının ve iyi ilişkiler kurmasının Suriye'de çözümü hızlandıracağı vurgulanmıştır. Bu bağlamda Rusya'nın, Türkiye ile daha sıcak ilişkiler kurma konusunda istekli olduğu, dahası Türkiye'nin dostluğuna ihtiyaç duydu belirtilmiştir.

Haberde genel anlamda görüşmenin taşıdığı öneme değinilmesinin yanı sıra Rusya'nın, çözüm için Türkiye'nin varlığına ve etkinliğine duyduğu ihtiyaç doğrultusunda hareket etme mecburiyeti ortaya konulmuştur. Bu anlamda Rusya'nın

bölgede Türkiye'nin dostluğunu ve yakınlığını kaybetmek istemeyeceği öngörüsü vurgulanmıştır. Bütün bunların ışığında haber içeriğinden, Türkiye'nin kritik görüşme öncesi masada eşitlik konusunda bir takım kaygı ve beklentiler içinde olduğu da anlaşılmaktadır.

3.12.6. Haber 6- Pentagon: Türkiye ile Krizde Değiliz

Şekil 18. Pentagon: Türkiye İle Krizde Değiliz (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pentagon-turkiye-ile-krizde-degiliz/1042775> Erişim Tarihi: 11.03.2020)

Haberde Türkiye'nin başlattığı Zeytin Dalı Operasyonunun Amerika cephesinden değerlendirilmesi ele alınmıştır. Bu bağlamda operasyonun Türkiye ile Amerika arasında bir krize sebep olmadığı ancak IŞİD' le mücadeleye katkı sağlamayacağı belirtilmiştir.

Haberin detaylarında ABD tarafından yapılan açıklamaya yer verilmiş, Türkiye'nin Afrin' e yönelik Zeytin Dalı Harekatı'nın dikkatleri ABD öncülüğünde yürütülen IŞİD karşıtı operasyonlardan başka yöne çekeceği ifade edilmiştir. Fakat devamında Ankara'nın meşru güvenlik kaygılarının olduğuna vurgu yapılarak, ABD ile Türkiye arasında bir kriz olmadığına dikkat çekilmiştir. Türkiye'nin güvenlik kaygıları ile ABD'nin Suriye'de IŞİD ile mücadele amacını birbirine uyumlu hale getirmeye yönelik çalışmaların olduğu ileri belirtilmiştir.

Suriye sorununun çözümü noktasında ABD ve Türkiye arasında en önemli fikir ayrılıklarından birisi, ABD tarafından Ankara'nın terörist unsur olarak kabul ettiği YPG' ye destek vermesi olmuştur. Zeytin Dalı Harekatı ile birlikte sahada Türkiye ve YPG' nin karşılaşma ihtimalinin artması ABD'de bir tedirginlik yaratmış olsa da haberin içeriğinden anlaşıldığı kadarı ile ABD'nin her ne kadar Türkiye'nin operasyonlarından memnun olmasa da duruma meşru güvenlik açısından bakıldığı görülmektedir. Sahada iki grubun karşılaşma ihtimali değerlendirilerek sonuçlarının istenmeyen durumlar doğurabileceği belirtilmiştir. Detaylarda YPG kastedilerek ABD'nin desteklediği terör grupları ifadesi kullanılması, ABD'nin terör örgütlerini desteklediği sonucunu doğurmuştur.

Genel itibari ile ABD'nin Ankara'nın Suriye operasyonlarını hoş karşılamadığı anlaşılırken, iki ülke arasındaki herhangi bir krizin söz konusu olmadığı ifade edilmiştir. Aynı zamanda Suriye meselesinin çözümü noktasında Türkiye ile bir ortak paydada buluşma arayışının sürdürüldüğü belirtilmiştir. İçerikte genel olarak vurgulanan konu Türkiye'nin meşru güvenli kaygılarının ABD'de tarafından kabul edildiği olmuştur. Bu sayede Zeytin Dalı Harekatı'nın meşruiyeti güçlendirilmiştir.

Türkiye ile ABD'nin, Suriye'de askeri anlamda karşı karşıya gelme ihtimali olmasına rağmen haberin detaylarında dostluk mesajlarına yer verilmesi, saha şartları gereği pragmatik politikaların izlediğinin bir kanıtıdır.

3.12.7. Haber 7- Orta Doğu yabancı güçlerin askeri üssü gibi

Şekil 19. Orta Doğu yabancı güçlerin askeri üssü gibi

(<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/orta-dogu-yabanci-guclerin-askeri-ussu-gibi/>
1118894 Erişim Tarihi: 08.02.2020).

Haberde; küresel güçlerin çıkarları doğrultusunda kendilerine sınırı bile olmayan binlerce kilometre uzaktaki ülkelere müdahale etmesinin son zamanlarda alışılmış bir durum haline geldiği belirtilmekte, küresel aktörlerin bu müdahaleler esnasında en çok ihtiyaç duyduğu şeylerin başında hiç kuşkusuz askeri üslerin geldiği ifade edilmektedir. Askeri üslerin bu önemine binaen haberin içeriğinde Rusya'nın Suriye krizi sürecinde askeri üs konusundaki tutumuna değinilmiştir.

Haberde Rusya'nın, 2015 yılında sınırlı sayıdaki hava platformu ile başladığı Suriye operasyonunun ilerleyen dönemlerinde ülkedeki en belirleyici dış aktörlerden birine evrilmesi, Rusya tarafından Suriye'de elde edilen askeri üslere bağlanmıştır.

Haber içeriğinde Körfez Bölgesi'ndeki diğer ülkelerde bulunan yabancı üslere ilgili bilgi verilmiş olsa da Rusya ile ilgili bilgiler öne çıkarılmıştır. Haberdan genel olarak; Rusya'nın Suriye'de askeri üs bağlamında bu noktada olmasının en önemli sebebinin, Suriye krizi boyunca Esad rejimine destek vermesi ve Rusya ile Suriye arasında uzun süreli anlaşmalar yapılmasının Putin yönetiminin Ortadoğu'da kalıcı olma planlarının bir göstergesi olduğu sonucu çıkmaktadır.

Bu hususta yabancı güçlerin askeri üslerini ülkesinde bulduran bazı Arap yönetimlerin, Türkiye'nin operasyonlarına karşı çıkıyor ifadesi haberin girişinde verilerek haberin ana konusu yapılmıştır. Verilmek istenen mesaj bazı Arap yönetimlerin yabancı güçlerin çıkarlarına paralel hareket ederek Türkiye'nin bölgedeki varlığını baltalamaya çalışmak olmuştur.

3.12.8. Haber 8- Rusya'nın Suriye'deki Askeri Bilançosu

Haberin içeriğinde Rusya'nın üç yıl önce başladığı Suriye operasyonları sayesinde yeni silahlarını test edip, askeri personeline savaş tecrübesi kazandırdığına ve Esad rejiminin 185 bin 180 kilometrekare büyüklüğündeki ülkenin 109 bin 136 kilometrekaresine hâkim hale geldiği belirtilmiştir.

Arap Baharı başladığı tarihten itibaren birçok Ortadoğu ülkesinde rejim değişikliğine neden olurken, Esad rejiminin ayakta kalması Rusya'nın 2015 yılında başlattığı hava operasyonlarına bağlanmıştır. Bu görüş haberin içeriğinde Esad rejiminin ülkede kontrol ettiği bölgelerin oranı sayısal verilerle ifade edilerek desteklenmiştir.

Haberin detaylarında sayısal veriler kullanılarak, Rusya'nın askeri operasyonlarının boyutları ifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Moskova'nın, Suriye'de 231 farklı türde yeni veya modernize edilmiş silahı kullanması, Suriye'nin bir test alanı

haline geldiği şeklinde yorumlanmıştır. Aynı zamanda savaşa katılan 63 bin 12 Rus askerinde saha tecrübesi edindiği ifade edilmiştir. Belirtilen bu görüşler ise Putin'in katıldığı bir canlı yayında, "Savaş meydanında silahlı güçlerimizi kullanmak eşsiz bir deneyim, silahlı güçlerimizi geliştirmek için eşsiz bir araç. Hiçbir tatbikat, çatışma koşullarında güç kullanımıyla kıyaslanamaz" şeklindeki ifadelerle desteklenmiştir.

AA 100.yıl 1920-2020 TÜRKİYE DÜNYA EKONOMİ SPOR KÜLTÜR SANAT ANALİZ INFOGRAFIK VIDEO FOTOĞRAF

DÜNYA

Rusya'nın Suriye'deki askeri bilançosu

Rusya'nın Suriye'deki ilk askeri operasyonunun üzerinden üç yıl geçti. Operasyonlara 434'ü general, 25 bin 738'i subay olmak üzere toplam 63 bin 12 Rus askeri katıldı.

02.10.2018

Analiz

2020 ABD Seçimleri: Cumhuriyetçi konsolidasyon, Demokratik parçalanma

Küresel ticarete koronavirüs etkileri hissediliyor

'Batı' varoluşunu Münih'te tartıştı

Brezilya dış politikası Trump'a odaklı

MOSKOVA - Ali Cura

Rusya, Suriye'de üç yıl önce başlattığı askeri operasyonlar sayesinde yeni silahlarını test ederken, askeri

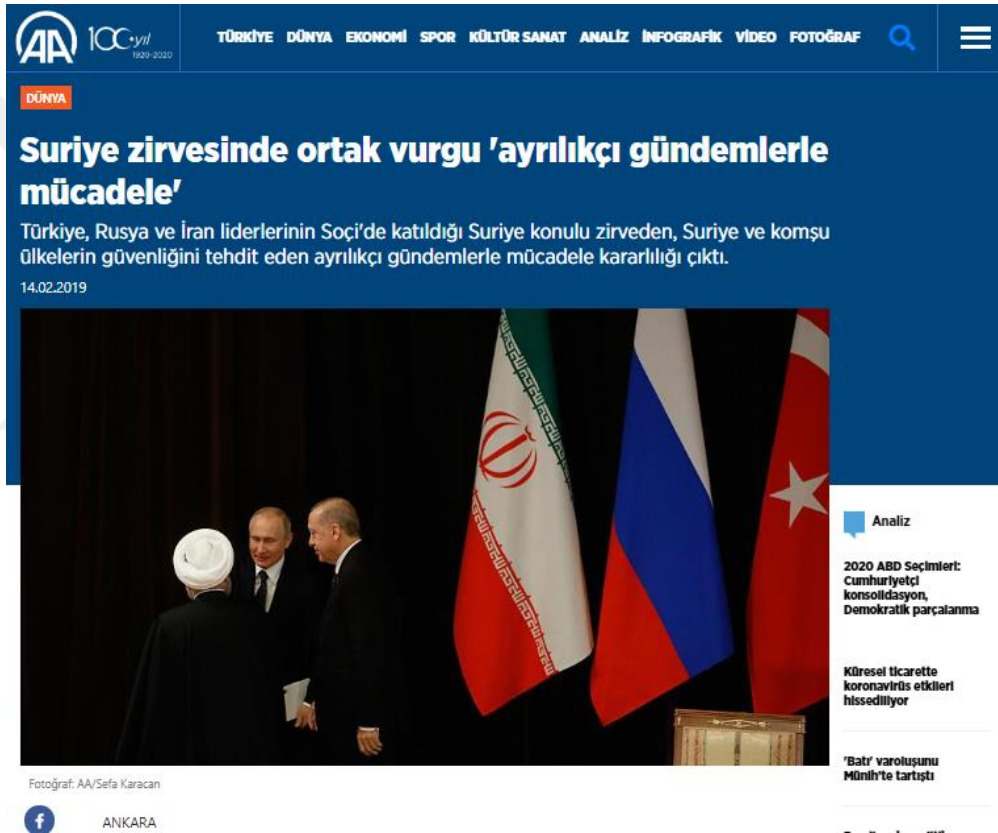
Şekil 20. Rusya'nın Suriye'deki Askeri Bilançosu

(<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyanin-suriyedeki-askeri-bilancosu/> 1270524 Erişim Tarihi: 18.02.2020).

Haberin içeriğinde genel olarak Suriye iç savaşına 2015 yılında dâhil olan Rusya'nın üzerinden üç yıl geçen operasyonlarına farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Rusya'nın resmi verilerine dayandırılan haberde, operasyonların muhalifler üzerine getirdiği yıkıma dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Üzerinde durulan ve dikkat çekilmeye çalışılan bir başka konu da Rusya'nın operasyonlara yönelik bakış açısı olmuştur. Moskova'nın operasyonları yeni ve modernize edilmiş silahlarını kullanmak adına

fırsat gördüğüne işaret edilmiştir. Bu doğrultuda Moskova'nın Suriye'yi askeri ekipman ve insan kaynağını saha şartlarında eğitip test ettiği bir platform olarak görmesi eleştirilmiştir. Nitekim bu amaçlar doğrultusunda Rusya'nın Suriye'ye barış, huzur ve güvenliği getirmek yerine bir takım pragmatik çıkarları göz önünde bulundurarak varlığını sürdürdüğü düşüncesi öne çıkarılmak istenmiştir.

3.12.9. Haber 9- Suriye Zirvesinde Ortak Vurgu 'Ayrılıkçı Gündemlerle Mücadele'

Şekil 21. Suriye Zirvesinde Ortak Vurgu Ayrılıkçı Gündemlerle Mücadele (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-zirvesinde-ortak-vurgu-ayrilikli-gundem-lerle-mucadele/1393236> Erişim Tarihi: 18.02.2020).

Haberde, üç garantör ülke liderinin dördüncü kez bir araya gelişleri ele alınmıştır. İran, Rusya ve Türkiye liderlerinin bir araya geldiği Suriye zirvesinde, Suriye'nin egemenliğini, toprak bütünlüğünü koruma ve buna zarar getirecek ayrılıkçı gündemlere

karşı ortak duruş sergileme yönünde karar alındığı belirtilmiştir. Ayrıca üç liderin, ABD'nin Suriye'den çekilmesinin istikrar ve güvenliği güçlendirmeye hizmet edecek bir adım olacağı yönünde ortak düşüncede olduklarının altı çizilmiştir. Erdoğan'ın Suriye'nin kuzeyine yönelik ifade ettiği güvenlik kaygılarının desteklendiği, ABD'nin Suriye'den çıkma sürecinin doğru şekilde yönetilmesinin gerekliliği ve ABD'nin çekilmesiyle ortaya çıkacak boşlukta terör örgütlerinin zemin bulmasının önlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Vurgulanan bir diğer husus, Astana sürecinin Suriye'de şiddeti azaltmaya yarayan tek inisiyatif olduğuna dair fikir birliğine varılmasıdır. Astana sürecinin BM gözetimindeki sürece alternatif olmadığını, görüşmelerde amacın, işlemeyen bir Cenevre sürecine karşı işleyen bir Astana sürecini ortaya koymak olduğu belirtilmiştir.

Cenevre görüşmelerinde yaşanan çözümsüzlüğün aksine, Astana görüşmelerinde, Suriye barışına yönelik radikal kararların alındığı vurgulanarak, bölge ülkelerinin sorunun çözümüne daha fazla katkı sağladıkları yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda dikkat çeken önemli bir nokta da üç ülkenin Suriye sorununun çözümü konusunda ortaya koydukları kararlılık ve uyum olmuştur.

Gerçekte Ankara'nın, Esad rejimine karşı bir politika izlemesi nedeniyle Moskova ve Tahran ile masada anlaşması mümkün gibi görünmese de, haberin detaylarında bölgede barışın sağlanması için Astana görüşmelerin öneminden ve elde edilen başarılarından bahsedilmiştir. ABD'nin bölgeden çekilmesinin ise çözüme olumlu katkı sağlayacağı düşüncesinin Türkiye tarafından da kabul görmesi ABD ile sahada yaşanan anlaşmazlıkların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Dördüncü kez düzenlenen görüşmelerde masada alınan kararların sahada uygulama noktasında yer yer başarısızlıklar yaşanmasına rağmen bu haber özelinde olumlu mesajlar verilmek istenmiştir. Sonuç olarak Anadolu Ajansı'nın, üçlü zirveyi olumladığı görülmektedir.

3.12.10. Haber 10- Suriye'de 2019'un dönüm noktaları

Haberde, devam etmekte olan Suriye iç savaşında 2019 yılı boyunca yaşanan olaylar satır başları şekline ele alınmıştır. İlk bahsedilen husus ise ABD Başkanı

Donald Trump'ın IŞİD' in bitirildiğini ifade eden açıklaması olmuştur. Trump, 28 Şubat'ta ABD askerlerine yaptığı konuşmada, IŞİD' e karşı Suriye'de mücadeleyi kazandıklarını dile getirerek "IŞİD' in elindeki toprakların yüzde 100'ünü geri aldık." demiştir. Fakat habere göre IŞİD' in varlık gösterdiği son bölge Esad rejiminin elinde bulundurduğu alan olarak belirtilmiştir. Haberin içeriğinde yer alan bu ifadelerle Türkiye'nin hedef aldığı Esad rejiminin IŞİD' le mücadele etmediği, bir anlamda dünyayı tehdit eden bu küresel terör örgütünün Esad rejiminin himayesinde varlığını devam ettirdiği vurgulanmaya çalışılmıştır.

Şekil 22. Suriye'de 2019'un dönüm noktaları (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-2019un-donum-noktaları/1684552> Erişim Tarihi: 11.03.2020)

Haberin devamında 2019 yılında önemli görülen olaylar tablolar halinde aktarılmıştır. Ardından Türkiye'nin 9 Ekimde başlattığı Barış Pınarı Harekâtı'nın bölgede ortaya koyduğu başarılarla yer verilmiştir.

Detaylarda en dikkat çekilen konulardan biri, İdlib meselesi olmuştur. Esad rejiminin saldırıları sonucu çok sayıda sivilin ölümü, yılın en acı tablosunu oluşturduğu belirtilmiştir. Esad rejiminin Astana anlaşmasını ihlal ederek Rusya ve İran yardımı ile İdlib'i bombaladığı ifade edilmiştir. Bu ifadeyle Esad'ın barış ve uzlaşmadan yana olmadığı, bölgedeki barış gayretlerine katkı sağlamadığı ve sözünü tutmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Suriye meselesine dâhil olan yabancı ülkeler arasında büyük anlaşmazlığa sebep olan IŞİD ile mücadele konusudur. Bu konu da ABD'nin IŞİD' in tamamen bittiği yönünde ki açıklamasına getirilen bir eleştiri ile gündeme taşınmıştır. Nitekim IŞİD' in halen varlık gösterdiği yerlerin bulunduğu vurgulanmıştır.

Diğer yandan Rusya'nın Astana anlaşmasını ihlal ederek Esad rejimine yaptığı destekle Suriye'de katliam yapılmasına sebep olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda Astana sürecine duyulan güvensizliğin yanında Rusya'nın bölgede yıkıcı bir takım politikalar izlediği vurgulanmıştır.

Türkiye'nin ise gerçekleştirdiği operasyonların neticesinde çeşitli başarılar elde ettiği ve Suriye'de barış, huzur ve güvenliği sağlama konusunda kararlı olduğu yansıtılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada, 2015-2019 yılları arasında Anadolu Ajansı ve Sputnik News Türkçe haber ajanslarında Suriye meselesine yönelik haberler Teun A. Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi modeli kullanılarak incelenmiştir. Haber değerlendirmeleri yapılırken eleştirel söylem analizinin makro ve mikro yapı incelemesi ayrımı yapılmamış, eleştirel söylem analizinin bütün enstrümanları sentezlenerek oluşturulan kompleks yapı aracılığıyla haber içerikleri değerlendirilmiştir.

Çalışmada, Anadolu Ajansı ve Sputnik News Türkçe'nin haber analizleri sonucunda elde edilen verilerin, Rusya ve Türkiye'nin Suriye politikalarını yansıtıp yansıtmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan incelemeler sonucunda, Sputnik News Türkçe'nin, Rusya ordusuna ait görselleri yoğun olarak kullandığı görülmektedir. Bu sayede Rusya'nın askeri gücü vurgulanmak istenmiştir. Benzer haberlerde, Anadolu Ajansı'nda Suriye'deki sivillerin görselleri yoğun olarak kullanılmıştır. Nitekim bu sayede Rusya'nın Suriye'de sivilleri katlettiği, izlenimi uyandırılmak istenmiştir.

Sputnik News Türkçe' de, Suriye'ye yönelik gerçekleştirilen askeri girişimler, "operasyon" olarak nitelendirilmiştir. Sayısal veriler kullanılarak askeri girişimlerde, Rusya'nın elde ettiği başarılar kamuoyuna servis edilmiştir. Anadolu Ajansı'nda ise bu kelimenin karşılığı "saldırı" olmuştur. Bu sayede Rusya'nın, Suriye'de işgalci bir takım girişimlerde bulunduğu verilmek istenen mesaj olmuştur.

Sputnik News Türkçe' de Rusya'nın Suriye'deki amacının, bölgede barış ve huzur ortamını sağlamak, başta IŞİD olmak üzere diğer terör örgütleri ile savaşmak olduğu ifade edilmektedir. Bu noktada IŞİD harici diğer terör örgütlerinin sınıflandırılmasında iki haber ajansı arasında bir anlaşmazlık olduğu görülmektedir. Anadolu Ajansı, ÖSO ve Suriye rejimine muhalif kesimleri terör örgütü olarak tanımlamazken, Sputnik News Türkçe'nin Esad rejimine muhalif olan bütün grupları terör unsuru olarak değerlendirdiği görülmektedir. Nitekim bu nedenle Anadolu

Ajansı'nda "Rusya'nın Suriye'deki Saldırıları 1. Yılında Protesto Edildi" başlığı ile servis edilen ve insanlık dramı şeklinde gösterilen haberler, Sputnik News Türkçe'de "Rusya ve Suriye İnsanlığı Terör Tehdidinden Koruyor" başlığı ile servis edilmiş ve yapılan operasyonlar sadece Suriye için değil bütün insanlık için faydalı bir olay olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Rusya'nın Suriye'ye yönelik askeri girişimleri, Sputnik News Türkçe'de terör örgütlerine karşı haklı bir savaş olarak yer alırken, Anadolu ajansında aynı olaya karşılık gelen haberlerde Rusya'nın Suriye'de sivilleri katlettiği izlenimi ile haberleştirilmiştir.

Anadolu Ajansı ve Sputnik News Türkçe' de, IŞİD ile mücadele Suriye meselesinde asıl amaç olarak gösterilmiştir. İki haber ajansında da yapılan operasyonlar sonucunda IŞİD' e karşı kazanılan zaferler altı çizilerek vurgulanmıştır. Sputnik News Türkçe' de haberler aktarılırken, bölgede bulunan diğer devletlerin IŞİD ile mücadele konusunda isteksiz ve başarısız olduğu ifade edilmiştir. Aynı şekilde Anadolu Ajansı haberlerinde de IŞİD ile mücadelenin, Türkiye harici diğer ülkelerin isteksiz ve başarısız olduğu açıkça ifade edilmiştir. Hatta Anadolu Ajansı'nda yer alan bazı haberler de Rusya'nın IŞİD ile savaştığının gerçek olmadığı, daha çok IŞİD ile sahada gerçekten savaşan ÖSO ve diğer muhalif gruplara yönelik saldırıların gerçekleştiği, bu sayede IŞİD' in daha da güçlendiği belirtilmiştir.

Sputnik News Türkçe' de, Esad rejiminin ülkedeki meşruiyeti sık sık dile getirilmiştir. Suriye'de yaklaşık 9 yıldır süren iç savaş sürecinde Esad rejiminin değerinin anlaşıldığı ve bu nedenle Esad rejiminin kontrol ettiği bölgelere göçlerin arttığı vurgulanmıştır. Anadolu Ajansı'nda ise Esad rejimi, kendi halkını katleden ve Türkiye karşıtı politika yürüten bir rejim olarak ifade edilmiştir. Suriye'de yaşanan bunca savaş sonrasında, Esad yönetiminin içerisinde bulunduğu bir çözümün mümkün olmayacağı vurgulanmıştır. Sonuç olarak Sputnik News Türkçe'de Esad rejimi devamlı olarak olumlanırken, Anadolu Ajansı'nda, Esad rejiminin devamlı olarak olumsuzlandığı görülmektedir.

Sputnik News Türkçe' de, Suriye'de kalıcı çözümün ABD'nin içerisinde bulunmadığı bir formülle mümkün olacağı ifade edilmiştir. Devamlı olarak Suriye'de ki çözümsüzlüğün asıl kaynağı olarak ABD gösterilmiştir. Fakat Türkiye'nin, ABD yanlısı politika izlemesi sonucu bunun mümkün olmadığı belirtilmiştir. Anadolu

Ajansı'nda ise, Esad rejiminin Rusya yanlısı politika izlemesi, Suriye'nin değil Esad iktidarının bekası için gerekli olduğu ve bu yaklaşım nedeni ile Suriye'de çözüm yollarının çıkmaza girdiği ifade edilmiştir.

Söz konusu haberler, Astana görüşmeleri gibi iki ülkenin de ortaklık ettiği bir konuda olunca, ajansların haberlerinde bir paralellik görülmektedir. Bu hususta iki ajansa Astana görüşmelerinin, Suriye meselesindeki barışa katkılarını önemli bulmuştur. Astana görüşmelerinin, Suriye meselesinin çözümü konusunda kritik olduğu vurgusu yapılmıştır. ABD'nin önderlik ettiği Cenevre görüşmelerinin çözümsüzlüğünün aksine, Astana sürecinin işlevselliği konusunda bir fikir birliği haber içeriklerine yansımıştır. Anadolu Ajansı'nda "Türkiye-Rusya yaklaşması Suriye'de çözümü yakınlaştırır" başlığı kullanılan habere karşılık olarak, Sputnik News Türkçe'de "Rusya-Türkiye-İran ittifakı Suriye sorununu çözerse bölgede yeni güç haline gelir" başlığı ile servis edilen haberler konuda ki uzlaşmanın somut delileridir.

Çalışmamız da, Sputnik News Türkçe'nin başlık seçimlerinde ve içerik üslubundan anlaşıldığı üzere verilmek istenen mesajın, üzeri örtülmeden doğrudan ifade edildiği görülmektedir. Verilmek istenen mesaj alıcının yorumuna bırakılmadan ifade edilmektedir. Anadolu Ajansı'nda ise verilmek istenen mesaja uygun başlık, görsel ve içerik kullanılarak yorum okuyucuya bırakılmaktadır. Bu sayede alıcıların belirli duygularına hitap edilerek, ortak bir duygu oluşturmayı hedeflemektedir.

İki haber ajansının da okuyucularını belirli bir ideoloji çevresinde yönlendirmek istediği anlaşılmaktadır. Anadolu Ajansı, Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu, bölgedeki varlığının meşru güvenlik kaygıları ve Suriye'nin bütünlüğü için olduğuna ikna etmeye çalışırken, Sputnik News Türkçe okuyucularını, Esad rejiminin meşruluğu, Suriye rejiminin devamından yana olduğu ve bölgede barış ve huzuru temin etme konularında istekli olduğunu ikna etmeye çalışmıştır.

Her iki haber ajansının da haberleri, belli bir ideolojik çerçeve içinde aktararak okuyucuyu belli düşüncelere yönlendirdiği görülmektedir. Sunulan haber içeriğini kabul ettirmek için, geçmişte yaşanan olayları hatırlatarak okuyucunun onayını almak istediği dikkat çekmektedir. Ayrıca verilmek istenilen mesaj doğrulanmak adına, eleştirilen ülke ya da konuya muhalif (örneğin: ABD yönetimi eleştirilirken, ABD'de

muhafif olan siyasetçi, yazar ya da düşünürün görüşü) olan kişi ya da kurumların görüşlerine geniş olarak yer verilmektedir. İki haber ajansıda, olayla ilgili birinci ağızdan kişilerin görüşlerine yer vermişlerdir. Ajansların doğrudan ya da dolaylı olarak bu görüşleri olumladığı anlaşılmaktadır. Sözün özü; yapılan analizler sonucu Sputnik News Türkçe ve Anadolu Ajansı'nın haberleri aktarıırken bağılı oldukları hükümetlerin ideolojisi ile paralel bir yayıncılık anlayışı benimsedikleri görülmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2013). Suriye Halkının Beşar Esad'a Direnme Hakkı: Üç Sözleşmeci Bakış, *Uluslararası İlişkiler*, 10(37), 117- 144.

Adivar, H. E. (2005). *Türk'ün Ateşle İmtihanı*. (23. Baskı).İstanbul: Can Yayınları.

Akdemir, S. (2000). Suriye'deki etnik ve dini yapının siyasi yapının oluşmasındaki rolü. *Avrasya Dosyası Dergisi*,6(1), 201-237.

Akgün, B., ve Sarı, B. (2016). Sykes-Picot'un 100. Yılında Orta Doğu'nun Siyasi Geleceğine İlişkin Yeni Harita Tartışmaları. *Stratejik Düşünce Enstitüsü*,

Alemdar, K. (1976). *İletişim Ve Tarih*. Ankara: İmge Kitap Evi.

Aljazeera Türk. (Ocak 2014). Türkiye-Suriye ilişkileri: inişler ve çıkışlar. <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-vecikislar>. Erişim Tarihi: 20.12.2019.

Anadolu Ajansı. (Aralık 2019). Suriye'de 2019'un dönüm noktaları. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-2019un-donum-noktalari/1684552> Erişim Tarihi: 11.03.2020.

Anadolu Ajansı. (Ekim 2015). Suriye'deki Rus saldırılarının kısa vadeli sonuçları. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-deki-rus-saldirilarinin-kisa-vadeli-sonuclari/446073> Erişim Tarihi: 04.02.2020.

Anadolu Ajansı. (Ekim 2016). Fırat Kalkanı Harekâtı'nda 960 kilometrekarede kontrol sağlandı. <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/firat-kalkani-harekatinda-960-kilometrekarede-kontrol-saglandi/657108> Erişim Tarihi: 01.04.2020.

Anadolu Ajansı. (Ekim 2018). Rusya'nın Suriye'deki askeri bilançosu. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyanin-suriyedeki-askeri-bilancosu/1270524> Erişim Tarihi: 18.02.2020.

Anadolu Ajansı. (Eylül 2016). Rusya'nın Suriye'deki saldırıları 1. Yılında protesto edildi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyanin-suriyedeki-saldirilari-1-yilinda-protesto-edildi/655989> Erişim Tarihi: 06.02.2020.

Anadolu Ajansı. (Nisan 2018). Ortadoğu yabancı güçlerin askeri üssü gibi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/orta-dogu-yabanci-guclerin-askeri-ussu-gibi/1118894> Erişim Tarihi: 08.02.2020.

Anadolu Ajansı. (Ocak 2018). Pentagon: Türkiye ile krizde değiliz. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pentagon-turkiye-ile-krizde-degiliz/1042775> Erişim Tarihi: 11.03.2020.

Anadolu Ajansı. (Şubat 2016). Rusya'nın operasyonları Suriye'deki çözüm arayışlarını zora soktu. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-nin-operasyonlari-suriyedeki-cozum-arayislarini-zora-soktu/519916> Erişim Tarihi: 02.03.2020.

Anadolu Ajansı. (Şubat 2017). Türkiye-Rusya yakınlaşması Suriye'de çözümü yakınlaştırır. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-rusya-yakinlasmasi-suriyede-cozumu-yakinlastirir/760252> Erişim Tarihi: 18.03.2020.

Anadolu Ajansı. (Şubat 2019). Suriye zirvesinde ortak vurgu "ayrılıkçı gündemlerle mücadele". <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-zirvesinde-ortak-vurgu-ayrilikci-gundemlerle-mucadele/1393236> Erişim Tarihi: 18.02.2020.

Anadolu Ajansı. Tarihçe. <https://www.aa.com.tr/tr/p/tarihce> Erişim Tarihi: 26.12.2019.

Anderson, P. (1995). 'Summer Madness': The Crisis in Syria, August-October 1957. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 22(1/2), 21-42.

Armaoğlu, F. (2016). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi. (1. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Aslan, C. (2008). *Beşar Esad Dönemi Türkiye Suriye İlişkileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Aslan, M. (2019). Yeniden yapılandırma Türkiye'nin Suriye'deki modeli. *Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, No: 138.

Aslan, O. N. (2006). *Demokratikleştirme sürecinde Suriye*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.

Ataman, M. (2012). Suriye'de iktidar mücadelesi: Baas Rejimi, toplumsal talepler ve uluslararası toplum. Seta Rapor No: 6.

Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu. (2006). *Atatürk'ün tamim, telgraf ve beyannameleri IV*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu.

Baş, A. (2012). 1957 Suriye Krizi ve Türkiye. *History Studies*, 4(1), 89-109.

Bengi, H. (2012). Tarihsel Süreç içinde Anadolu Ajansı'nın Özgün Kurumsal Yapısı (1920-2011). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 50, 299-341

Bostancı, M. (2014). Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Hicaz'da hâkimiyet mücadelesi. *Akademik Bakış*, 7(17), 117-136.

Büyükantarcıoğlu, S. N. (2012). *Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi, Haberi Eleştirmek*, Editör: Ömer Özer, Konya: Literatürk Yayınları.

Cangöz, İ. (1999). *Kitle İletişim Kurumlarında Etki Sorunsalı ve Bir İzleyici Araştırması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Cleveland, W.L. (2008). *Modern Ortadoğu tarihi*, (çev. M. Harmancı). İdil Matbaacılık. (Eserin orijinali 2004'te yayımlandı).

Commins, D. And Lesch, D.W. (2014). *Historical Dictionary of Syria*(Third Edition). İngiltere: The Scarecrow Press.

Çağlar, İ. Akdemir, K. H., Toker, S. (2019). Uluslararası medya kuruluşlarının Türkiye uzantıları. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 143.

Çalışkan, B. (2016). *Rusya-Suriye İlişkileri ve Ortadoğu Krizlerine Etkisi*.İstanbul: İHH(İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi).

Çimen, M. (2016). *Milli güvenlik stratejisi açısından Hafız Esad dönemi Türkiye-Suriye ilişkileri (1970-2000)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Enstitüsü, İstanbul.

Çomak, H. Sancaktar, C. Yıldırım, Z. (Editörler). (2016). *Uluslararası politikada Suriye krizi*, İstanbul: Beta Yayınları.

Dağ, A. E. (Editör). (2015). *Ortadoğu çalışmaları*, İstanbul: İHH.

Dam, V. N. (2000). *Suriye'de iktidar mücadelesi Esad ve Baas Partisi Yönetiminde Siyaset ve Toplum*, (Çev. İdiz, S. Çalkivik, A. F.). İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1996'da yayımlandı).

Dannreuther, R. (2015). Russia and the Arab Spring: Supporting the Counter-Revolution. *Journal of European Integration*, 37(1), 77-94.

Darıcı, B. Özdal, B. (2017). Enformasyon Savaşı Bağlamında Rusya Federasyonu-Türkiye İlişkilerinin Analizi. *İstanbul gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 19-40.

Dayı, E. (2002). Hatay Devleti Ve Hatay'ın Anavatan'a Katılması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 19, 331-340.

Demir, Ş. (2011). Dünden Bugüne Türkiye'nin Suriye Ve Ortadoğu Politikası. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(3), 691-713.

Dengeleri. *Bilgesam*, NO:1255.

- Dijk, V. (1995). Aims of Critical Discourse Analysis. *Japanese Discourse*, 1, 17-27.
- Dilek, M. S. (2017). Rusya Federasyonu-Suriye ilişkilerinin temelleri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 58-82.
- Diñer, O. B. ve Coşkun, G. (2011). Mayınlı arazide yürümenin adı - Suriye'de değişimi zorlamak. (1.Basım). Ankara: Usak Yayınları.
- Doğru, D. (2001). "I. Dünya Harbi Sırasında Şerif Hüseyin'in Siyasi Faaliyetleri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 51-57.
- Dosbolov, A. (2014). Arap-İsrail sorununda Rusya Federasyonu'nun Rolü. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2(1), 1-7.
- Dostal, J. M. (2015). Syria and the Great Powers (1946-1958): How Western Power Politics Pushed the Country Toward the Soviet Union. *Syria Studies*, 7(4), 7-56.
- Doyuran, L. (2018). "Medyatik Bir Çalışma Alanı Olarak Eleştirel SöylemÇözümlemesi (Televizyon Dizileri Örneği)". *Erciyes İletişim Dergisi*, 5 (4), 301-323.
- DW. (Mart 2018). Türkiye'nin 7 yıllık Suriye politikası. <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyenin-7-y%C4%B1ll%C4%B1k-suriye-politikas%C4%B1/a-42980399> Erişim Tarihi: 21.12.2019
- Esmer, Ş.A., Sander, O. (1987). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1939-1945)*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Fildis, A. T., (2011). The Troubles in Syria: Spawned by French Divide and Rule, *Middle East Policy Council*, 18(4), 129-139.
- Fitzgerald, E.P. (1994). "France's Middle Eastern Ambitions, the Sykes-Picot Negotiations, and the Oil Fields of Mosul, 1915-1918", *The Journal of Modern History*, 66(4), 714-715.
- Fowler, R. (1991). *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- Freedman, R. O. (2010). Russia and the Middle East Under Putin. *Ortadoğu Etütleri*, 2(3), 9-55.
- Fromkin, D. (1989). *Barışa sın veren barış*, (Çev. M. Harmancı). Sabah Yayınları. (Eserin orijinali 1989'da yayımlandı).
- Gadimov, J. (2014). Rusya'da Devlet ve özel haber ajansları: İtar-Tass, Ria Novosti ve İnterfaks. *Global Media Journal*, 5(9), 133-147.
- Girgin, A. (2002a). Haber ajansı. *Selçuk İletişim*, 2(2), 107-115.

Girgin, A., (2002b). Uluslararası iletişim, Haber Ajansları ve AA, İstanbul: *Der Yayınları*.

Gökcan, G. (2018). Suriye'nin Kürt meselesinin tarihsel seyri (1946-2011). *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergi*, 5(2), 159-189.

Güler, Z. (2004). Süveyş'in batısında Arap Milliyetçiliği Mısır ve Nasırcılık. (1. Basım). İstanbul: Yeni Hayat Kütüphanesi.

Güney, A.N. (Şubat, 2014). Cenevre 2 sonrası Suriye'de barış umudu uzak, *Aljazeera Türk*, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/cenevre-2-sonrasi-suriyede-baris-umudu-uzak> Erişim Tarihi: 17.12.2019.

Hartley, J. (2002). *Communication, Cultural and Media Studies*, London: Routledge.

Hinnebusch, R. (2009). Syrian Foreign Policy under Bashar al-Asad. *Ortadoğu Etütleri*, 1(1), 7-26.

Hülagü, M.M. (1995). İngilizlerin Hicaz isyanına maddî yardımları. *Beletten*, 59(225), 429-445.

Hürriyet, (2000). Beşar: babamla aramdaki fark büyük. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/besar-babamla-aramdaki-fark-buyuk-39160771> Erişim tarihi: 10.12.2019.

İnal, Ayşe (1996). *Haberi Okumak*, İstanbul: Temuçin Yayınları.

İsmayilov, E. (2015). Rusya'nın Suriye Stratejisi ve Orta Doğu'da Değişen Güç

İstif, S. (2011). *Türk Basınında Türkiye-Suriye İlişkileri (Beşar Esad Dönemi)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İTAR-TASS. Tarihin sayfaları. <https://www.tass-online.ru/?page=pages&pageID=7&langID=1> Erişim Tarihi: 24.12.2019.

Karabulut, B. (2007). Karadeniz'den Ortadoğu'ya uzanan bir dış politika: geçmişte günümüze Suriye-Rusya ilişkiler. *Karadeniz Araştırmaları*, 15(Güz), 68-88.

Karaduman, S. (2017). Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 31-46.

Kayalı, H. (1997). Arabs and Young Turks: Ottomanism, Arabism and Islamism in the Ottoman Empire, 1908–1918. *Berkeley: University of California*, 167-173.

Kayrak, S. (Şubat, 2012). Rusya Federasyonu'nun Ortadoğu Politikası. <http://www.bilgesam.org/incele/103/-rusya-federasyonu'nun-ortadogupolitikasi/#.WC3ma9WLTIV> Erişim Tarihi: 10.11.2016.

Kodaman, T. Ve Birsnel, H. (2012). Arap Baharı rüzgârında bir kimlik arayışı, Arap milliyetçiliğinden Suriyeliliğe: bir Suriye paradoksu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 4(7), 17-29.

Kreutz, A. (2010). Syria: Russia's Best Asset in the Middle East. *IFRI Russia/NIS Center*, No:55.

Maden, T. E. (2011). Türkiye-Suriye İlişkilerinde Suyun Rolü. *Ortadoğu Analiz*, 3(35), 30-38

Maden, T. E. (2011). Sınırşan Su Havzalarında İşbirliği Sorunu. *Ortadoğu Analiz*, 5(53), 23-30.

Nadi, Y. (1955). *Ankara'nın ilk Günleri*. (1.Baskı). İstanbul: Sel Yayınları.

National Post. (December 2013). RIA Novosti, Russia's state-owned news agency, restructured as Vladimir Putin puts ultraconservative anchor Dmitry Kiselyov in charge. <https://nationalpost.com/news/ria-novosti-russias-state-owned-news-agency-restructured-as-vladimir-putin-puts-ultraconservative-anchor-dmitry-kiselyov-in-charge> Erişim Tarihi: 25.12.2019.

Oğuz, M.C. (2008). "Söylem Analizi". *Sosyoloji Notları Dergisi*, 5, 52- 65.

Okur, M. (2009). Emperyalizmin Ortadoğu tecrübesinden bir kesit: Suriye'de Fransız mandası. *Bilig*, Kış(48), 137-156.

Okur, M.A. (2009). Emperyalizmin Ortadoğu tecrübesinden bir kesit: Suriye'de Fransız mandası. *Bilig*, Kış(48), 137-156.

Oran, B. (2011). *Türk Dış Politikası - Cilt 1 (1919 - 1980) Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. (16. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları

Oytun, O. (2005). Suriye, Dönüşüm ve Türkiye. *Stratejik Analiz Dergisi*, 6(65).

Özdemir, Ö. (2012). *Baas rejimi döneminde Türkiye-Suriye ilişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özer, Ö. (2015). *Teun Adrian v. Dijk'in Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemesi*, İletişim Araştırmalarında Yöntemler, Konya: Literatürk Yayınları.

Özkoç, Ö. (2008). *Suriye Baas Partisi: kökenleri, dönüşümü, izlediği iç ve dış politika* (1. Baskı). Ankara: Özkan Matbaacılık.

Öztürk, T. (2017). Şerif Hüseyin'in Mekke Emirliği'ne atanma sürecinde ailesiyle İstanbul'da geçirdiği yıllar. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 152-165.

Potter, J. ve Wetherell, M. (1987). *Discourse And Social Psychology: Beyond Attitudes And Behaviour*, London: Sage.

Punch, K.F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çev.: D.Bayrak,H.B.Arslan, Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi. (Eserin orijinali 1998'de yayımlandı).

Rabe, G. S. (2007). The Johnson (Eisenhower?) Doctrine for Latin America. *Diplomatic History*, 9(1), 95-100.

Radio Free Europe Radio Liberty. (Nowember 2015). Russia: 160 IS Fighters From Russia Killed In Syria <https://www.rferl.org/a/russia-islamic-state-fighters-killed-syria/27375171.html> Erişim Tarihi: 16.12.2019.

Sağlam, M. (2014). İnadin Ötesinde: Rusya'nın Suriye Politikası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 68(4), 211-217.

Salık, N. (2011). Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği. *Ortadoğu Analiz*, 3(35), 20-32.

Sarıkaya, B. (2015). Suriye iç savaşı perspektifinde geçmişten günümüze Suriye-Rusyailişikleri. *Gazi Üniversitesi*.

Seale, P. (1993). Interview with Syrian President Hahız al-Asad. *Journal of Palestine Studies*, 22(4), 111-121.

Semin, A. (2015). Ankara-Washington hattında Suriye iç savaşı ve güvenli bölge planı. *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, No: 1245.

Serbest, M. B. (2016). Bağdat Paktı'nın kuruluş süreci ve gelişiminde Türkiye'nin rolü. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 401-424.

Sputnik International. <https://sputniknews.com/russia/20131209185390572-Russia-Announces-State-Owned-Media-Overhaul/> Erişim Tarihi: 25.12.2019.

Sputnik. (2015).Hakkımızda <https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html> Erişim Tarihi: 23.12.2019.

Sputnik. (Ağustos 2018). Rusya: Bizden önce topraklarının yüzde 8'ini elinde tutan Suriye ordusu, şu anda yüzde 96.5'ini kontrol ediyor. <https://tr.sputniknews.com/rusya/201808221034859217-rusya-suriye-ordusu-toprak-kontrolu/> Erişim Tarihi: 08.06.2019.

Sputnik. (Aralık 2017). Putin: Suriye'nin neredeyse tümü teröristlerden özgürleştirildi. <https://tr.sputniknews.com/rusya/201712041031258024-putin-suriyenin-neredeyse-tumu-ozgurlestirildi/> Erişim Tarihi: 31.12.2019.

Sputnik. (Eylül 2016). Rusya Hava-Uzay Kuvvetleri'nin Suriye'deki operasyonunun detayları. <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201609301025083440-rusya-hava-uzay-kuvvetlerinin-suriyedek-operasyonunun-detaylari/>Erişim Tarihi: 06.06.2019.

Sputnik. (Eylül 2016). Rusya ve Suriye insanlığı terör tehdidinden koruyor. <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201609281025046262-rusya-ve-suriye-insanligi-teror-tehdidinden-koruyor/> Erişim Tarihi: 06.06.2019.

Sputnik. (Kasım 201). Suriye'deki başarı Rusya değil koalisyona ait. <https://tr.sputniknews.com/karikatur/201712051031275137-isid-koalisyon-rusya-suriye-basari/> Erişim Tarihi: 31.12.2019.

Sputnik. (Kasım 2016). Türk ordusunun Esad'ı yenmesi imkansız. <https://tr.sputniknews.com/rusya/201611301026060213-puskov-turkiye-suriye-esad/> Erişim Tarihi: 31.12.2019.

Sputnik. (Kasım 2018). Rusya, Suriye'deki varlığını koruyacak. <https://tr.sputniknews.com/rusya/201812191036717173-rus-senator-rusya-surieydeki-varligini-koruyacak/> Erişim Tarihi: 06.06.2019.

Sputnik. (Kasım 2019). Esad Rusya'nın en başından beri saha şartlarını gözeterek Suriye ile hareket ettiğini vurguladı. <https://tr.sputniknews.com/columnists/201911011040544612-esad-rusyanin-en-basindan-beri-saha-sartlarini-goze-terek-suriye-ile-hareket-ettigini-vurguladi-/> Erişim Tarihi: 28.12.2019.

Sputnik. (Mart 201). Erdoğan Moskova'yı karşısına alırsa sonunu getirmiş olur. <https://tr.sputniknews.com/rusya/201703101027578292-erdogan-moskovayi-karsisina-alirsa-turkiyenin-sonunu-getirmis-olur/> Erişim Tarihi: 30.12.2019.

Sputnik. (Mart 2016). ABD'ye meydan okuyan Erdoğan'ın günleri sayılı. <https://tr.sputniknews.com/analiz/201603011021226936-abd-erdogan-suriye-obama/> Erişim Tarihi: 28.12.2019.

Sputnik. (Şubat 2016). ABD, Türkiye'de renkli devrim mi planlıyor?. <https://tr.sputniknews.com/analiz/201602251021129458-abd-turkiye-erdogan-renkli-devrim/> Erişim Tarihi: 28.12.2019.

Sputnik. (Şubat 2019). Rusya-Türkiye-İran ittifakı, Suriye sorununu çözerse bölgede yeni güç haline gelir. <https://tr.sputniknews.com/columnists/201902051037497099-turkiye-rusya-iran-suriye-astana-isbirligi/>Erişim Tarihi: 06.06.2019.

Sputnik. (Temmuz 2019). Simonya'dan Alman İstihbaratına Sputnik ve RT yanıtı: Devlet destekli olduğumuzu saklamıyoruz. <https://tr.sputniknews.com/karikatur/201907021039539595-simonyan-alman-istihbarati-sputnik-ve-rt-yaniti/>Erişim Tarihi: 23.12.2019.

Sykes-Picot <https://resources.saylor.org/wwwresources/archived/site/wp-content/uploads/2011/08/HIST351-9.2.1-Sykes-Picot-Agreement.pdf> Erişim Tarihi:22.11.2019.

Şen, Y. (2013). Suriye'de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, Sayı: 23, 56-79.

TBMM.<https://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1126.pdf>. Erişim Tarihi: 20.12.2019.

Tekeli, S. (2005). *Atatürk ve Anadolu Ajansı*. (2.Baskı). Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları.

Tibi, B. (1998).*Arap Milliyetçiliği*. (Çev.T. Temiz). Yöneliş Yayınları. (Eserin orijinali 1998'de yayımlandı).

Trennin, D. (2010). Russia's Policy in the Middle East: Prospects for Consensus and Conflict with the United States . *The Century Foundation*,

Trennin, D. (2013). The Mythical AllianceRussia's Syria Policy. *Carnegie Moscow Center*,

Vurmay, H. M. (2011). *Hafız Esad Döneminde Suriye'de Arap Milliyetçiliğinin Dönüşümü (1971-2000)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara ÜniversitesiTürk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Yalçın, H. B. ve Duran, B. (Editörler). (2016). *Küresel ve Bölgesel Aktörlerin SuriyeStratejileri*.İstanbul: SETA Kitapları.

Yeltin, H. (2018). Türkiye'nin Suriye Krizine Karşı Güvenlik Arayışlarına Bir Örnek: Fırat Kalkanı Harekâtı. *Econder Uluslararası Akademik Dergi*, 2 (2), 200-214.

Yıldız, K. (2005). *The Kurds in Syria* (One Edition). London: Pluto Press.

Yüce, S. (2016). Rusya'nın Suriye'deki Varlığının Nedenleri. *Kastamonu Üniversitesiİktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 11, 270-289.

Zisser, E. (2000). Will Bashshar al-Asad Rule?. *Middle East Quarterly*, 7(3), 3-12.

Zisser, E. (2003). Does Bashar al-Assad Rule Syria?. *Middle East Quarterly*, 10(1), 15-23.

ÖZGEÇMİŞ

YALÇIN CİHAT PEKÇETİN

Mevlana Mahallesi Kaya Birinci Sokak Anaşehir Siteleri
Kınaş E: 19 Kat:2 No:6 Talas/KAYSERİ
(0545) 236 94 96
E-mail : cihat38.pk@gmail.com

KİŞİSEL BİLGİLER

KİŞİSEL BİLGİLER

Doğum Tarihi: 1995
Doğum Yeri: KAYSERİ
Medeni Durum: Bekâr

EĞİTİM BİLGİLERİ

2014-2018	HİTİT ÜNİVERSİTESİ, ÇORUM İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
2018-2020	NİĞDE ÖMER HALİS DEMİR ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans, Avrasya Araştırmaları Tez Konusu: Türkiye ve Rusya'nın Suriye Yönelik Politikalarının Medyaya Yansıması Sputnik News Türkçe Ve Anadolu Ajansı Örneği

YABANCI DİL

2020	e-YDS	53,75 (İngilizce)
------	-------	-------------------

